

ZEEV GLÜCK

KOLONIZACIJA PALESTINE

II. DIO

(1926 - 1936)

SAVEZ ŽIDOVSKIH OMLADINSKIH UDRUŽENJA
KRALJEVINE JUGOSLAVIJE
Z A G R E B

1937

Kolonizacija Palestine je jedno od najvažnijih područja kojim želimo upoznati haverim Sžou-a. Potreba za tom edicijom ukazuje se već dugo vremena. Izdajući je danas mi želimo da ona bude vodič kroz pitanja iz područja kolonizacije.

Teško je sistematski svrstati materijal koji se bavi svega sa zadnjih deset godina židovske djelatnosti u Palestini. Stoga ova edicija - iako je ona drugi dio kolonizacije i nastavak knjižice Cvi Rothmüllera - nije tačno ograničena na ovo vremensko razdoblje, a obzirom nato da je spomenuta knjižica već davno rasprodana, neki važniji pojmovi opisani su cjelovito bez obzira na Cvijevu brošuru.

Kako bi edicija mogla da posluži svim dijelovima Saveza, prikazani su uz sam predmet i najvažniji faktori političke naravi koji su došli u vezu sa izgradnjom Palestine. Nadamo se da će ovakav način obradbe biti najpodesniji.

Radni odbor

Saveza židovskih omladinskih udruženja

S a d r Ź a j

I	Perioda gospodarske krize / 1926 - 1928 /	strana	1
II	Stanje prije bure/1928 - 1929 /	"	11
III	Krvavi nemiri / 1929 /	"	16
IV	Političke borbe u Palestini / 1929 - 1931 /	"	18
V	Arapski problem	"	33
VI	Stagnacije prije velike aliije / 1931 - 1932 /	"	38
VII	Perioda velike izgradnje / 1932 - 1935 /	"	43
VIII	Herojska borba pišnva i židovskog naroda za osiguranje budućnosti Erec Jisrael	"	67
IX	Židovski radnički pokret u Erec Jisraelu	"	97
X	Kulturna izgradnja Erec Jisraela	"	131
XI	Zaključak	"	137

I. PERIODA GOSPODARSKE KRIZE 1926-1928

Rekordna useoba 1925 Iznenadna i jaka useoba 1924-1925 ne samo što nije bila dovoljno organizovana, već nije ni odgovarala tadanjem apsorpcionom kapacitetu zemlje. 1925 uselilo se 33.802 useljenika. Privredni prosperitet u Tel Avivu namamio je onamo za kolonizaciju sasvim nespramne elemente. O nekakvom halučkom radu jedva se što može govoriti. Velika većina emigranata nagnula je u Tel Aviv gdje su postavili da žive istim životom kao kod kuće u Varšavi, Lvovu ili Vilni. Nije čudo da je među halučkim elementima nastao izvjesni animozitet prema Tel Avivu. "Ne trebamo mi Malevki u Erec Jisraelu", rekao je Weizmann.

Revizionisti S druge strane pristalice bezuvjetne masovne useobe mislile su da je eto nastupio čas kad se sistem izgradnje Palestine mora iz temelja promijeniti. "Nije danas vrijeme za socijalističke eksperimente", govorili su oni. "Velika useoba najbolji je dokaz da se samo privatno-kapitalističkim putem može omogućiti masovnu useobu. Treba prekinuti sa sitnim cionizmom i svom snagom podupirati useobu građanskih elemenata. Doduše, nacionalni fondovi mogu još da izvrše izvjesnu funkciju, ali glavnu ulogu treba da preuzme privatni kapital. Privatni kapital i privatna inicijativa treba da postanu glavni faktori izgradnje. Halučka epoha je završena, treba započeti sa masovnom useobom židovskog naroda." Ova su načela našla naročito mnogo podrške kod cionista u novo osnovanoj partiji Vladimira Žabotinskog. Ta se partija prvi puta pojavila na bečkom Kongresu 1925 g. i stajala je u oštroj

opoziciji prema Weizmannu, njegovom ekonomskom programu i njegovoj političkoj koncepciji. Revizionisti su tražili oštru politiku prema Engleskoj /stvaranje političkog kolonijalnog režima/, nepopustljivost prema Arapima, židovsku legiju, masovnu useobu, agrarnu reformu itd. Sa svojim prijanjanjem uz korporativni sistem, borbom protiv štrajkova i Histadruta, militarističkom izobrazbom svoje omladine u Brit Trumfeldoru, pokazali su revizionisti izvjesnu sličnost sa ostalim fašističkim strujanjima u svijetu.

Simptomi krize u Tel Avivu

Cetvrta je aliya dođuše unijela mnogo kapitala, ali je investicija tog kapitala bila vrlo neracionalna. Veliki dio unešenog kapitala bio je uložen u gradnju kuća. Gradilo se naročito u Tel Avivu vrlo mnogo, ali bez plana i sistema. Spekulacija zemljištem je cvijetala, zemljište je silno poskupilo, a useljenici su nagrnuli u Tel Aviv. Zbog svega toga su stanovi silno poskupili /za sobu u Tel Avivu se plaćalo do 3 funte!/. Mnogi i mnogi useljenici potrošili su ono malo kapitala što su imali plaćajući skupu stanarinu itd. Drugi opet uložili su svoj kapital u kojekakva nesolidna poduzeća, a treći "najrentabilnije" u gradnju kuća. Međutim, gradnja kuća ovisi o daljnjim useljenicima, a broj useljenika počeo je u jeseni 1925 g. opadati. Mnogo je tome doprinjela inflacija poljske valute, jer su tom zgodom Židovi koji su se netom uselili u Palestinu, ili su upravo namjeravali da onamo podju, izgubili jedan dio svog kapitala.

Egzistencije se ruše....

Prije svega prestala je gradjevna djelatnost. S tim u vezi stradala su sva poduzeća koja su bila u bilo kakvom pogledu povezana sa gradjevnom djelatnošću. Trgovci koji su već bili

naručili velike količine građevnog materijala, nisu ga mogli plasirati. Mnoga poduzeća nestala su isto tako brzo kao što su se i pojavila.

Nezaposlenost Kako je velika građevna djelatnost apsorbirala veliki dio radništva, to je sada, prestankom građevne djelatnosti, ubrzo nastala nezaposlenost. Već u novembru 1925 g. penje se broj nezaposlenih na 2.500, godine 1926 i 1927 varira taj broj između sedam i osam hiljada. Pod tim se prilikama teško moglo govoriti o daljnjoj kolonizaciji. Tražila se hitna pomoć da se spasi što već postoji i da se onemogućiti stvaranje panike. Atmosfera panike i bezglavosti imala bi nedoglednih posljedica za daljnji tok izgradnje Erec Jisraela. Egzekutiva Cionističke organizacije bila je prisiljena da jedan dio svog redovnog budžeta utroši na podupiranje nezaposlenih. A kako je Egzekutiva morala da udovolji i svojim ostalim dužnostima, to je ona uskoro zapala u deficit. Taj je deficit za dugo godina priječio Egzekutivu u kolonizatornoj djelatnosti. Da namakne izvanredna sredstva u borbi protiv nezaposlenosti, Egzekutiva je bila prisiljena da uzme kratkoročne zajmove. Već godine 1926 povećao se deficit od 15.000 na 71.000 funti, dok je godine 1927 skočio na 151.000 funti.

Alija na izdisaju Godine 1926 uselilo se, dođuše, još 13.880 useljenika, ali je iseoba iste godine bila 7.335 /56 %/. Od oktobra /useoba 598, iseoba 1062/ iste godine iseoba je stalno prevazilazila useobu. Umjesto useobe, iseoba, deficiti, primici fondova u opadanju, znakovi dezorganizacije i bezglavosti u mnogim dijelovima cionističkog pokreta. Zaista, izgledi cionističke kolonizacije tada nikako nisu bili ružičasti !

Herojska borba jevrejskog radnika

U tim teškim danima iskušnja, onaj faktor koji je na svojoj koži najviše osjećao svu teškoću krize-

a to je jevrejsko radništvo - pokazalo je besprimjernu izdržljivost. Teškoće radništva bile su nevjerovatno velike. Potpore nezaposlenim nisu nikako dostajale ni za potrebni minimum životnih uslova. A osim registrovanih nezaposlenih radnika, bilo je na tisuće radnika koji su radili samo dva do tri dana tjedno, kako bi barem donekle pružili svojim drugovima takodjer mogućnost minimalne zarade. Nema sumnje, Weizmann je s punim pravom na 13 Cionističkom kongresu izjavio, "da je sve ono ima veze sa poljoprivrednom kolonizacijom od krize možda bilo najmanje tangirano. Kriza Ereca je najveća po gradovima i to naročito u Tel Avivu." Medjutim, upravo ta činjenica potvrđuje s kakovim su hašučkim pregalaštvom držali radnici u kolonijama svoje teško i nakon mukotrpane borbe stečene pozicije. Radništvo je u svakom pogledu snizilo svoj životni standard, živjelo je pod nevjerovatnim uslovima samo da bi se prilagodilo gornjim prilikama.

Stav palestinske vlade

Godine 1925 je na mjesto Sir Herbert Samuela došao Lord P l u m e r - čovjek jake volje i autoriteta, čvrst karakter - koji

se držao po mogućnosti neutralno, pazeći na red i sigurnost u zemlji. Njegovo kratko službovanje bilo je okarakterizovano mirom i redom u zemlji. Ekonomsko stanje bilo je vanredno teško, ali je vladavina Lorda Plumera ipak obilježena kao najmirnija epoha poslijeratne Palestine. Vlada je takodjer pokazivala više dobre volje u borbi protiv neuposlenosti.

Borba protiv nezaposlenosti

Izgledalo je kao da se era kvišim i opet povratila. Vlada je počela gradnjom cesta, sadjenjem šuma i na taj način je uspjela da olakša tešku situaciju na radnom tržištu. Godine 1927 podijelila je vlada 10.000 funti kao zajam Tel-Avivu za pobijanje nezaposlenosti koja je tamo bila naročito teška. Nema sumnje, vlada rije ni izdaleka izvršavala obaveze koje proističu iz Mandata, ali u poredbi sa dojakošnjom praksom i sa kasnijom Chamberom, mora se Plumerovom režimu odati makar i relativno priznanje. Još jedan važan faktor pri absorbiranju nezaposlenih masa dobio je intenzivnim nastojanjem Egzekutive takodjer izvjesni potstrek od vlade. To je industrija. Povišivši carinu na neke industrijske proizvode, uspjelo je nekim industrijskim granama da se u Palestini afirmiraju. Dva velika poduzeća, tvornica cementa "Nešer" i tvornica ulja i sapuna "Šemen" počela su 1925 svojom djelatnošću, te su se vrlo lijepo i dalje razvijale. Otvorale su se male tekstilne tvornice. Delfinova oveća tvornica svile koja je 1926 zbog niske carine bila prisiljena da obustavi pogon, mogla je da nastavi radom nakon povišenja carine. Još jedna grana palestinske privrede dobiva baš u to teško vrijeme krize sve veća značenje; to je proizvodnja naranči. I Židovi i Arapi sađe oveće komplekse zemljišta narančama. Dok je koncem 1922 bilo 32.000 dunuma zemljišta zasadjeno, taj je broj do 1926 porasao svega na 42.000 dunuma, dok je do 1930 poskočio na 110.000. Od toga je bilo u židovskom posjedu 1922: 10.000, 1926 17.000, a 1930 60.000 dunuma. Godine 1928 počeo je takodjer eksport grappe-fruita koji danas već zauzima dosta važnu poziciju u palestinskoj privredi. Svim tim faktorima zajedno: intervenciji vlade, golemim žrtvama Egzekutive, a ponajviše prego- laštvu radništva, uspjelo je da zemlju spasi od katastrofe i da

prebrodi kalminaciju krize koje je bila početkom godine 1927. Mnogi nezdravi elementi, konjunktorni halucin i ljudi željni profita, privučeni prosperitetom 1924-25. napustili su zemlju, te su i time omogućili vrlo lagano i postepeno ozdravljavanje.

15. Cionistički kongres

U vrijeme teške ekonomske depresije u Palestini, kada sejišuv u teškoj borbi za opstanak uhvatio u koštac s nevidljivim, ali to opasnijim protivnikom, sastao se redovni Cionistički kongres u Bazelu. Mnogo se je očekivalo od tog Kongresa, Golemo beskode suprestavile su se cionističkoj izgradnji. Kolonizacijoni pothvat u Palestini bio je ozbiljno ugrožen. Kriza u Palestini, kriza u cionističkom pokretu, nezvjesnost u pogledu učestvovanja neocionista u izgradnji Ereca, malaksalost i nepovjerenje u imigracioni kapacitet Palestine, znakovi postepenog hladnjenja i fatalističke ravnodušnosti mnogih dijelova židovstva - zaista, auspicije pod kojima je taj Kongras imao da ispuni svoj zadatak nisu bile rimelo ružičaste. To je većim zadovoljstvom mogao W e i z m a n n da ukaže na jednu čest židovstva i cionističkog pokreta koja je pod najgorim uslovima, sama krizom najviše pogodjena, pokazala nevjerovatnu požrtvovnost - a to je palestinsko radništvo. "...kad ne bi bilo discipline, samopožrtvovnosti i upravo nečovječne strpljivosti tih hiljada nezaposlenih, tada bi mi bila i politički i moralno i cionistički u mnogo goreem položaju nego što je to sada slučaj. Mi smo u čitavom našem djelovanju, ne samo zbog naše krivnje, već 7 godina morali spekulirati sa idealizmom halucin. Taj idealizam halucin, sposobnost gladovanja, postao je jednim dijelom našega budžeta..." - sve te činjenice nisu bile kadre da umanje osvade koje su se tokom krize nagonilale protiv radništva. Taj "antiradnički kurs" maskiran pod težnjom da se odstrane t.zv. krila, a u stvari je imao jasnu tendenciju da što više oslabi uticaj radništva, najjasni-

je se očitovao u sastavu nove Palestinske egzekutive u koju su ušle slijedeće ličnosti: F. H. K i s c h, Harry S a c h e r, i Henrietta S z o l d . Najviše utjecaja u toj Egzekutivi imao je Sacher koji je bio vanredno omražen u krugovima palestinskog radništva. Nije stoga nikakovo čudo, što su se palestinski radnici prilično ozlojeđeni vratili svojim kućama da nastave svoju tešku borbu. Važno pitanje na ovom kongresu bilo je proširenje Jewish Agency. Zbog krize u Palestini i smanjenja dohodaka cionističkih fondova, te zbog golemih troškova likvidacije problema nezaposlelosti, nalazila se je Egzekutiva u vrlo teškom finansijskom položaju. Dugovi su bili veliki tako, da je budžet na kongresu bio reduciran na 632.832 funti. Od te sume trebalo je namiriti razne dugove itd. Za kolonizaciju ostalo bi 106.000 funti. A kako je od te sume već unapred bio izdan najveći dio, to bi za stvarnu kolonizaciju ili, kako se to na kongresu rado govorilo, za konsolidaciju, preostalo samo 10-12.000 funti. Posve je razumljivo da je stoga proširenje Jewish Agency postalo aktuelnije no ikad prije. Bogati američki Židovi koji su godišnje davali milijune dolara za kolonizaciju Židova u Argentini, Ukrajini i Krimu, s proširenjem Jewish Agency dali bi oveće svote i za Palestinu, te bi na taj način sanirali Cionističku organizaciju i omogućili izgradnju Palestine u velikom stilu. Veći dio kongresa pozdravio je tu akciju /za koju je naročito zaslužan bio Weizmann, koji je vodio već odulje pregovore s M a r s h a l l o v o m grupom u Americi/, dok su se revizionisti i njihovi saveznici radikalni i jedan dio mizrahista, opirali tom planu. Oni su tvrdili da bi ulazak necionista "razvodnio" cionistički pokret, a kako je bilo u planu da necionisti dobiju i razna politička prava / fifty-fifty sistem/, to su revizionisti i njihovi saveznici tvrdili da bi na taj način cionizam izgubio svaku

prodornu snagu, defetizam bi preteo maha, te bi se cionizam pretvorio u filantropsko poduzeće. Medjutim velika većina Kongresa prihvatila je zaključak kojim se traži što skorije proširenje Jewish Agency.

Kriza i izgradnja

Nema sumnje, razvitak industrije, sadjenje naran-
či itd. , vrlo su mnogo značili za likvidaciju
krize, no čitava industrija lebdjela bi u zra-
ku da nije uspjelo konsolidirati poljoprivredne naseobine i ojača-
ti taj poljoprivredni sektor palestinske privrede. "Sa zdravom po-
ljoprivredom kao bazom, razvije se i industrija, trgovina, i gradjeva-
na djelatnost u gradovima" rekao je R u p p i n na 15 Kongresu. Da
se palestinska privreda normalno razvije, treba - po Ruppinu - ba-
rom 30% stanovništva da se bavi poljodjelstvom. U ono vrijeme držalo
je osnovnu bazu svega 15% jevrejskog pučanstva. Potrebu jačanja po-
ljoprivrednog sektora najbolje je shvatio Kkl. koji je u godinama
1923-27 kupio oko 60.000 dunama. Veće kupnje bile su zbog nedostat-
ka sredstava nemoguće, jer tada još nisu postojale druge teškoće kao
ograničenja kupovanja zemljišta i sl. I zaista, nakon ove divlje,
nesistematske izgradnje 1924 i 1925, slijedilo su dođuške godine teš-
ke ekonomske depresije, koje su zaustavile daljnju kontinuiranu iz-
gradnju, ali je palestinska privreda iz te krize izašla ojačana,
tvrdja i zdravija.

Pojččan^e privredna djelatnost

Godine 1923-28 značilo su u pogle-
du poljoprivrede više no prethodne
godine "prosperiteta". Eksport
industrijskih produkata dostigao je sada 60.000 funti godišnje, dok
prije još gotovo kopce nije postojao. Teškoće su bile velike, a
napori nisu bili golemi - početkom 1929 bile je kriza u glavnome pre-
brojena:

Razvitak industrije Za razvitak industrije karakteristično je da se ona u godinama krize jače razvijala nego u prethodnim godinama. Godine 1928 upriličila je vlada brojanje obrtnih radnji u Palestini. Od 3505 obrtnih i industrijskih poduzeća bila su 2269 ili gotovo 2/3 utemeljena poslije rata. Najveći dio tih poduzeća tj. 1927 - 54,9 % bila su mala poduzeća s investiranim kapitalom od po 1-50 funti i radnom snagom od prosječno 2,7 čovjeka. Samo 41 poduzeće imalo je kapital od 5-10.000 funti i zaposluje svega 945 ljudi. 15 poduzeća s kapitalom između 15 i 50.000 funti smatraju se već velikim poduzećima, jer na svako od njih dolazi prosječno 50 ljudi. Konačno ima 9 poduzeća uloženi kapital veći od 50.000 funti i zaposluju 1112 radnika tj. više od 100 po poduzeću. Vrijednost cjelokupne produkcije svih poduzeća iznosila je 1927: 3,886.149 funti, a investirani kapital 3,514.883 funti. Godine 1921 bilo je 1800 poduzeća sa investiranim kapitalom od 680;000 funti i 4600 zaposlenih radnika, a godine 1928: 3505 poduzeća s investiranim kapitalom od 2,358.679 funti i 17.955 radnika. 66 % cjelokupnog kapitala bilo židovsko vlasništvo.

Sve veće strateško značenje Palestine za Britanski imperij

Suezu, naveli su je da si osigura još jedno čvrsto uporište na Prednjem Istoku. Palestina "Vrata Istoka" s Hajfom "ključem Istoka" treba svakako osigurati Britanskom imperiju. Hajfa sa svojom prirodnom lukom upravo je stvorena za centar, za čvorište britanskih

Nesigurnost engleskog položaja u Egiptu i s time skopčano, ugrožene pozicije Engleske na

interese na Prednjem Istoku, sa svojom odličnom prirodnom obranom /Karmel/. - Engleska je ovdje odlučila izgraditi veliku luku. 15 decembra 1926 g. bila je britanska riznica po zaključku parlamenta ovlaštena da podijeli palestinskoj vladi zajam od četiri milijuna i 500.000 funti. Veliki dio tog zajma bio je odredjen za gradnju hajfanske luke, ostatak za željeznice i sl. Koncem 1928 g. započeto je sa gradnjom hajfanske luke. Keren kajemet osigurao je u ovom važnom dijelu Sredozemnog Mora oveće komplekse koji su za budućnost Palestine od nedogledne važnosti i na kojima se sada vrši intenzivno gradska kolonizacija. Početkom 1927 g. počelo je uz pripomoć vlade sušenje KIšona u hajfamskom zaljevu.

Zemljotres Godine 1927 pretrpjela je Palestina tešku elementarnu nesreću. Od potresa stradali su najviše arapski predjeli, poglavito Nablus. Na vijest o nesreći koja je zadesila čisto arapski grad Nablus, poslao je židovski grad Tel Aviv hitno novčanu pomoć. Taj gest nisu Arapi iz Nablusa znali cijeniti. Nablus je bio i ostao centar arapske borbe protiv židovske kolonizacije. Težih posljedica po privredu potres nije imao.

Radničko pitanje Do godine 1926 nije postojao u Palestini zakon o zaštiti radništva, nije postojao zakon koji bi štitio radnice i djece za slučaj invalidnosti itd. Histadrut je u tom pogledu vodio tešku borbu, dok vlada konačno nije izdala 1927 g. niz zakona koji su doduše daleko od toga da bi mogli zadovoljiti radništvo i napredne krugove, ali ipak pokazuju značajni početak. Te godine je izašla odredba o isplati otštete u slučaju nezgode, o zaposlenju žena i djece, o namješčaju i pogonu tvornica i postavljanju zaštitnih sprava kod

mašina. U nacrtu je nadalje 1935 g. izašla odredba o otkaznom roku i minimalnoj nadnici.

Broj žiteljstva Godine 1926 imala je Palestina oko 887.000 stanovnika; od toga 168.000 Židova. Zemlja je tada imala do 22.635 organizovanih radnika uključivši u to oko šest hiljada nezaposlenih.

II. STANJE PRIJE BURE 1928 - 1929 GODINE

Ekonomsko poboljšanje

Tokom godine 1928 a naročito u prvoj polovici 1929 zemlja se nalazila u stalnom ekonomskom pridizanju. Naseobine su bile uglavnom konsolidovane, čak su se i stalno proširivale, a prilike u gradovima pokazivale su tekodjer jasne znakove ozdravljenja. Tempo izgradnje bio je doduše vrlo lagan, ali i solidan. Na XV Kongresu 1927 g. rekao je Weizmann da će se povoljni rezultati, pozitivnih za sada u teškim godinama krize, osjećati tek iza 2 godine. I zaista, 2 godine iza toga kongresa konsolidacija u zemlji s punim je pravom negoviještavala novu epohu jakog uspona. Alija je ojačala, stvarale su se konture V alijske.

.... i političke komplikacije

Ne relativno političko zatišje u godinama privredne krize ustupilo je mjesto izvjesnoj uznemirenosti. Koncem 1927 g. došlo je do promjene u palestinskoj upravi. Lorda Plumera, čovjeka reda i stroge discipline, naslijedio je Sir John

R. Chancellor. Teško je dari objektivnu ocjenu uloge koju je igrao taj čovjek u palestinskim događajima. Sigurno je da je on u zajednici sa svojim glavnim sekretarom Luke-om podupirao arapske inspiracije i raspirivao arapski šovinistički nacionalizam, dok je naredbe engleske vlade koji bi išli u prilog židovske kolonizacije vrlo nerado ispunjavao, a često puta čak i sabotirao. Uopće je izgledalo kao da se nova politika palestinske uprave sastoji u tome da raspiruje antagonizam između Arapa i Židova. Relativno snošljivo stanje koje je još prije kratkog vremena vladalo, sve više je nestajalo, a međusobna trvenja postajala su sve češća. Naročito teške sukobe i povode palestinskim nemirima izazvala je palestinska uprava u pitanju Zidine naricanja. Na dan Jom Kipura 1928 g. odstranila je policija po odredbi zamjenika distriktnog komesara, za vrijeme trajanja bogoslužja žid koji je bio provizorno postavljen između muškaraca i žena. Uzbudjenje u židovskim krugovima bilo je veliko, naročito zbog toga, što je postajalo sve očitije da palestinska vlada ohrabruje arapske ekstremiste, pokazujući im da nema namjere da štiti židovske interese. S druge strane arapski ekstremisti iskoristili su uzbudjenje Židova i nerazborito pisanje izvjesne židovske štampe. Tendencioznom izvrtanjem židovskih govora i članaka prikazali su stvari tako kao da Židovi imaju namjeru da oduzmu Muslimanima njihovo veliko svetište Omarovu mošeju. Ni u kojem pogledu nije dokazano da je Zidina naricanja zaista svojina Vakfa. Općem protestu pridružio se i Histadrut koji je u telegramu upravljenom engleskoj radničkoj federaciji energično protestirao protiv nepravde i tražio kažnjavanje krivaca.

"Sedmi dominion"

U doba političkih komplikacija javlja se prijatelj cionizma J. Wedgewood s novim planom. Mandatsko područje Palestine neka se pretvori u engleski dominijon, a Engleska bi garantovala židovsku izgrad-

nju svog dominijona. Bez obzira na pravnu nemogućnost tog plana, on je u Engleskoj općenito prilično hćadno primljen, a u cionističkim redovima našao gotovo same protivnike. Protivnost prema tom planu ispoljavala se naročito oštro u onim krugovima koji su se opirali guviše bliskom povezivanju Palestine s engleskim imperijalizmom. Zobotinskijevi revizionisti na protiv, pozdravili su s oduševljenjem taj plan.

Uoči velikog kongresa - U medjuvremenu približavali su se pregovori oko proširenje Jewish Agency u završnoj fazi. Medjutim, pravog oduševljenja za ujedinjenje cionista i necionista u svrhu izgradnj Palestine nije bilo ni na jednoj ni na drugoj strani. Dok su još pregovori bili u punom toku, davali su necionistički pretstavnici u Americi goleme sume za kolonizaciju Židova na Krimu, dok su Palestinu u svakom pogledu zapostavljali. Nije čudo što su taj fakat gorljivi protivnici proširenja Jewish Agency, revizionisti i radikali, iskoristili u svoje partijske svrhe i upotrebili kao argumenat protiv "izdajničkog Weizmanna". Medjutim, ni radničko krilo - iako je principijelno pozdravilo saradnju cionista i necionista - nije imalo jednodušni stav u tom pitanju. Opozicija protiv proširenja Jewish Agency u radničkim krugovima - ili barem za radikalnu promjenu predloženog plana / u korist cionističkog partnera / - narasla je naročito nakon izvještaja komisije necionističkog amerikanškog djela budućee Jewish Agency. U tom izvještaju predlaže se, medju ostalim, da se prestane forsiranjem kolektivističkih naselja zbog "nerentabilnosti". Nema sumnje da je taj proturadnički stav i te kako konvenirao tadanjoj većini u Egzekutivi.

Palestinska egzekutiva nije bila ni najmanje popularna. Uspjelo joj je doduše da donekle povrati i učvrsti svoj poljuljani

autoritet u zemlji. ali svojom kolonizacionom i političkom taktikom nikako nije mogla da stekne simpatije odlučnog faktora u izgradnji - palestinskog radništva.

Veliki pothvati

U međjuvremenu je izgledalo da će Palestina golemim koracima kročiti napred. Započele su predradnje za gradnju hajfanske luke. Doduše je Chancellor-ova užrava u svakom pogledu zapostavljala Židove, tako da su za gradnju luke židovski radnici jedva došli u obzir. Međjutim, imajući u vidu razvitak Palestine uopće, izgradnja hajfanske luke omogućuje razvitak industrije i naročito trgovine. Palestina je upravo g. 1929 dokazala da ima sve preduslove za stvaranje velikog industrijskog i trgovačkog centra za Prednji Istok. S jedne strane^s izgradnja Rutenbergove električne centrale u Tel Oru normalno razvijala i utrla put za elektrifikaciju i industrijalizaciju Palestine. S druge strane je drugi Levantinski sajam u Tel Avivu /zapravo prvi, jer je onaj u godini 1926 imao više karakter izložbe/ pokazao značajniji privredni razvitak Palestine i ujedno važnost Palestine za razmjenu dobara na Prednjem Istoku. Sajam su posjetili 200.000 posjetilaca, prodana je roba u vrijednosti od 48.000 funti.

Koncesija za iskorištavanje mineralnog blaga u Mrtvom Moru

metala gotovo uopće nema. Utoliko veće značenje ima za Palestina nalazište kalija i broma kojih ima u velikoj količini u Mrtvom Moru. Koncesiju za iskorištavanje Mrtvog Mora dobili su godine 1929 ing. Novomejski /Židov/ i Major Tulloch /Englez/. Oni osnivaju Palestine

Palestina je uglavnom siromašna mineralnim rudama i mineralnim blagom. Ima doduše, a vjerojatno i petroleja, ali

Potash Ltd sa autorizovanim kapitalom od 400.000 funti. S redovnom produkcijom započelo se tek godine 1932.

Tnuva Godine 1929 osnovana je također Tnuva koja je proizašla iz prodajnog odjeljenja Hamašbir, a danas pretstavlja važan faktor palestinske izgradnje. Tnuva je kooperativno poduzeće, a ima svrhu da prodaje produkte židovskih zemljoradničkih naselja. O velikoj djelatnosti tog poduzeća biće još kasnije govora.

XVI cionistički kongres

Dugotrajnim naporima uspjelo je Weizmannu da pridobije mnoge necionističke krugove za palestinsku izgradnju. Na velikom XVI cionističkom kongresu prihvaćen je ustav proširene Jewish Agency uz opoziciju revizionista i radikala. Već se dugo nije sastalo toliko reprezentativnih židovskih ličnosti kao na otvorenju proširene Jewish Agency. Govornici su bili: dr Weizmann, Sir Herbert Samuel, Albert Einstein, Lord Melchett /stariji/, Leon Blum, Louis Marchall, Felks Warbourg, Šalom Aš, Menahem Usiškin i Nahum Sokolov. - XVI kongres stvorio je ponovno koaliciju među krilima i izabrao egzekutivu od 13 članova s pretsjednikom Weizmannom na čelu i to: Sokolov, Brodetsky, Lipsky, Rosenbläth, Kisch, Sacher, Miss Szold, Ruppin /opći cionisti/, Kaplanski, Sprinzak /radnici/, L. Barth i rabi Berlin /Mizrahisti/. Vodjenje politike, kolonizacije i finansija prešlo je na proširenu Jewish Agency, dok cionistička organizacija ima 50% članova u Jewish Agency /u stvari je taj postotak uvijek veći/ i tako odlučuje u svim važnijim pitanjima. Politiku vodi pretsjednik Jewish Agency koji je prema pravilima uvijek identičan s pretsjednikom Cionističke organizacije. Izgledalo je da će taj kongres biti početak nove epohe u historiji židovskog naroda. Krvavi nemiri koji su odmah nakon svršetka kongresa iz-

bili u Palestini, zastrašili su mnogo neacioniste, a teška ekonomska kriza koja je najprije počela u U.S.A dezinteresovala je također mnoge bogataške neacionističke krugove koji su reducirali svoje filantropske budžete.

III. KRVAVI NEMIRI 1929 GODINE

Ko je igrao ulogu u nemirima

Spor oko Zidine naricanja još je više zabrovao i onako tešku atmosferu između Židova i Arapa. Arapski feodalci razvili su živu djelatnost kako bi zadali odlučni udarac njima neprijateljskom cionizmu i židovskoj useobi. Spor oko Zidine naricanja prikazali su arapskim masama - svojim robovima - kao pokušaj Židova da zavladaju muslimanskim svetinjama, pa da zatim protjeraju Arape iz Palestine. Spretna agitacija arapskih reakcionarnih i oparnih feudalaca, koja je na vrlo vješt način znala da iskoristi primitivni i religiozni fanatizam Arapa, urodila je plodom. Tu opću nervozu iskoristili su agenti Vatikana i fašističke Italije s jedne strane da materijalno podupiru arapski ustanak. Izgleda da je Italija već tada nazrijevala buduću sukob sa Engleskom u Sredozemnom Moru i zbog toga smatrala potrebnim revolucionisanje engleskih posjeda na Sredozemnom Moru. S druge strane nije bila beznačajna uloga Kominternu koja je mislila da je eto došla arapska revolucija koja će osloboditi arapske mase engleskog jarma i cionističkog imperijalizma. K svemu tome treba dodati dvoličnu ulogu Visokog komesara Chancellora i očito anticionističku politiku njegovog generalnog sekretara Luke-a. Blagonaklona trpeljivost palestinske administracije prema arapskim huškanjima dovela je arapske vodje do uvjerenja da je nadošlo čas odlučnog obračuna. Svi ti fak-

tori prouzrokovali su nemire koji su svojom krvavom brutalnošću zasijenili sve poslijeratne nemire. Nemiri su započeli 15 augusta/9ava/prigodom jedne židovske procesije prema Zidini naricanja. Kao po unapred dogovorenom planu napali su Arapi židovska predgrađa Jerusalema, Jafe i Hajfe. U tim mjestima došlo je do teške borbe u kojoj je bilo mrtvih i ranjenih na jednoj i na drugoj strani. Te su se borbe nastavile u poljoprivrednim naseobinama, gdje su Židovi upravo besprimjernom hrabrošću branili svoju u znoju i muci stečenu grudu zemlje. Do pravog masakriranja došlo je u Hebronu i Safedu, gdje su Arapi napali na nekoraružane oghurim u ješivi, kao i na žene, starce i djecu. Broj ubijenih Židova bio je 133, od toga samo u Hebronu 66. Mnoge su kolonije pretrpjele znatnu štetu u životima i imetku. Najviše su stradali Hulda, Beer Tuvija i Morija.

Držanje Mandatarne vlasti

U tim teškim danima pokazao se Chancellor - Lukeov režim u svom pravom svijetlu. Nije bila nikakva rijetkost kad bi organi vlasti upali u koju židovsku naseobinu da tamo vrše pretragu zbog zabranjenog oružja. Nakon što bi pokupili oružje, otišli bi da nastave svoj rad oko "stišavanja strasti" i "pacifiranja zemlje", a nakon njihovog odlaska napali bi Arapi netom razoružane i goloruke Židove. Zar je čudo da je ogorčenje u židovskim krugovima bilo silno veliko i da je cjelokupni jišuv željno očekivao rad i rezultate istražne komisije ?

Istražna komisija

13 septembra 1929 g. imenovala je Mac Donaldova vlada istražnu komisiju. Pretsjednik te komisije bio je Sir Walter Shaw, a njeni članovi su ujedno reprezentirali tri velike engleske partije i to: Sir Henry Betteston /Konzervativne/, Hopkins Morris /liberalne/ i Harry

Snell /sada lord Snell - Labour Party/. Engleska je vlada unapred ograničila kompetenciju komisije. Ispitivanje mora biti ograničeno na pronalaženje neposrednih uzroka nemira i ne smije se proširiti na probleme visoke politike. Zadaća je komisije da ispita neposredne uzroke koji su doveli do nemira u zemlji i predloži mjere koje valja poduzeti kao bi se u buduće onemogućilo opetovanja sličnih nemira.

IV. POLITIČKE BORBE U PALESTINI OD

 GODINE 1929 - 1931

Djelovanje istražne komisije

Komisija je zasjedala poput javnog suda s pravom da pozove svjedoke i sa završnim govorima tri zastupnika triju stranaka: palestinske vlade, Jewish Agency i Arapa. Već je u decembru iste godine tok zasjedanja komisije pokazao smjer prema kojem je bilo potpuno jasno da je ona prekoračila svoju kompetenciju i da se bavi "visokom politikom" za koju ni po sastavu, ni po autoritetu, ni po stručnoj spremi nije bila ni najmanje pozvana. Bilo je očito da se ta komisija stavila u službu teško kompromitovane palestinske administracije koju je trebalo oprati od ljage nesposobnosti i nehata. Da se komisija zaista ograničila na svoj prvotni zadatak i da je temeljito ispitala neposredne uzroke nemira - izvještaj bi ispao posve drugačija. A bilo je posve jasno da su sa nemirima započeli Arapi, da je Muftija mjesecima vodio bjesomučnu kampanju protiv Židova i da je vlada u najmanju ru-

ku blagonaklono tolerirala raspirivanje nacionalnog i naročito vjerskog fanatizma među Arapima. Međutim, bilo je potrebno da se vladu riješi svake krivnje, a osim toga trebali su muftija i ostali "predstavnici arapskoga naroda" izići iz afere čisti i neokaljani. To su dakle bili razlozi koji su ponukali komisiju da prebace svoju djelatnost na "visoku politiku" /problemi zemljišta, useoba i pitanje konstitucije/, kako bi ona na tom elastičnom terenu mogla ukazati na dublje razloge krvavih nemira. Trebalo je dakle svaliti krivnju ili barem dio krivnje na - Židove. Na razne proteste sa židovske i engleske strane odgovorio je Mac Donald u parlamentu stereotipno da će o pitanju visoke politike odlučiti engleska vlada. Povjerenja je kod Židova posve nestalo.

Izvještaj Shawove komisije

Izvještaj komisije o nemirima u Palestini od augusta 1929, objavljen je 31 marta 1930. U tom je izvještaju goduše konstatirano da su nemiri započeli prepadom Arapa na Židove. Međutim, iz danih izlaganja komisije proizlazi da je fundamentalni uzrok nemirima neprijateljsko držanje Arapa prema Židovima koje je posljedica razočaranja u pogledu njihovih političkih i nacionalnih aspiracija i strah pred ekonomskom budućnošću. K ovom fundamentalnom faktoru pridolaze još i raspre oko Židine naricanja, huškaško pisanje palestinske štampe strah Arapa od sve većih aspiracija Židova zbog proširenja Jewish Agency, uvjerenje da je palestinska vlada pod utjecajem Židova itd. S tim u vezi tumači izvještaj neprijateljsko držanje Arapa i zbog protivvrječnosti između političkih obećanja Arapima za vrijeme Svjetskog rata i Balfourove deklaracije, ekonomsku konkurenciju useljenih Židova s autohtonim Arapima i potiskivanje arapskog seljaka sa svog zemljišta.

Izvještaj komisije o nemirima u Palestini od augusta 1929, objavljen je 31 marta 1930. U tom je izvještaju

Reakcija na izvještaj Shawove komisije

svoga na kritiku radničkog člana Komisije - Snella - . Snell je dodao je izvještaju svoj minoritetni votum u kome je opovrgao mnoge zlonamjerne netačnosti većinskog izvještaja. Taj je izvještaj izazvao u židovskim krugovima veliko negodovanje, a ni u engleskim međunarodavnim krugovima nije naišao na povoljan prijem. Tako je već 3 aprila Mac Donald bio ponukan da u parlamentu dade umirujuću izjavu. 6 maja međjutim imenovan je Sir John Hope S i m p s o n komesarom britanske vlade sa zadatkom da izradi izvještaj o pitanjima useobe, naseobe na zemlji i o problemu zemljišnog razvitka /Landerschliessung/.

Taj jednostrani netačni i, može se reći protuzakoniti, naišao je pre

Ekonomske perturbacije u Palestini
poslije augustovskih nemira

naslućivali veliku petu aliju. Godine 1928 uselilo se 2178 Židova, god 1929 5249. Augustovski nemiri razne komisije, eksperti, političke komplikacije i velika svijetska kriza koja je već godine 1929 počela da iz Amerike baca svoje tamne sjene na Evropu i ostale kontinente - zaustavili su na nekoliko godina veliku aliju. Punim pravom su u ono teško vrijeme govorili odgovorni vodje židovskoga naroda defetistima i skepticima da se veliki razvitak Palestine doduše može privremeno kočiti, ometati, usporiti, ali nikako zapriječiti i onemogućiti. Važno je da jišuv ostane čvrst i da preboli teško rano koje su mu nemirima nanešene. U prvi mah je izgledalo kao da će se i usprkos nemira useoba povećati. Dok je u razdoblju april-septembar Egzekutiva tražila 2857 sertifikata, a dobila je 2400

Općenito se može konstatirati da se gospodarsko stanje u Palestini naročito 1929 očitopopravljalo, čak su mnogi

to je sada, neposredno iza nemira, zatražila za polugodište oktobar-mart 5844 certifikata. Istina je da je vlada odobrila samo 2300, ali se to mora tumačiti činjenicom da je vlada smatrala porebnim iz političkih razloga smanjenje broja certifikata. Da je broj certifikata ipak bio relativno dosta velik treba se tumačiti uspjehom akcijom fonda za hitnu pomoć.

Emergency fond

Na arapski izazov trebalo je odgovoriti konstruktivnom izgradnjom. Prije svega trebalo je hitno riješiti problem bjegunaca; bilo je potrebno sanirati uzdrmanu privredu. Akcija za hitnu pomoć koja je bila namijenjena u tu svrhu pod imenom "The Palestine Emergency Fund" sakupila je zamašnu sumu od 603.295 funti i time dokazala čvrstu volju židovskog naroda da nastavi s izgradnjom Erec Jisraela.

Za hitnu pomoć uključivo brigu za bjegunce, za udovice i siročad, pomoć za ponovno uvrštavanje u privredu, medicinsku pomoć, pravnu pomoć za pojedince kao izdaci za obranu židovske stvari pred istražnom komisijom potrošeno svega: 315.033 funti

Za ponovnu izgradnju: Safed	25.000	
Porušene kolonije	71.000	
Za gradnju stanova u Jerus. i Hajfi	50.000	
Kupnje zemljišta	5.866	
Sigurnosne zgrade, putevi, telefon itd.	37.850	
Izgradnja radničkih naseobina	50.000	
Konsolidacija naseobina	37.500	
Razno i rezerva	11.026	288.262 "

Svega

603.295 funti

Problem nezaposlenosti

Već godine 1929 spao je broj nezaposlenih na minimum. Direktne posljedice nemira jošu je brzo prebrodio, tako da je koncem 1929 bilo svega 630 nezaposlenih, što u stvari pretstavlja normalnu radničku rezervu. U godinama 1929-30 zasadjeno je 20.000 dunuma citrusom, tako da su mnogi židovski radnici u tim novim plantažama apsorbirani. Osim toga je ojačala gradjevna djelatnost koja je naročito u Jerusolimu bila veoma intenzivna. Političke komplikacije i ostali prije pomenuti faktori onemogućili su privremeno brži tempo palestinske izgradnje.

Suspendiranje radničke useobe

Zbog povolje situacije na radnom tržištu predala je vlada egzekutivi u februaru 1930 950 certifikata kao predujam za naredno polugodište april-septembar. Koncem marta objavljen je izvještaj Shawovv komisije. Egzekutiva je - neobzirujući se na negativne konkluzije tog izvještaja - početkom aprila zatražila da joj se za tekuće polugodište april septembar dodijeli šedula od 3143 certifikata. 12 maja je vlada zvanično obavijestila egzekutivu da je odobrila 3300 certifikata uključivši ovamo raniji predujam. Veliko je bilo razočaranje i ogorčenje kad je dva dana nakon toga egzekutiva obavještena da je High Commissioner anulirao već dodijeljene certifikate. Drugim riječima radnička je useoba do daljnje suspendirana. Nove certifikate izdaće vlada tek nakon završetka istrage koju treba da izvrši Sir John Hope Simpson. Ova odluka vlade izazval je buru protesta u židovskom svijetu. Egzekutiva je u svom protestu vladi u London i High Commissioneru izjavila da suspendiranje useobe pretstavlja opasnu novotariju, budući da vladu nisu rukovodili ekonomski, već sasvim politički motivi. Medjutim ni protesti širom čitavog svijeta niti protesti u parlamentu i permanen-

tnoj mandatskoj komisiji nisu mogli da promijene odluku engleske vlade u kojoj je sjedio anticionistički ministar kolonija Lord P a s s f i e l d /Sidney Webbs/. Vlada je samo izjavila da ova mjera ima samo provizorni karakter i da se ima sačekati rezultate istraživanja Simpsonovoga. Permanentna mandatska komisija Lige naroda kritizirala je u mnogim pogledima postupak Mandatske vlasti, a naročito nedostatak konstruktivnog programa za podupiranje jevrejske narodne domaje. Engleska je obećala da će nakon Simpsonovog izvještaja podastrijeti opširan plan.

Misija Sir Simpsona

Općenito se smatralo da će Engleska poslati u Palestinu komisiju uglednih državnika, ili barem jednu ličnost s opće priznatim autoritetom. To je veće bilo razočaranje za židovske krugove imenovanje Sir Simsona, koji uopće nije poznao temeljne probleme palestinskog mandata. A tom je čovjeku povjerena misija da vladi podastre izvještaj o najvitalnijim pitanjima palestinske izgradnje, o naseljavanju po selima /Landbesiedlung/, useobi i razvitku. Vlada je izjavila da će na temelju tog izvještaja sastaviti smjernice o načinu daljnje izgradnje Palestine. Gotovo se činilo kao da - barem neposredna - budućnost židovske narodne domaje od toga, za kompilkovane prilike Palestine posve nesposobnog čovjeka. Zato je razumljivo da je cionistička javnost skrajnjim nepovjerenjem protivila misiju Sir Simpsona. Uza sve to egzekutiva je lojalno činila sve da olakša i pospješi Simpsonov rad.

Simpsonov izvještaj

22 augusta predao je Sir Simpson engleskoj vladi svoj izvještaj o useobi, naseljenju i razvitku. 21 oktobra objavljen je taj izvještaj zajedno s izjavom engleske vlade o budućoj palestinskoj politici /White paper - Bijela knjiga/. Simpsonov izvještaj vrvi od netačnosti. Sa statistikom je upravo nevjerovatno površno baratao, mnogi njegovi izvodi dokazuju da su mu često puta manjkali osnovni pojmovi palestinskog problema. Često puta postavlja apodiktične tvrdnje u dogmatskoj formi. On napr. zaključuje da je "sa sigurnošću dokazano, da se sada i po sadašnjim metodama arapskog gospodarstva ne može naći zemljište koje bi se moglo staviti na raspolaganje za novu poljodjelsku useobu". Ova mu je besmislica evidentna i sa sigurnošću dokazana. Na drugim se mjestima oštro obara na Keren kajemet i Histadrut, jer oni stoje na principu židovskog rada. Traži stvaranje jednoga plana za razvitak koji bi omogućio naseljavanje Arapa i Židova, ali bi se naseljavanje Židova vršilo prema arapskom standardu. Na temelju sasvim krivih, površnih i djelomično iz aviona vršenih mjerenja dolazi Simpson do zaključka, da zemljišta sposobnog za naseljavanje ima svega 8 milijuna, bez Beeršebe 6,5 mil. dunuma. Preciznim mjerenjima, međjutim, je dokazano da u Palestini ima najmanje 12 mil obradivog zemljišta. Brežuljkaste krajeve napr. smanjuje Simpson za 54%. Dok je s jedne strane smanjio obradivu površinu Palestine, s druge je strane nastojao da uveća broj arapskih porodica koje žive od poljodjelstva. On je naprosto pretpostavio da svi Arapi koji žive u seoskim kotarima bezuvjetno obrađuju zemlju i bave se poljodjelstvom. Simpson tvrdi kategorički da je 29,4 % arapskih seoskih porodica bez zemlje. Ova tvrdnja je bazirana na posve pogrešnim pretpostavkama i računima, a predaleko bi nas dovelo da analiziramo na temelju kakovih je grubih i upravo nevjerovatnih grešaka

Simpson našao upravo taj postotak: 29,4. "Jedna arapska porodica", tvrdi nadalje Simpson "treba 130 dunuma kao minimum egzistencije." Zlonamjernost te tvrdnje ilustriramo najbolje ako dodamo, da je on tu pretpostavku temeljio poglavito na procjeni primitka i izdatka felaña, te je primitak računao prema godini 1930 /loša žetva, privredna stagnacija/, a izdatke prema godini 1925, /prosperitet/. Taj izvještaj poslužio je Lord Passfieldu kao temelj Bijele knjige.

Passfieldova Bijela knjiga

Zajedno sa Simsonovim izvještajem objavljena je također i B i j e l a K n j i g a koja se u glavnom temelji na zaključcima Shewove komisije i Simpsonovog izvještaja. U Bijeloj knjizi vlada prije svega hipokritski potvrđuje odredbe mandata i Churchillovu Bijelu knjigu. Zatim izlaže mjere koje je poduzela da osigura mir i red u zemlji, to o namjeri da uvede Zakonodavni savjet /Legislative Council/ od 10 imenovanih i 12 biranih članova. Zatim se tretiraju problemi zemljišta, razvitka poljoprivrednih gospodarstava i useobe. U pogledu zemljišnog problema Bijela knjiga usvaja u cijelosti Simpsonove netačne podatke. "Nije ispravna tvrdnja", stoji u Bijeloj knjizi "da je židovska kolonizacija škodila arapskim interesima. To vrijedi samo za cionističku kolonizaciju, međjutim za Picu se to ne može ustvrditi". U pogledu razvitka poljodjelstva Bijela knjiga predlaže jedan plan koji ima da bazira na Simpsonovom elaboratu. Što se tiče useobe, Bijela knjiga smatra da je zabrano useobe od mjeseca maja bila posve opravdana. Pitanje useobe treba se iz temelja novo urediti, te se u tom pogledu mora obratiti naročita pažnja ne štetno djelovanje židovske radničke organizacije Histadrut u pitanju useobe i rada. Židovska

useoba mora da ovisi o broju neuposlenih u zemlji, bez obzira da li je u pitanju židovska ili arapska nezaposlenost. Sve u svemu Bijela knjiga činila je dojam da vlada smatra da je židovska narodna domaja već gotova činjenica, a sada je potrebno da se izvrše obaveze mandata prema Arapima.

Weizmannova demisija

Reakcija na povrede mandata u Bijeloj knjizi bila je veoma oštra. Na dostojanstveni način reagirao je predsjednik cionističke organizacije i Jewish Agency prof. H. W e i z m a n n . Istog dana kad je engleska vlada publicirala Simpsonov izvještaj i Bijelu knjigu, izdao je Weizmann proglas u kojem najavljuje svoju demisiju kao predsjednik Jewish Agency, kao svoj odlučni protest protiv jedne jednostrane i nepraveđne kritike cionističkog djela i otklanjanja jedne politike koja stoji u protivnosti sa svečanim obećanjem engleske nacije i sadržajem mandata. U svom pismu upućenom Lordu Passfieldu javio je Weizmann engleskoj vladi ovu svoju odluku s izjavom da Bijela knjiga u velikoj mjeri odriče prava židovskog naroda i sputava njegove nade u pogledu židovske narodne domaje u Palestini - u koliko je to uopće u moći engleske vlada - te nastoji da kristalizira razvitak židovske narodne domaje u svom sadanjem stadiju. Prema tome Bijela knjiga nikako ne pruža bazu za saradnju Jewish Agency sa engleskom vladom. Nakon Weizmannove demisije demisionirali su tekodjer Felix W a r b u r g, kao predsjednik Administrative comitee Jewish Agency i Lord M e l c h e t t, kao predsjednik Councila.

Ogorčenje Židova zbog anticionističke
politike engleske vlade

Držanje mandatarne vlasti povodom augustovskih nemira i sve što je iza toga slijedilo duboko je

ogorčilo Židove koji su sve više dobili dojam da je Engleska mapustila politiku židovske narodne domaje, da Engleskoj nije više oportuna sardnja sa židovskim narodom i da je ona, eto, sada prešla na otvoreno sabotiranje cionističkih postulata i mandata. Bijela knjiga, koja je trebala dati definitivne smjernice daljnjeg rada Engleske u Palestini još je više potvrdila te pretpostavke. Gotovo se činilo kao da je Engleska htjela sa Bijelom knjigom poručiti Židovima slijedeće: "Mi smo izvršili našu misiju, narodna domaja je uspostavljena /nismo mi, Englezi, krivi što ste vi, Židovi, onako maksimalistički interpretirali pojam židovske narodne domaje/; u Palestini, ili ako hoćete, u Erec Jisraelu, ima 160.000 Židova, imate čitav niz uzor-kolonija, hebrejski jezik ponovno je živ, imate jedan 100% židovski moderni grad sa 40.000 stanovnika, a kruna svega je vaša hebrejska univerza iz koje će se širiti obnovljena židovska nauka i kultura u ostale zemlje diaspore." - Promjenu u držanju Engleske tunočilo se medju ostalim i događajima u Indiji gdje se razmahao Ghandijev oslobodilački pokret prema kojem je Engleska tražila oslonca i protutežu kod indijskih muslimana. Poznato je kako je veliki Muftija vješto iskoristavao engleske teškoće u Indiji, održavajući s indijskim Muslimanima prisne veze kako bi preko njih palestinskim Arapima, ili bolje, sebi i svojoj porodici izvojštiio razne koncesije. Nije uzalud brat indijskog muslimanskog prvaka Šaukat aliija na inicijativu Muftije pokopan u Palestini. Tom je zgodom Šaukat aliija/bilo je to u februaru 1931/ širom Palestine držao huškaške govore, a Engleska je vlada sve to tole-

rirala; štoviše Šaukat aliji davala putne olakšice u strahu da se ne zamjeri indijskim Muslimanima. Uočivši činjenicu da je sada Engleska započela sa jasnom anticionističkom politikom, tražili su mnogi da se Jewish Agency ne zadovolji samo demisijom svojih prvaka, već da premjesti sve svoje urede iz Londona u drugi koji grad/ bilo je govora o Washingtonu i Waršavi/, pa da tako jasno pokaže svijetu kako je pod takovim okolnostima saradnja s Engleskom nemoguća. Revi- zionisti su predlagali "kidanje svih odnosa" s Engleskom, oduzima- mje Mandata Engleskoj itd. Anticionisti raznih boja dizali su glave i govorili o slomu i bankrotu cionizma. Cionističke su teorije pre- trpile potpuni slom. Očito je da je Engleska definitivno krenula dru- gim putem. Tako su govorili i oni koji inače uvijek ističu dinami- ku u političkom zbivanju...

Reakcija u Engleskoj na Bijelu knjigu

pokreta u židovskim masama, vrlo su se neugodno dojmili Engleza. Naročito mučan dojam je proizvela Weizmannova demisija. Znalo se da je Weizmann političar, a ne fantast, da je on čovjek koji uvijek računa s realnošću i prema tome usmjerava svoju političku djelatnost. Činjenica da se on formalno smatrao prinudjenim da demisionira bila je očiti znak da je pod takvim okolnostima saradnja Engleske i Ži- dova nemoguća. To je uzbunilo sve one uplivne engleske političare koji su smatrali da je englesko-židovska saradnja postulat britanskog političkog raisona. Vodje tadašnje konzervativne opozicije- Stanley B a l d w i n , Sir Austen C h a m b e r l a i n , nadalje čitav niz drugih uglednih prvaka kao napr. Lloyd G e o r g e , Sir Herbert Samuel, Lord H e i l s h e m , Sir John S i m o n idr. upravili su svoje proteste preko "Times-a", ističući da Bijela knjiga pretstavlja

Protesti širom cijeloga svijeta i sve jače ispo- ljavanje protubritanskog

kršenje Mandata. Situacija je postala nesnošljiva, vlada je tražila nekakvo rješenje i pozvala Weizmana i članove Egzekutive na pregovore.

Stagnacija u Palestini Isprva je doduše izgledalo, kao da će jmašubnbrozo pmeboljotl...rane nanašene nu augustovskim nemirima, međjutim teške ekonomske perturbacije u svijetu odrazile su se i u Palestini. Ovu je objektivnu poteškoću još više potenciralo držanje mandatarne vlasti. Komplikovano stanje u Palestini, opća nesigurnost, a pogotovo neizvjesnost o daljnjoj sudbini zemlje nakon objavljenja Bijele knjige - svi ti faktori nikako nisu mogli da učine Palestinu privlačnom tačkom za židovski kapital. Sve je to destruktivno djelo valo i na židovske mase, tako da su i nacionalni fondovi podbacili. Osim djelatnosti nacionalnog kapitala zamrla je gotovo svaka privatna inicijativa.

Držanje Arapa Ni držanje Arapa se nije bitno promjenilo; nije ni čudo kad se ima u vidu okolnost da je vlada ometala gotovo svaki pokušaj zbliženja između Židova i Arapa. A zar nije sama vlada u Bijeloj knjizi konstatirala da su zbog židovske kolonizacije mnogi Arapi ostali bez zemlje i da se židovske aspiracije mogu ostvariti samo na štetu Arapa? Bijelu knjigu su Arapi primili s očitim zadovoljstvom smatrajući da je u njoj zvanično utvrđeno ono što su oni pred Shawovom komisijom iznijeli. Arapi su držali da je sada došlo vrijeme za odlučnu političku akciju, kako bi posvema potkopali cionističke

pozicije. U štampi i javnim zborovima povelili su oni oštru kampanju protiv cionizma. S bojkotom i manjim terorističkim akcijama mislili su oni skršiti svaki otpor jišuva. Najgore je bilo što je Bijela knjiga ostavljala dojam, kao da bi poboljšanje stanja Arapa moglo postići samo na štetu Židova. Zbog toga su Arapi tumačili razumljivi otpor Židova protiv politike Bijele knjige tako kao da bi se Židovi opirali poboljšanju stanja Arapa. Ovo shvatanje o nemogućnosti koordinacije arapsko-židovskih interesa, ta kriva pretpostavka prema kojoj unapredjenje jednog dijela ide na štetu drugoga, ostalo je do dana današnjega, te ono svom svojom težinom otežava normalizaciju arapsko-židovskih odnosa. Treba međutim jasno uočiti da je glavna zapreka arapsko-židovskog sporazumijevanja nesposobnost arapskih masa da se emancipiraju od egoističnog feudalno-klerikalnog vodjstva. O tome će još kasnije biti govora.

Pregovori engleske vlade s Egzekutivom
Jewish Agency

pregovore, kako bi raspravljali o situaciji koja je zbog Bijele knjige nastala. Akcioni komitet zatražio je od Weizmanna da do Kongresa dalje vodi poslove Cionističke organizacije. Weizmann je tako kao pretsjednik Cionističke organizacije prihvatio englesku ponudu i tako su započeli pregovori oko ispravne "interpretacije" Bijele knjige. Vlada je naime uvidjela da je stanje koje je nastalo objavljivanjem Bijele knjige postalo neodrživo i zato je sada stala na stanovište da su pojedini stavci Bijele knjige neispravno interpretirani, te je prema tome potrebna jedna "auto-

6 novembra 1930 pozvao
je M a o D o n a l d
Weizmanna i ostale
članove Egzekutive na

ritativna interpretacija". 14 novembra izdala je vlada oficijelni komunique u kojem najavljuje poziv Jewish Agency na pregovore, "budući da si izražene sumnje, da li su neka mjesta Bijele knjige od 21 oktobra u saglasnosti s izvjesnim stavkama palestinskog mandata." Težnja engleske vlade da na neki način likvidira politiku Bijele knjige, dolazi do jasnog izražaja u slijedećem odlomku tog zvaničnog komuniqueja. "Budući da na Mandatu interesirane stranke imaju odlučnu želju, da se osigura ispravna interpretacija i nepristrano izvođenje Mandata, to postoji nada da će se preko svih eventualnih diferencija postići saglasnost." U pregovorima su učestvovali aktivni engleski ministri /H e n d e r s o n, ministar vanjskih poslova kao pretsjedatelj; Lord P a s s f i e l d, T o m S h a w, A l e k s a n d e r i drugi/ i pretstavnici Jewish Agency. 17 novembra došlo je do žive diskusije u engleskom parlamentu o palestinskom pitanju i tu je palestinska politika engleske vlade naišla na jednostavno osudu pretstavnika svih stranaka. Bilo je dakle jasno da će vlada izvjesna mjesta Bijele knjige - koja stoje u očitoj kontradikciji s odredbama Mandata - modificirati i da će "autoritativna interpretacija Bijele knjige" biti povoljnija za židovsku stvar.

Mac Donaldovo pismo Weizmannu

u 13 februara 1931 objavljeno je pismo pretsjednika engleske vlade Mac Donald pretsjedniku Jewish Agency Weizmannu. To je pismo trebalo pretstavljati završetak pregovora između engleske vlade i Jewish Agency i ujedno jedinu kompetentnu interpretaciju Bijele knjige. Budući da je to pismo priloženo Bijeloj knjizi kao njena "autoritativna i kompetentna interpretacija" i kao takva je prihvaćena od parlamenta i upućena mandatskoj komisiji Lige naroda, to je ono primilo skroz zvaničan karakter. Dok se napr. u Bijeloj knjizi nalaze uvredljive tvrdnje u pogledu židov-

ske djelatnosti u Palestini, a naročito u pogledu politike židovske radničke organizacije, Histadruta, to Mac Donaldova "kompetentna interpretacija" konstatira "da je konstruktivno djelo židovskog naroda u Palestini blagotvorno djelovalo na razvitak i dobro cijelokupne zemlje. Vlada cijeni vrijednost radničke i strukovne organizacije u Palestini i želi da je u svakom pogledu podupire." Nadalje se problem židovske useobe u tom pismu dinamički interpretira to jest ono treba da ovisi jedino od ekonomskih faktora. Među ostalim korekturama prizhaje se u pismu isključivi židovski rad u kolonijama na tlu Keren kajemeta/Bijel knjiga smatra to povredom Mandata!/, te se na koncu ističe nepokolebiva vjernost Mandatarne vlasti prema odredbama Mandata.

Ponovno je uspostavljena baza za saradnju Mandatarne vlasti i Jewish Agency

vi Weizmann izrazio svoje lično mišljenje da je ova "autoritativna interpretacija" Bijele knjige nanovo uspostavila bazu za kooperaciju s Mandatarnom vlasti, na kojoj je sagrađena naša politika. Nakon što je baza na kooperaciju ponovno uspostavljena, trebalo bi napovo oživjeti povjerenje u gospodarsku budućnost Palestine i treba da Židovi cijeloga svijeta nastave svoje kolonizaciono djelo u Palestini s udvostručenom energijom. - S Mac Donaldovim pismom završava se privremeno era velikih političkih borbi. Bijela knjiga gotovo nestaje s površine, samo se od vremena do vremena poput aveti javlja. Bilo bi međjutim krivo pomisliti da je u Palestini zavladao mir. Od vremena do vremena, sporadično, javljaju se teroristički akti i dokazuju bezuvjetnu potrebu reiješavanja velikog arapskog problema.

Zajedno sa Mac Donaldovim pismom objavljena je Weizmannova izjava. U toj je izjavi

V. ARAPSKI PROBLEM

Bagateliziranje arapskog problema

krilatica koja je dokazala izvjesni diletantizam židovskog naroda u pogledu kolonizacije. Palestina nije zemlja bez naroda, u njoj žive već stoljećima razni narodi koji uglavnom danas - kao mješavina - predstavljaju tri tipa: gradsko stanovništvo, seosko stanovništvo/felasi/, i beduini.

Nehomogenost palestinskih Arapa

dju gradskog i seoskog stanovništva. Seosko stanovništvo općenito nije nikad bilo rimsko, bizantsko, arapsko ili tursko, već je ono ostalo autohtona etnička mješavina koja je u rimsko doba govorila aramejski, te se s vremenom - preuzevši arapski jezik - "poarabila". Gradsko se pučanstvo naprotiv mijenjalo mijenjanjem vlastodržaca. Ponajprije su tu bili grčki trgovci, zatim vitezovi i franački trgovci, a kasnije arapski plemići i aramejski trgovci. "Današnju Palestinu nećemo moći da shvatimo, ne spoznamo li ovu činjenicu koju nas povijest uči, činjenicu da je u Palestini razlika između grada i sela, između gradske klase gospode i gospodara, te seoske mase robova, između dviju česti palestinskoga pučanstva, posve nejednakih brojem, a još različitijih rasnim i etnografskim sadržinama, kulturnom i gospodarskom strukturom, golema i podijeljenost među njima neizmjereno duboka." /Hugo Herrmann: Problem arapa u

"Narod bez zemlje treba da se vrati u zemlju bez naroda".

To je bila jedna uobičajena

Medjutim vara se onaj ko bi mislio da postoji nekakva rasna ili interesna povezanost između

Palestini/.

Feudalni odnosi

Cionistička kolonizacija zatekla je Palestinu u gotovo sredovječnom feudalnom stanju. S jedne strane tanki sloj feudalnih veleposjednika, s druge strane široke seljačke mase koje životare nevjerovatno bijedno. Do cionističke kolonizacije je Palestina jedva bila tangirana novim društvenim odnosima koji su u čitavom nizu zemalja redom zavladaali poslije francuske revolucije. Tako je Palestina sačuvala feudalizam, iskorištavanje i eksploataciju bijednih felaha najgore vrste. Cionistička kolonizacija, ma i ne htijući, neminovno i nezaustavno potkopava i uništava feudalizam u Palestini. Nemoguće je da se dulje vremena održe jedno pored drugoga dva tako suprotna sistema: jedan sredovječni i jedan moderni. Felah vidi golemu razliku između naprednog židovskog gospodarstva i svog bijednog gospodarenja, on se budi i traži svoja prava...

Položaj felaha

Nije felah vlasnik zemljišta kojeg već stoljećima obradjuje. One je samo rob veleposjednika koji živi o njegovoj muci u gradu ili u izmozemstvu, u Parizu ili na Rivijeri. Pored poreza, mora felah da da veleposjedniku 20 - 30 % svoje bijedne žetve - felahovo je gospodarstvo vrlo primitivni o neracionalno - tako da on mora da da gotovo polovinu svega svojega prihoda za porez i zakupninu. Njegov je životni standard za naše pojmove nepojmljivo nizak, a ipak mu često manjka najnužnije za održanje golog života. Mnogo toga vidi felah kod židovskog koloniste i on bi često ma i neznatnim investicijama želio popraviti svoje bijedno stanje, ali mu u većini slučajeva nedostaju sredstva za bilo kakve investicije.

Njegov gospodar, koji sjedi u Jerusolimu, Damasku ili Parizu, u Arapskoj egzekutivi ili Vrhovnom arapskom vijeću, neće da mu pomogne. To dostaje, ako se on bori za "slobodnu arapsku Palestinu", protiv "engleskog i cionističkog imperijalizma"! Arapski feudalozi, pa ni arapske buržoazija /koja je politički i privredno usko povezana s feudalcima/ neće pomoći felahu. Pomoći mu može jedna temeljita agrarna reforma, efikasna pripomoć vlade koja treba omogućiti intenzifikaciju felahovog gazdinstva. No prije svega je važno budjenje čovječanske i klasne svijesti felaha, a tu treba da se angažuje židovski radnik u Erec Jisraelu kao najodgovorniji i najpouzdaniji predstavnik cionističkog pokreta.

Tko vodi arapsku politiku ?

Imaju doduše Arapi po nekoliko stranaka /koje su danas momentalno udružene u Vrhovnom arapskom odboru, dok se inače neprestano međusobno glože, ali je posve krivo pomisliti da bi te stranke zrcalile prave zahtjeve i potrebe širokih narodnih slojeva. Uz plemićke i bogate porodice efendija je nosilac političke aktivnosti i inteligencije koja je i onako proizašla iz tih staleža, te i zastupa njihove interese. Već je bilo govora o tome da se tu u glavnom radi o zastarjeloj patrijarhalnoj familijarnoj politici, da su tu odlučni familijarni interesi, dok opći nacionalni interesi dolaze samo u toliko u obzir, u koliko oni mogu da posluže ličnim, egoističnim familijarnim interesima. I "političku borbu" raznih stranaka mommo uglavnom tumačiti kao konkurentsku borbu moćnih porodica za dobre položaje i prvenstvo u vodjstvu arapskog naroda koje opet omogućuje krupne položaje za čitavu razgranatu porodicu. Pobjeda ove ili one partije, ove ili one porodice, Huseinija ili Našašibija u vidu pravih potreba arapskog naroda ne igra

nikakovu ulogu. Nema sumnje, često uspjeva tima "partijama" da okupe jedan dio felaha i radnika. Primitivnost i neznanje felaha najbolji su saveznici njegovih eksploatatora. Jedamput je Omarova mošeja u opasnosti zbog "židovskih aspiracija", drugi puta postoji opasnost za muslimanski karakter Palestine, a onda opet efendije "strahuju da će Židovi potisnuti i protjerati siromašne felehe. Vještom agitacijom i demagogijom raspiruju tako efendije primitivni vjerski fanatizam Arapa. To im uspjeva naročito u gradovima. Treba imati na umu da su nemiri godine 1920 počeli u Jerusolimu, 1921 s napadajima gradske fukare u Jaffi, 1929 u Jerusolimu, dok su zadnji nemiri u aprilu 1936 počeli s prepadom gradske fukare u Jaffi.

Što nosi felasima židovska kolonizacija?

i pred raznim komisijama, o teškom stanju felaha zbog židovske kolonizacije, o njihovom "istiskivanju sa rođjene grude", neupućeni bi pomislio da židovska kolonizacija automatski oduzima Arapima tlo pod nogama, te od njih stvara beskućnike koji prije ili kasnije, treba da napuste zemlju. Međutim činjenice govore protivno. Prije svega je židovska kolonizacija obuhvatila ponajviše mačvaraste, puste i uglavnom nenaseljene predjele /Emek Jezreel, Emek Hefer, Saba Hule/. Kolonizacija tih opustjelih predjela omogućila je porast arapskog pučanstva u tim predjelima /okolnim mjestima/. Uopće treba istaknuti činjenicu da se broj Arapa osjetno povećao u predjelima židovske kolonizacije, dok je u krajevima koji su bili pošteđeni od "ubitačne" židovske kolonizacije, broj je Arapa ostao isti. Zatim treba stalno imati na umu da su seljaci koji su prodali Židovima jedan dio svog zemljišta dobili relativno znatne sume gotova novca, a židovske kolonizacijone institucije

Slušajući različite tužbe efendija Ligi naroda, engleskoj vladi

plaćale su svojevrijedno otštete i otstupnine felasima - zakupnicima. S ovim novcem mogli su felasi, a i činili su to, sebi izgraditi malo intenzivno gospodarstvo i život neuporedivo bolje nego prije. Mnogi felasi našli su kao sezonski radnici zaposlenje u židovskim kolonijama. Treba ponovno istaknuti činjenicu da je najveći залог za uspjeh židovskog kolonizacionog pothvata, a ujedno i najveća opasnost za feudalni sistem, u gospodarskom i kulturnom pridizanju felaha, neposrednim ili posrednim učinkom židovske kolonizacije. U programu organizovanog židovskog radništva važno mjesto zauzima budjenje arapskih radnika i felaha. Arapsko pitanje riješićese pravnim i pravednim rješenjem problema felaha. Treba felasima jasno i u mnogim konkretnim primjerima pokazati da Židovi rade za boljitak felaha i jače i brže i nesebičnije nego arapski nacionaliste; tada i samo tada moći će Židovi učiniti felaha svojim saveznicima/Hermann/. Treba nastojati da se dodje do nekakvog modusa vivendi sa arapskim raznim političarima, ali treba znati da ovakvi sporazumi - koji su onako samo vremenski ograničeni - ne znače rješenje čitavog problema. Bezuvjetno je potreban "neumorni svakodnevni, svakosatni rad svagdje, u gradu i na selu, u sindikatu i u štampi, u radionici, u školi i na ulici, rad za sporazum sa arapskim radnim narodom, prijateljsko proživljavanje svih njegovih briga i nevolja, saradnja i pomoć, nesebična, bez spekulisanja s protuuslugama ili kompenzacijama, koja će ovim ispaćenim i izmučenim i potlačenim ljudima, što će vjeka s nama zajedno biti narod Palestine, pomoći da svladaju i riješe teške probleme svoga života"/H.Hermann: Problem Arapa u Palestini/. Hugo Hermann postavlja slijedeće teze za rješenje arapskog problema:

1/ Židovsko djelo izgradnje u Palestini nemože se smatrati izoliranim zadatkom, nego je u uskoj recipročnoj vezi s razvitkom i izgradnjom zemlje i njenoga agrarnog pučanstva u cjelini. Nema židovske

izgradnje bez izgradnje Palestine.

2/ Tako zvani problem Arapa u Palestini agrarno je pitanje. Pretpostavka za njegovo rješenje jeste svijesno, na velikoj bazi sazdana akcija za oslobodjenje felaha u Palestini od feudalnoga kmetstva, od njihove gospodarske i kulturne bijeda.

3/ Potpuno rješenje ne može se postići političkim putem, a to će reći pregovorima ili čak i sporazumima s nekim zastupnicima Arapa ili uvođenjem nekih novih konstitucionalnih oblika, napr. širokih općinskih samouprava ili diobe zemlje na arapske ili židovske kantone.

4/ Put rješenja vodi kroz opsežnu agrarnu reformu i pravcem nove izgradnje felaških gospodarstava na osnovici maloposjeda, a naročito pravcem razduženja felaha obilatoga jeftinoga dugoročnog agrarnog kreditiranja, te općenitoga i stručnoga izobraženja felaha.

VI STAGNACIJA PRIJE VELIKE IZGRADNJE /1931-2/

Istraživanje C.F.Stricklanda

U junu 1930 došao je S t r i o k - l a m d u Palestinu sa zadatkom da prouči ekonomsko stanje felaha i da pouči distriktne činovnike i felaha o zadaćama i metodama kooperativnih kreditnih društava. Objektivnost i stručna sprema omogućili su mu pravo osjenjivanje velikih zasluga kooperativnog pokreta židovskog stanovništva. Strickland da je teška ekonomska situacija felaha prouzročena prezaduženošću i lihvarstvom arapskih lihvara i novčara.

U junu 1930 došao je S t r i o k - l a m d u Palestinu sa zadatkom da prouči ekonomsko stanje felaha

Sir Samuel O'Donnell-ova komisija

U januaru 1931 prispjela je u Palestinu O'Donnellova komisija da ispita opću organizaciju palestinske uprave. Židovi su pred tom komisijom iznijeli mnogobrojne optužbe, ali je -po običaju- ipak sve ostalo po starom.

Političko zatišje

Iza Mac Donaldovog pisma zavladao je relativno političko zatišje. Strasti su se stišale. Bilo je jasno da Engleska, iako stalno igra dvoličnu ulogu, ne misli napustiti Mandat, niti djelomičnu kooperaciju sa židovstvom. Trebalo je biti jasno da je sada najvažnije da se postignu maksimalni konkretni rezultati u Palestini. Trebalo je dakle ojačati fundamente židovske Palestine, uvećati realnu bazu za daljnju borbu. Trebalo je ponaknuti kolonizacijsko pitanje sa mrtve tačke na kojoj se je ono već godinama nalazilo. Umjesto jake privredne djelatnosti došlo je do nerealnih ideoloških razračunavanja u cionističkim redovima u pitanjima "konačnog cilja cionizma".

17 cionistički kongres

Prvi Kongres iza teških augustovskih nomira trebao je da vida teške rane nanese ne jišuvu i cionističkom pokretu. Sa mnogo nade očekivalo je židovstvo taj Kongres koji je trebao da dade novi impuls u cionističkom radu, pojačanu izgradnju Erec Jisraela, pojačani aktivitet u svim pozitivno-židovskim pravcima. Medjutim tok kongresa, koji je zasjedao u kongresnom gradu Basel-u morao je da razočara sve one koji djela, stvarne zaključke, pretpostavljaju riječima i deklamatorskim izjavama, realne činjenice, nebuloznim fantazmagorijama, konstruktivnu izgradnju - teatralnim gestama. Revizionistička opozicija nalazi se od 1925 godine u stalnom usponu

koristeći se vještom propagandom s nedaćama koje su se od tog vremena suprotstavile palestinskoj izgradnji - najprije u obliku ekonomske krize, zatim u augustovskim nemirima i nejasnoj političkoj situaciji. Na Kongresu u Baselu dosegao je broj revizionističkih delegata svoju relativnu kulminaciju / U Pragu 1933 bio je apsolutni broj revizionističkih delegata doduše veći, ali relativno niži; osim toga je njihova izolovanost smanjila njihov uticaj na tom Kongresu na minimum/. Revizionisti - našavši priličan broj saveznika na desnici - uspjeli su na momente da diktiraju na Kongresu i da mu nametnu jednu besplodnu i nepotrebnu diskusiju - pitanje "konačnog cilja cionizma". Stvarni referati i konkretni prijedlozi utonuli su u nerealnim debatama o konačnom cilju. Majstorski referat Hajima A r l o s o r o v a o finansijskim problemima nije bio tako saslušan kako bi on to po važnosti predmeta i odličnoj spremi predavača zavrijedio. A i kako bi? Ta treba ovaj puta konačno riješiti cionističku budućnost, budućnost židovskog naroda! Govorili su razni govornici u različitim varijacijama. A na koji način treba riješiti budućnost židovskog naroda? Jasno, radikalnom formulacijom konačnog cilja. Taj duh koji je vladao na Kongresu srušio je i dugogodišnjeg zaslužnog pretsjednika Cionističke organizacije i Jewish Agency H. W e i z m a n n a . Nakon Weizmannovog povlačenja -, najviše zasluga za to ima desnica - ista ta desnica bila je nesposobna da stvori jednu svoju Egzekutivu; tako je Kongres izabrao "Weizmannovu Egzekutivu" bez Weizmanna. sa S o k o l o v o m na čelu. U Egzekutivu su ušli : Hajim A r l o s o r o v , Berl L o c k e r / ljevica / , Selig B r o d e t s k y / opći A / , Emanuel N e w m a n / opći B / , Hesel F a r b s t e i n / Mizrahi / .

Problem židovske većine

Na Kongresu, a i danas, napada se ljevicu koja se protivila besplodnim debatama o "konačnom cilju" i koja je navodno protiv židovske većine u Palestini. Weizmannova izjava Zta o tom pitanju, za vrijeme Kongresa u Baselu- mnogo je doprinijela njegovom padu. Treba međutim jasno razlikovati između cionističke koncepcije kojoj je cilj rješenje židovskog pitanja koncentracijom, produktivacijom i normalizacijom židovskog naroda na jednoj teritoriji - u Palestini i postulatu cionističke taktike u određenom vremenu. Nije nama stalo do židovske većine zbog većine formalna većina od recimo 51 % još nikako ne mora značiti "konačni cilj" cionističkog stremljenja. Konačni cilj cionizma traži realizaciju čitave cionističke koncepcije - a to je rješenje židovskog problema. Formalna židovska većina još ne može biti cilj cionizma, jer još ne znači rješenje židovskog problema.

"Židovska država"

U formulaciji konačnog cilja cionizma treba naglasiti da je on identičan s "židovskom državom", govorili su u redovima onih koji misle da se državu može graditi zvučnim parolama i- više manje- preciznim formulacijama i proklamacijama konačnog cilja. Konačni cilj cionizma je židovska država. A što će biti s Arapima? Oni će kao manjina uživati manjinska prava. A binacionalna država? To je želja likvidatora cionizma. Zašto? Jer bi u njoj dva naroda uživala jednako pravo. Međutim što u stvari traži cionizam? Rješenje židovskog problema. Nije li problem Nijemaca u "trinacionalnoj" Švajcarskoj - barem sa nacionalnog stajališta/ a pobornici "Židovske države" i onako misle samo na nacionalno rješenje židovskog

pitanja/ - riješen. A ipak bi oni, kao numerična većina u zemlji prema gornjemu mogli tražiti "svoju" državu u Švajcarskoj.- A da li bi židovski problem zaista bio riješen formalnim stvaranjem židovske države? Da se riješi židovski problem potrebna je socijalna i nacionalna regeneracija židovskog naroda u Palestini; a to se može postići samo u kooperaciji s onim narodom, s kojim ćemo u budućnosti -nolens volens- dijeliti sudbinu. Tu leži i dublji smisao političkog pariteta između Arapa i Židova kojeg je Egzekutiva predložila, a mali Akcioni komitet prihvatio/decembar 1936/. Ne radi se o tome da se naš brojčani status fiksira; na to mi nikako ne bismo mogli pristati. Niti se radi o tome da stalno ostanemo u izvjesnom postotnom odnosu prema Arapima. Jaka židovska kolonizacija, koja već sama sobom donosi židovsku većinu, bezuvjetni je preduvjet za ostvarenje velikog cionizma. Paritetna klauzula treba samo da garantuje političku ravnopravnost obaju naroda.- Interesantna je bila izjava predsjednika Cionističke egzekutive Davida ben Guriona pred Kraljevskom komisijom 7 januara 1937 u kojoj je obrazložio zašto cionizam upotrebljava izraz "nacionalna domaja" mjesto "židovska država". Židovska država, veli Ben Gurion, uključivala bi hegemoniju nad Arapima, što Židovi nikako ne žele; oni hoće da budu slobodni i neovisni od milosti drugih, te ne mogu ni očekivati da drugi budu upućeni na njihovu milost... Uoće treba dati prednost nacionalnoj domaji pred židovskom državom. jer je to širi pojam. "Židovska država" mogla bi značiti da bi Židovi u Palestini imali pravo da zabrane Židovima iz diaspore naseljavanje u zemlji, dočim nacionalna domaja pripada čitavom židovskom narodu i svaki pojedini Židov ima pravo da se vrati u Palestinu... Opseg nacionalne domaje nije u razmjeru s brojem

sadašnjeg židovskog pučanstva Palestine, nego je ovisan o potrebi Židova diaspore da se vrate u Palestinu, te od stvarne prijemne sposobnosti zemlje. Svaki pojedini Židov koji još živi u diaspori ima isto tako pravo na Palestinu kao onaj koji je već u njoj..."-

Promjena u engleskoj i palestinskoj upravi

22 augusta 1931
konstituirana je
nova nacionalna

vlada u Engleskoj koja je zauzela prijazniji stav prema cionizmu. Passfieldov nasljednik bio je ponajprije J.H. Thomas, a zatim Sir Philip Cunliffe - Lister. U Palestinskoj upravi naslijedio je konpromitovanog Sir J. Chancellera general Sir Arthur Wauchope. Wauchope je naročito u prvim godinama svog djelovanja u više navrata izrazio svoje simpatije cionističkom djelu, te je sada, nakon promjene u engleskoj i palestinskoj upravi izgledalo da je Chancellor-Passfieldova era završena. Zaista, gotovo istovremeno s tim promjenama / i ako ne u uzročnoj vezi /, počeo je gigantski uspon židovske Palestine koji je u svakom pogledu zasjenio rekordne godine četvrte alijske. Dolazi era velike pete alijske.

VII PERIODA VELIKE IZGRADNJE /1932 - 35/

Brojenje pučanstva 1931

godine 590.890 ili 78,04% /, Židovi 174.610 ili 16,86 % / 83.794 ili 11,07 % /, Kršćani 91,398 ili 8,82 % / 73,024 ili 9,64 % /, ostali

18 novembra 1931 poduzeto je brojenje pučanstva. Ono nam pruža slijeću sliku:
Muslimani 759.712 ili 73,34 % / 1922

10.101 ili 0,98 % /9.474 ili 1,25 %/. Sveukupni broj stanovništva iznosio je 1,035.821 prema 653.581 godine 1922. Taj je porast u relativno kratkom vremenu vrlo značajan, te je već onda, uoči velike useobe, mogao jasno pokazati kako je prijemni kapacitet elastičan pojam. Kod tog brojanja valja istaći značajnu činjenicu: sva mjesta koja su više ili manje bila tangirana posljedicama židovske useobe, poput magneta privlače arapske mase iz ostalih, od imigracije netaknutih dijelova Palestine. U tim je mjestima porast arapskog stanovništva naročito došao do izražaja, dok je u ostalim krajevima izvan zone židovske imigracije porast Arapa bio minimalan, ili je čak njihov broj spao/Gaza,Beeršeba/.-Treba napomenuti da je broj Židova bio nešto veći, budući da su revizionisti iz "političkih razloga"proglasili bojkot brojanja pučanstva.-

Ozdravljenje privrede

U međuvremenu se palestinska privreda nalazila u konstantnom usponu. Godine ekonomske depresije/1926-31 /definitiv-

no su prebrodjene, posvuda se opaža živa djelatnost. Najznačajniji razvitak bilježe nasade citrusa. Već koncem godine 1931 iznosila je površina zasadenih plantaža 70.000 dunuma. Do 1933 popeo se taj broj na blizu 120.000 dunuma. Broj židovskih radnika u kolonijama porasao je od 8.000 /1931/ na 13.000 /1933/. Broj građevinskih radnika porasao je na 5.000 /1933/;Broj radnika zaposlenih u industriji porasao je od 6500 /1930/ na 10.000/ 1933/.Naročitu konjunkturu doživjela su velika industrijska poduzeća kao Ruthenbergovo električno poduzeće, eksploatacija potaše na Mrtvom moru, tvornica cementa "Nešer" idr. Problem nezaposlenosti posvema je isčeznuo,dok je s druge strane došao do izražaja problem nestašice radnih sila.

Pad funte I devalvacija engleske funte/a prema tome i palestinske/ je doprinijela privrednoj regeneraciji Palesti-
ne, a takodjer i djelomičnoj konsolidaciji Cionisti-
čke organizacije. Budući da većina useljenika dolazi iz zemalja ko-
je se ne nalaze u sklopu Britanske imperije, to se njihov kapital
u Palestini automatski uvećao. S druge strane je Jewish Agency
sklopila razne zajmove uglavnom s engleskim poduzećima, tako da je
sada otplaćivanje bilo uvelike olakšano.- Dok su se Evropa i Amerika
gušile u nezapamćenoj svjetskoj krizi, Palestina je ušla u eru
"prosperity-a" koja joj je omogućila da u kratko vrijeme primi aliju
od 200.000 ljudi /bez ilegalne arapske useobe iz susjednih zemalja/.
Palestina je već 1932 bila konsolidovana, te je tako godinu dana
zatim bila u stanju da mnogo doprinese ublaženju teške katastrofe
koja je Židove zadesila u Njemačkoj.

Pojačana useoba Privredna konjunktura očitovale se najbolje u . . .
stalnom povećavanju useobe koja medjutim nika-
ko nije podmirivala stvarnu potrebu radnih
ruku. Dok je useoba u godini 1931 iznosila svega 4075, popeo se taj
broj godine 1932 na 9553, 1933 na 30.327 , 1934 na 42.359, a 1935
na rekordnu cifru od 65.000. Ta useoba koja je nesumnjivo prema-
šila sva očekivanja, ipak nije mogla zadovoljiti sve veću potraž-
nju radnih snaga. Tako je već na proljeće 1933 priteklo 500 sred-
njoškolaca iz Telaviva, Hajfe i Jerusolima židovskim kolonijama u
pomoć, da tamo barem djelomično pomognu u posavršavanju najhitnijih
nedloživih poslova. -Medjutim ta perioda velikog razvitka bila je
popraćena teškim borbama za naša osnovna prava. Svake godine is-
krsila je nova opasnost koja je uvijek tražila energičnu borbu od-

govornih pretstavnika Cionističke organizacije.

Misija L. Frenoha Mnogo je posla zadavala i mnoge opasnosti u sebi skrivala jedna ostavština Shawove komisije, Simpsonovog izvještaja i Bijele knjige, a to je plan zemljišnog razvitka/Landdevelopment sheme/ i problem "deposediranih"/dislocitad/ Arapa. F r e n o h imao je zadaću da izradi konstruktivni plan prema kojemu bi se omogućilo razvitak zemljišta i prema tome povećani prijemni kapacitet zemlje; čini se da je French kao svoju glavnu zadaću smatrao ispitivanje deposediranih Arapa tj. onih Arapa koji su zbog židovske kolonizacije morali napustiti svoje zemljište i tako ostali bez zemlje.

Problem deposediranih Arapa Direktor za razvitak L. French započeo je svoje djelovanje ispitivanjem sa svog zemljišta potisnutih Arapa.

U obzir su trebala doći samo ona lica koja su od svojih zemljišta bila potisnuta na taj način, što su ta zemljišta prešla u židovske ruke, a koja nisu stekla drugo zemljište ili koje drugo zadovoljavajuće zanimanje. Dok je židovski svjedok pred Shawovom komisijom izjavio da u zemlji ima oko 700 do 800. deposediranih Arapa, naveo je arapski svjedok fantastičnu cifru od upravo 8730. Shawova komisija, Simpson i Bijela knjiga - bez istraživanja pridali su arapskim podacima veću vjerodostojnost. Ta trebalo je ipak negdje na barem jednom konkretnom primjeru pokazati štetnost cionističke kolonizacije i opravdanost anticionističkih mjera palestinske administracije ! I French je - o tome ne treba da sumnjamo - vjerovao/ a i nastojao/ da je broj deposediranih Arapa dovoljno velik da opravda igno^risanje

židovskih i favoriziranje arapskih zahtjeva. French je u svom izvještaju izjavio da je ušlo 3737 arapskih molbi za ponovno naseljavanje. Poslije se ispostavilo da je French krivo računao i da su njegove brojke za 1000 previsoke. U međuvremenu javilo se je još 460 reflektanata, tako da ih je svega bilo 3180. Juristički upravnik je teška srca bio prinuđen da veliku većinu "reflektanata" odbije, tako da je svega ostalo okruglo 600 Arapa koji su sa nešto opravdanja mogli tvrditi da su zbog židovske kolonizacije bili deposedirani. I tako se unatoč raznih makinacija i smicalica sa raznih strana bjelodano demantirale opasna bajka o židovskoj kolonizaciji koja Arapima oduzima tlo pod nogama i tjera ih na prosjački štap.

Zajam palestinskoj vladi

14 jula 1933 objavljeni su French-ovi izvještaji, a engleska je vlada tim povodom u Donjem domu objavila da će palestinskoj vladi garantirati zajam od dva milijuna funti. Od te svote je jedna osmina tj. 250.000 funti određeno za ponovno naseljenje deposediranih Arapa. Vlada je htjela da onemogući svaku pomisao na eventualnu nepravdu prema Arapima. Ostatak je bio namjenjen gradnjama u Hajfanskoj luci, vodovodu u Jerusolimu, javnim institucijama itd. Egzekutiva je u svom protestu engleskoj vladi s punim pravom istaknula da ovaj zajam neide u jednakoj mjeri čitavom pučanstvu Palestine, već je i kod tog zajma bila mjerodavna bajka o Arapima bez zemlje. Ta sada je nedvoumno dokazano da u zemlji ne postoji problem deposediranih Arapa i dužnost bi vlade bila da konačno prema odredbama Mandata pospješuje židovsko naseljavanje na zemlji. Vlada je međutim već do konca 1934 kupila za 72.000 funti 17.900 dunuma za naseljavanje bivših arapskih

zakupnika . Za Židove - po ubičajenoj tradiciji - nije ona uči-
nila ništa.-

Zaštita arapskih zakupnika I razne komisije morale su pri-
znati da židovske institucije sas-
vim dragovoljno plaćaju arapskim
zakupnicima otštetu, ako kupe zemljišta na kojemu stanuju Arapi
/i onih 600 deposediranih Arapa dobili su otštetu/. Ipak su te
komisije od vlade tražile jaču zaštitu zakupnika. Nije dosta, tvr-
dile su komisije, da židovska društva plaćaju tekvim zakupnicima
otštetu, već treba nastojati da se zakupnicima osigura daljnja
egzistencija, Naročito je Simpson tražio delekosežnu zaštitu za-
kupnika u obliku okupacionog prava za zakupnike zemljišta. On je
On je svratio pažnju na to , da su uvjeti za židovske koloniste u
zakupu mnogo bolji nego za arapke zakupnike, budući da židovska
naseobeno društva podjeljuju zemljište na dugo vrijeme, tako da
problemi deposediranja uopće ne mogu nastati. To je potrebnije
da se felake - zakupnike štiti od deposediranja, jer je ta opas-
nost zbog stalnih kupovanja zemljišta sa židovske strane naro-
čito velika.- Na temelju Simpsonovog izvještaja izašao je već
1931 zakon o zaštiti zakupnika. Te su odredbe godine 1933 u "Pro-
tection of cultivators ordinance" još pooštrene. Prema toj odredbi
zakupnik koji je jedno zemljište najmanje godinu dana obradjivao,
uživa zakonsku zaštitu zakupnika. Ako je zakupnički šiling is-
pravno platio, onda se zakupniku može samo u tom slučaju otkazati,
ako mu se na kojem drugom mjestu nadje za egzistenciju potrebno
zemljište., U posljednje vrijeme nanjerava palestinska vlada i ovaj
zakon pooštriti. Osim toga želi takodjer da zaštiti i posjednika na
taj način što će mu zabraniti da proda svoje zemljište ispod mini-

muma 150 dunuma. Apsurdnost ovog zakona je očevidna. Židovsko je stanovište u čitavom kompleksu zemljišnog pitanja u Palestini da se u ocjenjivanju prijemnog kapaciteta mora stalno gledati na dinamičku momenat. Ne radi se samo o površini zemlje koja dolazi u obzir za naseljenje, već i na način i metode obradbe. Dobro su poznate primitivne metode arapskog obradjivanja zemljišta, nedvojbeno je da bi se prihodi mnogo manjeg kompleksa zemljišta od onog što ga Arapi sada posjeduju umnogostručio, kad bi se obradjivanje na modernoj bazi racionalizovalo. U nastojanju da se riješi zemljišni problem, Židovi stalno naglašavaju da bi se planskim intenziviranjem sadašnjih arapskih gospodarstava, dobilo slobodno zemljište za židovsku kolonizaciju, pri čemu bi prodajna suma prodavačima zemljišta omogućila to intenziviranje. Ona arapska sela koja su prodala svoja suvišna zemljišta Židovima, uspjela su da se na taj način podignu do relativnog blagostanja. Samo u primorju zasadili su Arapi od novca za prodana zemljišta preko 60.000 dunuma citrusa. "Zemljišni prirodni i hrana koju zemlja pruža čovjeku, temelje se uglavnom na čovječjem djelovanju.... Ujedinjenje socijalno političkih ideja, zaštite zakupnika i napredne agrarne politike sa cionističkim poljodjelskim planovima, može, koliko je to u ovoj političkoj situaciji moguće da postane blagoslov za čitavu zemlju." /Bonne/

Zategnutost političkih odnosa u Cionističkoj organizaciji

Opozicije. Oličenje tog Weizmannovog duha u Egzekutivi bio je Hajim A r l o s o r o v, koji je proizašao iz radničkih redova, te je već zbog toga bio čovjek djela, i protivnik šupljih fraza. Arlozorovu je kao šefu političkog departmana u Jerusalimu u kratko vrijeme usp-

Opozicije je uspjelo da svrgne Weizmanna, ali joj nije uspjelo da promijeni konstruktivno-realistički smjer njegove političke kon-

jelo da u Palestini podigne autoritet Jewish Agency. Mnoge je raznje svratio na mogućnost saradnje sa Arapima, te je u tom pogledu postigao izvjesne rezultate. Medjutim revizionistička opozicija nikako nije bila zadovoljna ni s novim stanjem. Ona je imitirajući svoje drugove iz stanovitih evropskih zemalja započela kampanju protiv svega što je radničko i već zbog toga izazvala oštru reakciju svih progresivnih dijelova cionizma. Budući da su revizionisti osnovali svoju posebnu "nacionalnu" radničku organizaciju, to nas ne trebaju čuditi česti radnički sukobi. Nadalje treba istaknuti težnju revizionističkih vodja da vanjsko političkim podvizima imponuju svojim pristalicama. Nema sumnje da je Egzekutiva smatrala svojom dužnosću da bdije nad jedinstvenošću cjelokupne organizacije i da svim vanjsko političkim akcijama rukovodi ona sama. Ova posve razumljiva pretpostavka koja omogućuje prodornu snagu svakog pokreta - a naročito za državu na putu kao što je Cionistička organizacija - bila je apsolutno nerazumljiva revizionistima koji su počeli razbijati sve što je bilo jedinstveno - Cionističku organizaciju, Histadrut i nacionalne fondove.

Povremena teroristička djela Iza krvavih augustovskih nemira 1929 g. zavladao je u Palestini relativno zatišje koje je medjutim od vremena do vremena bilo isprekidano krvavim terorističkim djelima. Naročito tragično se svršio prepad na jednu halučku grupu u Jadžuru 1931 g. i atentat s bombom na Josefa Jakobiá i dvanaest godišnjeg mu sina Davida. Ubice po običaju nisu pronađeni.

Tragična smrt Hajima Arlozorova

Oslonac i nada cionističkog pokreta i židovskog naroda,

šef političkog departmana Egzekutive u Jerusalima, Hajima Arlozorova pao je 16 juna 1933 g. u Tel Avivu kao žrtva atentata. Jišuv je u njemu vidio svog čovjeka. Ta on je bio prvi Palestinac koji je djelovao kao šef političkog departmana ! Svi su u njega vjerovali, vjerovali su u njegove reprezentativne sposobnosti, u njegovu temeljito poznavanje palestinske stvarnosti i velike političke sposobnosti. Za židovskog radnika u Erecu bio je on ponos njihovog pokreta, simbol uspona njihove klase u položaj najviše nacionalne odgovornosti. Svoje političko djelovanje je izvršio kao što se to dolikuje članu novog jišuva za kojeg cionizam znači obistinjenje. Umro je u svojoj 34 godini života.

Stav prema Mandatarnoj vlasti

I danas, naročito danas, su aktuelne programatske riječi kojima je Hajim Arlozorov prigodom zauzimanja

svog novog položaja započeo svoju novu djelatnost: "Iza nas leže godine teških razočaranja i krajne napetosti.... Odnosi između našeg pokreta i Mandatarne vlasti, između jišuva i palestinske uprave i nadalje nose tragove strašnog pritiska posljednjih godina. Vjera koja nas u Palestini veže s Velikom Britanijom, nije po mom mišljenju samo mehanička i nije ovisna samo o paragrafima Mandata i prednostima koje možemo iz njega da iscijedimo. Lojalnost i dobra volja ne ovise samo o profitu. Istovremeno treba naglasiti da nas ti osjećaji ne mogu i ne smiju sprječiti u tome da odustanemo od našeg prava i ispunjavanja naših težnja.... Ako mi međutim, otklanjamo da odustanemo od naših životnih interesa, te se ne damo zastrašiti ni od kakove premoćne sile, to ipak moramo našu borbu voditi u duhu uskog povezivanja između nas i Mandatarne vlasti u spoznaji zajedničkih zadaća s kojima nas je historija ujedinila. Prava s kojima se branim o podijeljena su židovskom narodu nakon što kroz stoljeća među narodima uopće nije uživao nikakva prava. Ova prava nisu privat-

ni posjed jednog pojedinca koji s njima može postupati prema svom nakodjenju; oni koji ih trebaju braniti ne smiju svojevóljno da se odreknu jednog dijela tih prava, njihovo značenje krivotvoriti ili ih prema volji i sasvim napustiti. A ako se nastoji da se od njih odstupa ili da ih se krivotvori, tada nam ne preostaje druga mogućnost do li tvrdokorne i neumorne obrane. Medjutim, takva je borba samo gorka potreba, ne program; zapovijed sudbine, ali ne poželjni cilj..."

Nova alijska iz Njemačke

Godina 1933 i opet znači preokret u novo vijekovnoj židovskoj historiji. Dolaskom nacional-socijalista na vlast u Njemačkoj pojačao se antisemitski i ekonomski pritisak na Židove, ne samo u Njemačkoj. - gdje su im nakon brutalnih progona oduzeta i građanska prava - već i u mnogim drugim zemljama. Alijska od godine 1933 dobiva novo obilježje. Nije to više alijska iz gotovo isključivo istočno evropskih zemalja, već mjesečno stižu gotovo hiljadu olim iz Njemačke. Njemačka tragedija ponovno je razotkrila svu težinu židovskog problema, ponovno je potencirala važnost palestinske izgradnje. Jasno se ta palestinoцентриčka težnja odrazilila na XVIII cionističkom kongresu u Pragu 1933 godine.

XVIII cionistički kongres

Taj se kongres sastao pod dojmom velike antižidovske ofenzive koja je svoje ishodište imala u Njemačkoj. U takvim momentima gube na važnosti teorema o "konačnom cilju". Već na XVII kongresu je A r l o z o r o v u jednoj anegdoti ukazao na ništavnost bučnih deklaracija o "konačnom cilju". "Helmljani sazovu jednu skupštinu na kojoj su jednoglasno konstatairali da

je u zimi zima i da je zbog toga potrebna jedna peć. Budući da nisu imali drugi materijal, počeli su svoju peć graditi iz maslaca. Kada je došao kritički posmatralac i rekao im da je za peć potrebno imati cigle i kamenje, to su ga Helmljani nazvali idiotom koji ne razumije da u zimi treba peć ili izdajicom koji ne priznaje svetost peći. Zaborinski ke rekao, ako ovaj kongres ne prihvati punu majoritetnu formulu, tada on /to jest kongres/ nije izvršio svoju političku zadaću. Nadalje je on rekao, da je normalno imati peć - državu. Samo je šteta što od toga neće onome postati toplije koji nema peći i što on izbjegava onom pitanju pred kojim se židovski narod nalazi: Na koji ćemo način podnijeti strahovitu zimu naših životnih uvjeta i tako trebamo kamen za kamenom izgraditi našu političku budućnost... Nitko od nas Palestinaca ne zna bokje kakva nas sudbina čeka, ako nam ne uspije iz malog jišuva /god. 1931 170.000/ u skoro vrijeme napraviti jednu veliku židovsku zajednicu." - Za vrijeme održavanja XVLLL kongresa - Arlozorov je već bio mrtav - Palestina se nalazila u jeku izgradnje, mali jišuv rasao je sve većom brzinom. Taj uspon nije bio posljedica velikih zvučnih parola s kojim su se pojedini govornici XVII kongresa tako velikodušno nabacivali, već one konstruktivne izgradnje - "kamen do kamena" - koja jedina može da pruži židovskom narodu riješenje židovskog pitanja koje svakim danom postaje sve teže i nesnošljivije. Praški kongres je bio svijestan odgo vornosti ne samo milijona Židova sadašnjice, već i stotine generacija židovske budućnosti... "A mi radnička grupa židovskog naroda osjećamo naročito veliku odgovornost koju nam sastav jišuva i cionističkog pokreta našaže /radničke grupe bile su najjače na ovom kongresu/. Temeljne naše principije hoću da rezimiram u dvije riječi: rad i halucijut. Rad, kao temelj izgradnje židovske Palestine, obnovljenog židovsko života u našoj zemlji, naše samostalne nacio-

nalne budućnosti. Halucijut, kao put k obistinjenju cionizma. S radom i halucijutom došli smo prije 28 godina pojedinačno i osamljeni u Erec Jisrael. Našom borbom za rad i pomoću našeg halucijuta, nastala je nova Palestina kao uzor onoga što slobodni narod ima da prikaže u svojoj zemlji. A halucijut je bio naš odnos prema cionizmu. Mi želimo unijeti u čitav cionistički pokret duh halucijuta." /Ben Gurion na XVIII cionističkom kongresu/ - Za konstruktivnu izgradnju Palestine bilo je od najveće važnosti da se dokrajče samovoljne akcije revizionista i njihove terorističke metode. Zbog toga je taj kongres nastojao da očuva i izgradi jedinstvenost i cjelovitost Cionističke organizacije. Ako se netko ne pokorava disciplini Cionističke organizacije i njenih na demokratskoj bazi biranih instanca, treba da povuče konzekvence. Separatističke akcije, teror razbijanje Histadruta, prijetnje bojkotom fondova ili čak i faktični bojkot fondova - treba da prestane u jednom pokretu koji treba da angažuje sve svoje snage za kontinuiranu izgradnju Erec Jisraela. - Nova Egzekutiva sastojala se od koalicije progresivnih cionista. Predsjednikom Organizacije izabran je ponovo S o k o l o v, a članovi Egzekutive bili su: Ben Gurion, Berl Locker, Eliezer Kaplan, Moše Sertok /radnici/, Brodetsky, Lipski, Ruppin /progresivni opći cionisti/, Grünbaum, Jacobson /radikali/. Bila je to Egzekutiva "starih i mladih". U nju su ušle posve nove, mlade sile, proizašle iz palestinskog gradništva, a Weizmann je preuzeo resor za kolonizaciju njemačkih Židova.

Cionistička Egzekutiva u borbi za jedinstvenu Cionističku organizaciju

S velikim oduševljenjem pozdravile su mase progresivnih cionista novu

Egzekutiva. Sastav novog cionističkog vodstva ulijevoa je nadu da će ono forsirati halučku useobu, nastojati oko jačanja nacionalnih fondova i čuvanja jedinstvenosti Cionističke organizacije. Opozicija, a naročito revizionisti, započeli su oštrom borbom protiv novog vodstva. Kušali su da onemoguće sakupljanje novaca za nacionalne fondove, kako bi joj uopće onemogućili rad. Nova Egzekutiva nije se dala smesti nikakvom vatrom pojedinih opozicionih grupacija. Ona je energično stala na branik pravog halučkog cionizma.

Oktobarski nemiri

Sve veća useoba uvećala je takodjer protužidovsku agitaciju u arapskom taboru. Tu agitaciju ne samo što vlasti nisu nastojale da stišaju, već su je naprotiv potpirivale. Palestina se nelazila u jeku izgradnje, ekonomsko je stanje bilo bolje no igdje u svijetu, zemlja je vepila za novim radnim snagama. Bilo je potrebno da se useoba stalno uvećava, bila je potrebna masovna useoba u kojoj će halučko-radnički elemenat prevladati. A upravo to Engleska nije htjela. Kako skučiti useobu, kad u Mac Donaldovom pismu Weizmannu izričito piše da će Mandatarne vlast u pogledu useobe stalno rukovoditi ekonomskim, a ne političkim momentima? Nadjena je stara, prokušana metoda. Dopustiti arapsku agitaciju, pa i nemire - do izvjesnih granica. U oktobru 1933 god. došlo je do sukoba između arapskih demonstranata i policije. Bilo je i žrtava / 21 mrtvih i gotovo 220 ranjenih/. Jišuv nije direktno stradao od nemira, ali je zato Engleska imala ono što je trebela - oružje protiv židovske useobe.

Ilegalni useljenici

Velika potreba radnih ruku, ekonomski prosperitet u Palestini i sve veća bijeda u galutu, imali su kao posljedicu pojačanu

useobu onih elemenata koji su se mimo useljeničkih odredaba vraćali u svoju narodnu domaju. Većinom su ti ljudi došli u zemlju kao turisti i nakon što su našli zaposlenja ostali bi u zemlji. Iza oktobarskih nemira počela je vlada s pravom hajkom na "ilegalne turiste". "Lov na turiste" trajao je nekoliko mjeseci, iako broj deportiranih nije bio velik, ipak je ta hajka nanijela štetu židovskoj privredi u turističkom prometu u zemlji. Javljali su se također i simptomi demoralizacije : eksploatacija turista lažnim obećanjima, demuncijacija turista koji su ilegalno ostali u zemlji itd. Tu je zgodu iskoristila vlada da skreše useobu. Ta s jedne strane zbog velike useobe bune Arapi/ vidi oktobarske nemire/, a s druge strane postoji nekontrolirana ilegalna useoba. Vlada, ne samo što je skresala broj certifikata i što je poduzela vrlo oštre mjere prema ilegalnim useljenicima, već je osim toga od odobrenog broja certifikata izvjesni dio zadržala sebi kao garanciju za ilegalnu useobu. Punim pravom je Egzekutiva u svojim protestima naglašavala da će tzv. "ilegalna" useoba onim momentom prestati, kad vlada odobri onaj broj certifikata kojeg zemlja faktično nužno treba. Najbolji je dokaz da je Egzekutiva u svojim predlozima o visini šedule nije pretjerala jest činjenica da su se svi ti "ilegalni" turisti ukorijenili u zemlji, a ipak trpi zemlja zbog nestašice radnih ruku. Slika engleske useljeničke politike izgledala je u ovoj periodi gotovo neograničenih ekonomskih mogućnosti ovako: za polugodište oktobar k933 - mart 1934 zatražila je Jewish Agency nakon opreznog proračunavanja 24.480 certifikata. Vlada je podijelila šedulu od svega 5.500. Za polugodište april - septembar 1934 Jewish Agency traži 20.100 certifikata, vlada daje 6.800; oktobar 1934- marta 1935 Jewish Agency traži 18.600, vlada daje 7.580.; april - septembar 1935 Jewish Agency traži 19.160, vlada daje 7.600. Treba napomenuti

da je Egzekutiva u svojim zahtjevima bila uvijek umjerena i da je popratila točnim podacima potrebu svake preložene šedule.

Arapska useoba

Dok je u Palestini inicijativom Židova zavlada-
lo relativno blagostanje, u okolnim arapskim
zemljama stanje je bilo i ostalo vrlo teško.
Zbog nedovoljnog broja certifikata i prema tome i nedovoljne rad-
ničke useobe pohrlilo je iz susjednih arapskih zemalja na hiljade
Arapa da popune pukotine u palestinskoj privredi. Dok je protiv
ilegalne židovske useobe palestinska vlada povelala čitavu hajku,
Arapi iz Transjordanije, Haurana, Libanona, pa čak i Egipta dolazi-
li su posve nesmetano i nekontrolirano. Bila je očita namjera u-
prave da se omogući i forsira nastojanje mnogih židovskih planta-
tora da uposljuju većinom ili čak isključivo jeftinije Arape. Tu
se najbolje vidi kako su engleskoj politici primatni njen imperi-
jalistički ciljevi. Ta za engleski imperijalizam bilo bi ideal-
no kad bi se u Palestini nalazio sloj engleskom imperijalizmu o-
danih bogatih plantatora a la Moše Smilansky, a na njihovim bi
imanjima radilo poslušno arapsko roblje. Protiv te opasnosti -
koja je bila u stanju da podruje čitavu oionističku izgradnju -
borilo se ereojisraelsko radništvo njemu svojstvenom predanošću.

Židovske pozicije na selu u opasnosti

oiji, budući da su židovski kolonisti - često s mnogo opravdanja -
stalno vikali da su prisiljeni da uzmu arapsku radnu snagu, jer
im inače prijeti opasnost da im nasade stradaju. A židovskih
radnika nema, barem ne u dovoljnoj mjeri. Histadrut je muku mu-
ku mučio da namakne dovoljan broj radnika za hitne radove, kako

Nema sumnje da su borci
za židovski rad bili u
neobično teškoj situa-

nebi tamo prodro arapski rad - ali sve je to bilo premalo. Činjenica je da nije bilo dovoljno židovskih radnika, a također je činjenica da je to mnogim kolonistima i te kako konveniralo, jer su na taj način našli najbolju izlihu da namjeste Arape i to u posljednje vrijeme prije nemira 1936 Haurance koji su još jeftiniji od palestinskih Arapa; - iako je kongresni zaključak prema kojem 50 % useljenika na certifikate trebaju biti halucim ostao na snazi i bio uglavnom i realiziran, ipak se omjer halucim prema ostalom broju useljenika zbog useobene politike palestinske vlade stalno pogoršavao. Godine 1933 je halučka useoba iznosila 62,5 % sveukupne useobe, godine 1934 je postotak pao na 52,1 %, a 1935 na oko 50 %. I ti brojevi nam kazuju s kakvim se objektivnim teškoćama Histadrut morao boriti za očuvanje židovskih pozicija na selu. - U međuvremenu je privredna konjunktura bila u stalnom porastu, tako da su novi useljenici formalno bili razgrabljeni. Dok su godine 1931 useljenici prosječno ostajali 12,5 dana u useljeničkim domovima dok bi negdje našli zarade, to je već godine 1932 bio prosječni boravak 5,5 dana, godine 1933 4,8 dana, a 1934 3,8 dana. I upravo u vezi s konjunkturom povećala se diskrepancija između platežnih mogućnosti grada i sela. Nadnice su u gradu bile neuporedivo veće nego na selu; a budući da je privredna djelatnost u gradovima bila sve veća /naročito u Tel Avivu i Hajfi / to je useoba sve više strujala u gradove. Visoke nadnice u gradovima namamile su mnoge židovske radnike iz sela u gradove. Tako se problem očuvanja židovskih pozicija sve više komplikovao. Tom zgodom treba naročito istaknuti pionirsko držanje kibučkog dijela jišuva koji se nije dao namamiti visokim nadnicama u gradovima. 1933 bilo je u kolonijama 5000 židovskih radnika. Površina židovskih nasada bila je 120.000 dunuma. Godi-

ne 1935 narasao je broj židovskih radnika u kolonijama na 6000, a površina nasada na 155.000. Broj arapskih radnika u židovskim kolonijama porasao je od 2000 u godini 1933 na 4000 godine 1934 i na 8000 1935.

Borba za očuvanje židovskog rada na selu

Budući da je kod mnogih plantatora sve više preovladala ten-

dencija da zbog većeg profita namjeste jeftine Haurance i Transjordanice - i onda kad im je Histadrut dodijelio židovske radnike započela je energična borba za očuvanje židovske budućnosti. Pred nekim kolonijama postavljene su židovske straže da spriječe daljnje prodiranje Nežidova u vitalne židovske pozicije. Te su se straže regrutirale iz svih slojeva jišuva i na taj način dokumentirale odlučnu volju svjesnog i naprednog jišuva da neustrašivo nastavi izgradnjom Palestine. Plantatori se nisu žaoali da pozovu policiju koja je mnogo židovskih radnika - stražara - uhapsila. Ove energične mjere uspjele su samo u toliko što su neki kolonisti izjavili da će onim momentom preći na židovski rad kad se Histadrut može obvezati da će im prema potrebi staviti radnike na raspolaganje. Inače su koloniste uglavnom ostali na bazi jeftinog arapskog rada; pregovori - u koliko su se ti ljudi uopće upuštali u pregovore - redovno nisu doveli ni do kakvog rezultata. Tek kad su im jeftini Hauranci ili Transjordanici godine 1936 počeli uništavati nasade, sjetili su se kolonisti da ni sa stanovišta profita nije uvijek probitačno imati u vidu samo neposredni profit...- Departement za rad Jewish Agency u zajednici sa Kkl-om, Kh-om i Histadrutom poduzeo je i efikasne mjere za ukorjenjavanje radnika na selu. Izgrađene su mnoge stanbene zgrade i čitavi radnički logori s malim

vrtoovima, tako da se radnicima i za vrijeme mrtve sezone omoći neka zarada. Da se podignu ovakvi logori potrebno je u prvom redu zemljište. Za to se pobrinuo Kkl. Kkl je u blizini ili u samoj koloniji otkupio parcele, na kojima je Jewish Agency sa sredstvima Kh podignula logore za novo-pridošle radnike. U većini slučajeva dostajalo je to zemljište ne samo za nastambe, već i za malo pomoćno gospodarstvo. Ono daje radniku mogućnost da svoje slobodno vrijeme upotrebi za vođenje povrtnjaka, voćnog rasadnika, pa i za skromno mljekarstvo ili peradarstvo. Treba tu istaknuti instituciju Vaad leumija O c a r hajišuv koja je takodjer mnogo doprinijela borbi za očuvanje židovskih pozicija na selu. Ocar hajišuv, osim stanbenih kuća, stavlja radničkoj porodici na raspolaganje i dva dunuma.

Relativno opadanje broja
poljoprivrednog stanovništva

Poljoprivrednih naselja je u eri konjunktura stalno rasao, ali ne u onom omjeru koji bi bio potreban za normalni razvitak zemlje. I broj poljoprivrednih radnika je porasao, ali je taj porast trebao biti kud i kamo veći, kad se objektivno ima u vidu apsorpciona snaga zemlje poglavito u ovom periodu. Godine 1931 - dakle prije ere prosperiteta - bilo je židovskoj poljoprivredi 12.306 hranitelja, s djecom i ženama ukupno 27.017 duša ili 60% stanovnika koji su se u ono vrijeme nalazili u kolonijama i gospodarstvima. Od tog broja bilo 1621 plantatora/pardesana/, a ostali su bili u radničkim gospodarstvima u najamnom radu, u mješovitom gospodarstvu itd. Krajem 1935 -ujedno i završetkom

Nije čudo da su te poteškoće negativno djelovale na socijalnu strukturu židovskog
jihuva u Palestini. Broj po-

velike konjunktura - bilo je 23.000 hranitelja, sa svim članovima porodice 50.500 duša. Broj plantatora bio je oko 4500. Broj duša koje žive u poljoprivredi pretstavlja 55% općeg broja stanovnika koji se nalazi u kolonijama gospodarstvima - te je prema tome od 1931 opao za 5% /razumije se relativno!/. Procenat prema cjelokupnom židovskom stanovništvu u Palestini jest 13,5 prema 15,4 u god. 1931. To su eto očevidne posljedice potiskivanja židovskog rada i ograničenja radničke useobe. Ovaj pad nisu prouzročili - kako smo već spomenuli - objektivni ekonomski razlozi. Naprotiv, u tom pogledu pokazali su se zadnjih godina velike mogućnosti: bogati izvori vode, povoljni uslovi za intenziviranje, konzum i sl. Pad procenta u poljoprivredi došao je samo iz subjektivnih razloga: poteškoće koje pravi palestinska vlada pri nabavljanju potrebnog broje židovskih radnika za poljoprivredu, mala pomoć za obranu poljoprivredne proizvodnje, otuđjivanje plantatora, pomanjkanje dovoljnog nacionalnog kredita itd. Može se dakle slobodno reći da bi danas mogli dostići mnogo veći procenat u poljoprivredi /barem 20% ako ne i više/ kada ne bi bilo ovih poteškoća. /Frumkin/. Oni koji stalno ističu da je prošlo vrijeme nacionalnog kapitala i da treba omogućiti široku djelatnost privatnog kapitala i forsirati privatnu inicijativu, treba da znadu da bi u tom slučaju naše pozicije stajale kudikamo gore - u koliko bi se onda još uopće moglo govoriti o našim pozicijama. Početkom 1922 bilo je u radničkoj poljoprivredi 4500-5000 duša, a koncem 1935 9500. S druge strane je u plantažama u ovom razdoblju investirano 5 miliona funti, a svega je apsorbirano 4000 novih hranitelja.

Brzi razvitak gradova

Redovna je pojava gotovo u svim kolonizatornim zemljama da se konjunktura najviše osjeća u gradovima. Brzi razvitak Palestine,

Velike sume investiranog kapitala, došle su najjasnije do izražaja u gradovima, naročito Tel-avivu i Hajfi. Većina useljenika svih kategorija ponajviše se koncentrisala u tim gradovima. Primjera radi navešćemo slijedeće podatke: Tel-aviv je 1931 imao 46.332 stanovnika, početkom god.1936 - 135.000, Jerusalem 1931 - 53.742 židovska stanovnika, a 1936 - 70.000; Hajfa 1931 - 16020 židovskih stanovnika, 1936 - 50.000.

Tel-Aviv je apsorbirao u tom razdoblju 90.000 duša, a to je više od polovine svih useljenika koji su ušli u gradove. Tel-Aviv je početkom 1936 imao 36% cjelokupnoga židova, prema 26,5% koje je imao 1931. Najveći relativni porast od svih gradova imala je Hajfa, gdje se broj Židova od god.1931 potrostručio.

Velika potražnja radnih ruku na gradjevnom tržištu

U godinama
najvećeg pro-
speriteta

1933-35 porasao je broj židovskih radnika u zemlji od 40.000 na 64.000. Velika većina novih radnika pošla je u gradove, a od ovih - je najveći dio apsorbiralo gradjevinarstvo i industrija. Od 24.000 novih radnika koji su u godinama 1933-35 došli u zemlju, uposlano je na gradnjama 8.200, u industriji i obrtu 7500, u mošavot i plantažama 1000, u transportu 2500, namještonici 2000, ostala zvanja 2800. 1933 iznosio je broj gradjevinarskih radnika u zemlji 6800, a 1935 15000. Od gradnje je svega živjelo 50000 duša. Velika useoba povećala je potražnju za novim stanovima, s razvitkom industrije nastala je potreba gradnje novih tvorničkih objekata, hipotekarne banke povećale su svoj kapital i davale hipoteke. General Palestine Motgage Bank dala je napr. samo i 1924 godini zajmova u visini od

750.000 funti. Gradilo se vrlo mnogo. Citave nove gradske četvrti niknule su za relativno kratko vrijeme u Tel-Avivu, Hajfi, pa i u Jerusalemu. Mnogi su toj velikoj gradjevnoj djelatnosti vidjeli veliko zlo za palestinsku privredu, glavni izvor buduće ekonomske krize, analogno 1925 godini, kad je iza silne gradjevne djelatnosti došlo do teške ekonomske krize. Međutim, treba imati na umu da je gradjevna djelatnost bila jedna neophodna potreba i da zbog stalnog priticanja velikog broja novih useljenika nije mogla namiriti ni stvarnu potrebu. Nije bila gradjevna djelatnost po sebi loša već onaj nesrazmjer koji je nastao koncentracijom radnika u gradu. Od godine 1925 mnogo se toga promjenilo, naročito je Histadrut u pravo vrijeme preduzeo mjere predostrožnosti /o tome će još kasnije biti govora/ i kad je koncem 1935 došlo do zastoja u gradjevnoj djelatnosti "kriza" ni izdaleka nije poprimila katastrofalni obim teških godina 1926-28.

Razvitak industrije

Godine 1931 bilo je u industriji svega uposljeno svega 16500 hranitelja, sa članovima porodica 42.770 duša. Oni su tada sačinjavali 24,5% cjelokupnog jišuva. Početkom 1936 bilo je 35.000 radnika, s ukupno 89.000 duša, te sačinjavaju 23,9% jišuva.- Poslijeratna perioda industrijskog razvitka Palestine karakterizovana je prodiranjem mašine u obrtničku produkciju i industrijskom preradbom uvedenih sirovina. U najnovije vrijeme pridolazi tome još pored ubrzanja tempa industrijalizacije i tehničko-mašinsko usavršavanje pogona, povećanje broja velikih tvornica i stalno veći interes inostranog kapitala. Treba napomenuti da industrija u Palestini nije uslovljena prirodnom bogatstvom zemlje u sirovinam ili rudama, već useobom i stalnim prilivom kapitala. Posve je razumljivo da se u vrijeme konjunktura industrija stalnim prilivom ljudi i kapitala razvijal sve jačim tempom. Dok je godine 1921 bilo 1800 pogona u

Židovskim rukama sa 4600 zaposlenih radnika i 659.000 funti investiranog kapitala, porasao je taj broj do godine 1930 na 2688 pogona, 11349 radnika i 3,361.904 funti investiranog kapitala, a godine 1933 na 3305 pogona, 17.955 radnika i 5,371.600 funti. Koncem 1934 daljnji porast na 4000 pogona, 25.000 zaposlenih osoba i 6,5 miliona funti investiranog kapitala. Za ilustraciju tih brojki treba još dodati razvitak elektrifikacije zemlje. Broj abonemata 1927: 4457, 1932: 15.123; 1933: 21.934, 1934: 35.397. Broj elektromotora 1927 : 852, 1932: 2604, 1933: 4015, 1934: 6379. Množina struje u hiljadama kilovati godine 1928- 2527, 1932- 11590, 1933- 20137, 1934- 31386 /u februaru 1935 je Palestine Electric Corporation povisilo svoj uvedeni kapital od 1 mil. funti na 2,5 mil. funti/. Po prilici 60% svih industrijskih poduzeća koncentrovano je u Tel-Avivu i okolici, 30% u Hajfi i 10% u Jerusalimu. Simpson se u svom izvještaju dosta nepovoljno izrazio o mogućnostima industrijskog razvitka Palestine. Gornje brojke u dostatnoj mjeri dokazuju neosnovanost njegovih bojazni. Očito je, a u protivnosti sa raznim stručnim mišljenjima a la Simpson, da za porast industrije u Palestini nije odlučan. Ni problem crnog ili "bijelog" ugljena, niti nedostatak sirovina. Problem se sastojao i sastoji se u tome, da li i koliko su Židovi spremni da dodju u zemlju i da sobom donesu dovoljno kapitala. To je pitanje tokom godina nesumnjivo pozitivno riješeno. U koliko će palestinska roba biti zaštićena istim državnim i carinskim zaštitnim mjerama koji su zaštićeni strani proizvodi, ne postoji nikakova sumnja da će se mlada palestinska industrija i nadalje povoljno razvijati. U godinama jakih političkih potresa /nemiri i bojkot/, ostaje položaj industrije u Palestini stabilan. Ni jedno veće poduzeće nije prestalo s proizvodnjom, a ni nezaposlenost u industriji nije bilo od većeg značenja. U tom je pogledu mlada industrija začudo vrlo dobro prevladala mnoge teš-

koće. Ostaje još neriješeno pitanje kakav će stav zauzeti vlada kojoj je konačno dužnost da unaprijedi domaću industriju. U Palestini vlada čini često puta sve, samo da onemogući ili oteža razvitak industrije. Riješenje tog pitanja u toliko je hitnije, u koliko u drugim zemljama Prednjeg Istoka vlade efikasno forsiraju i podupiru razvitak industrije.

Trgovina

Geografski položaj Palestine na razmeđu triju kontinenata, dvaju mora sa svojom centralnom lukom u Hajfi i izlazištem mosulskog ulja - Cini je važnim svijet- .
trgovačkim čvorištem. U tranzitnoj trgovini stalno raste značenje Palestine. Medjutim s povećanom useobom uvelike raste import Palestine, a s razvitkom industrije, a naročito otkad je produkcija naranči zadobila upravo industrijsko obilježje, nalazi se u stalnom porastu. 1912 bio je import u Palestinu u vrijednosti od 1,550.000 funti, export 1,150.000 funti; 1920-21 import 5,216.000, export 771.000; 1930 import 6,985.000, export 1,896.000; 1934 import 15,153.000, export 3,217.000; godine 1935 su se brojke i na jednoj i na drugoj strani povisile. Toliki deficit u vanjskoj trgovini izravnave se uglavnom importom kapitala u raznim oblicima. Mnogo se kapitala stalno investira u poljoprivrednim, industrijskim i trgovačkim poduzećima. Nema sumnje da import kapitala neće uvijek imati takove dimenzije, ali treba imati na umu da unutrašnja produkcija stalno raste, pa će se tako s vremenom pasiva trgovačke bilanse automatski smanjiti.

U godinama 1932-35 investirali su Židovi u Palestini oko 31,000.000 funti. Od toga za gradnje i javne radove u gradu i na selu 15,650.000 funti; nasade /izuzevši tlo/- 5,150.000 funti; poljoprivredna mješovita gospodarstva /izuzevši tlo/ 950.000 funti; indu-

strija i zanatstvo - 3,600.000; transport - 1,350.000 funti; zemljište / isplaćeno Arapima/ - 4,350.000 funti. -

Velike su sume ne samo Židovi, već i Arapi investirali u citrusovu kulturu. Dok je 1922 bilo zasadjeno svega 32.000 dunuma površine narančama /10.000 u židovskom posjedu/, porasao je taj broj 1934 na 250.000 dunuma /u židovskim rukama 140.000/. U nasade naranči investirano je svega oko 14,000.000 funti. Export naranči je u stalnom porastu: 1922 - 1,238.889 sanduka u vrijednosti od 334.593 funte; 1934 - 5,129.422 sanduka u vrijednosti od 2, mil. 430.018 funti, a za ovu sezonu /1936-37/ očekuje se izvoz oko 8 mil. sanduka. Posljednih godina odlično uspjeva kultura grappe-fruited, te je izvoz grappe-fruited od 1951 sanduka u 1928 porasao na 419.989 u 1934. Osim naranči imaju još neki poljoprivredni i industrijski produkti izgleda za export /banane, vino, voćne konzerve, sapun, mirisno ulje itd/. Treba još naglasiti veliku važnost eksploatacije mineralnog blaga Mrtvog Mora /kalij, brom/

Općoj privredi u zemlji služe trgovačke komore, Histadrut Haklithšel haovdim, savez seljaka /Histadrut haikarim/. Savez seljaka sudjeluje također u jednom seoskom bolesničkom osiguranju koje je već koncem 1934 posjedovalo filijale u 40 kolonija. Savez ima također i svoju banku /Bank Haikarim s autorizovanim kapitalom od 100.000 funti/. Savez industrijalaca stavio si je u dužnost da čuva interese mlade industrije. Glavna su mu nastojanja da kod vlade ishodi zaštitne carine za zemaljske industrijske produkte i oslobodjenje od carine za potrebnu sirovinu. Treba još navesti važno poduzeće "Mishar vetaasija"/trgovina i industrija/u Tel-Avivu. Ovo poduzeće priređuje izložbe i sajmove i daje informacije o gospodarskom stanju u zemlji. Naročito su čuveni veliki Levantinski sajmovi.

HEROJSKA BORBA JIŠUVA I ŽIDOVSKOG NARODA

ZA OSIGURANJE BUDUĆNOSTI EREC JISRAELA /OD 1935/

Zajam od 500.000 funti

Arlosorof je već godine 1922 u svojoj knjizi "Kolonizacione finansije Jewish Agency" propagirao ideju ovećeg zajma i tu je misao godinama tvrdokorno zagovarao. Koncem 1933 ostvarena je ta ideja, doduše u Arlosorovljevoj iskonskoj zamisli, ali je kod tog zajma bitna činjenica, što će židovska kolonizacija također bi ti omogućena saradnjom na ekonomskom temelju putem kredita stvorenim koncentriranim kapitalom. Engleska Lloyd banka, jedna od najvećih na svijetu podijelila je Jewish Agency zakam od 450.000 Lp, a Anglo-palestine Bank 50.000 Lp uz garanciju Cionističke Organizacije i Keren Hajesoda. Uvjeti su vrlo povoljni, kamati iznosačaju 4%, a svota treba biti otplaćena u roku od 15 godina. Značajan stav prema tom zajmu zauzeo je oficijozni list kolonijalnog ureda "The Near East and India" /danas : "Great Britain and the East"/ "Prvi je to puta, veli taj list da se City zainteresovao za to važno djelo izgradnje i razvitka /Developpment Work/ židovske zajednice u Palestini. Kamatna stopa je niža od većine zajmova evropskih vlada. Palestina je u blizom i dalekom Istoku jedina zemlja koja je kroz svjetsku krizu uspravno prošla..." -

Taj je zajam najbolji dokaz uspješne palestinske izgradnje i sposobnosti Cionističke egzekutive u kojoj je resor finansija vodio član radničke frakcije Eliezer Kaplan. Treba da imamo na umu s kakvim se teškim finansijskim Jewish Agency godinama borila. U vrijeme teške

ekonomske krize iza 1925 godine naprtila je Cionistička organizacija velike dugove zbog plaćanja potpore nezaposlenima. Poput more tištili su ti dugovi Jewish Agency i kočili svaki pokušaj veće kolonizacione djelatnosti. Ovim dugoročnim zajmom omogućena je isplata raznih kratkoročnih zajmova i oslobodjene su obeće sume za veliku nacionalnu kolonizaciju. Egzekutivi je također uspjelo da tekući deficit/i bez obzira na zajam/ snizi 40.000 funti. Financijalno gospodarstvo te Egzekutive bilo je u svakom pogledu uspješnije od prošlih, iako se u jednom dijelu građanskih krugova stalno tvrdilo da radnička Egzekutiva mora biti bezuvjetno "rasipna". Poslije su ti kritičari jasno mogli uvidjeti, da ta radnička Egzekutiva nije pravila "socijalističke experimente", već je uspješno konsolidovala gospodarstvo.

Nova kolonizacija

Iza 1925 usporila se kolonizaciona djelatnost Jewish Agency u svakom pogledu. Potrebno je ipak naglasiti važnost velikog kolonizacionog djela u Emek Haferu /Vadi Havarit 31.000/. Današnji Emek Hefer otkupio je kkl sredstvima kanadskih Židova godine 1927. Nakon dugotrajne borbe s Beduinima i njihovim saveznicom-palastinskom administracijom, htjeli su pioniri započeti 1929 s djelomičnom kolonizacijom Emek Hefera. Zbog augustovskih nemira ona je prekinuta i opet je došlo do spora s Beduinima i palestinskom administracijom. Konačno je Emek Hefer 1931 otvoren židovskoj kolonizaciji. Godine 1935 bilo je već na teritoriji Emek Hefera 19 naselja i oko 600 porodica sa 2000 duša. Novim velikim zajmom Jewish Agency omogućena je kolonizacija većog stila. Prema planu Keren hajesoda od 1935 treba da se na teritoriju Emek Hefera na- li 1320 porodica. Općenito su izgledi za neposrednu budućnot tada

bili pripično povoljni. Stara naselja, kvucot i mošavim u većini su već konsolidovani i gospodarski čvrsti, te mogu prodati svoje produkte u gradovima uz povoljne uvjete. Nema sumnje, u poljoprivrednim naseobinama postoje još uvijek poteškoće, ali se ne smije zaboraviti na činjenicu da poljodjelstvo u cijelom svijetu treba da izdrži tešku borbu, te su malobrojne one države u kojima postoji nesubvencionirano poljodjelstvo. Sve u svemu pretstavljaju danas naselja utemeljena po Keren kajemetu i Keren hajesodu i u gospodarskom pogledu jednu aktivu.

Hule koncesija

33% seoskog stanovništva u Erec Jisraelu! Ni je to parola, proizašla iz idealističkih težnja naroda da se barem donekle vrati zemljoradničkom životu, već realna potreba normalizovanja židovskog naroda. Godine prosperiteta privukle su u gradove srazmjerno kudikamo više useljenika, nego u sela. U tom procesu strujanja u gradove igrali su veliku ulogu i drugi faktori o kojima smo već imali prilike da govorimo. Ofenziva Egzekutive u pravcu proširenja kolonizacije urodila je Hule koncesijom. Hule kompleks obuhvaća 57.000 dunama, od toga otpada 13.700 na jezero, dok je ostatak tj. oko 40.000 dunama močvara. Prema odredbama koncesije treba da se prepusti dosadašnjim stanovnicima Hule kompleksa 15.000 dunama. Najviše udjela u koncesiji ima P.L.D.C / Palestine Land Development Company /, nadalje jedna grupa oko Smilanskog, Radnička banka itd. U finansiranju radova uzima Keren hajesod znatnog udjela. I Keren kajemet će tamo otkupiti jedan dio. Amelioracijom, ove vodom bogate zemlje, biće tamo omogućene različite vrsti zemljoradnje. Vjeruje se da će za jednu porodicu dostajati 10 - 15 dunama. Tako će na tom teritoriju biti naseljeno najmanje 2.000 židovskih porodica.

Nema sumnje da su za amelioraciju i ostale radnje potrebne goleme sume, pa zato Jewish Agency nije mogla preuzeti materijalnu odgovornost za taj veliki pothvat. Moralno i politički, međutim, snosi Jewish Agency odgovornost, a i izbor kao i plasman kolonista ovisiće uglavnom od nje. Sa sušenjem tih močvarnih krajeva profitiraće i obližnja arapska mjesta u svakom pogledu. To međutim arapske "vodje" nije smetalo u njihovim nastojanjima da osujete radove Židova u tom kompleksu.

Društvo za amelioraciju i drenažu

hajesoda Društvo za amelioraciju i drenažu. Ovo društvo ima zadaću da isuši močvarne predjele konsesije Hule. Osnovni kapital iznosi 100.000 funti. U društvu podjednako učestvuju: Keren hajesod, Keren kajemet, P.L.D.C. Nema sumnje da će to društvo nakon završetka radova u Hule kompleksu proširiti svoju djelatnost i na ostale krajeve zemlje.

Uočivši važnost židovske kolonizacije u Hule kompleksu, osnovano je potstrekom Keren

Novi putevi gradske kolonizacije

predjuje poljodjelska kolonizacija, a to znači stvaranje čvrste baze za danas tako labilnu piranidu židovske socijalne strukture, i pak se ne smije zaboraviti na aktivnu gradsku kolonizaciju. Ne smije se gradsku kolonizaciju prepustiti samoj sebi. I tu je Keren kajemet vodio dalekovidnu politiku otkupivši oveći kompleks /39.681 dunama/ u zalivu između Hajfe i Aka /Hajfa-Baj - Emek Zevulon/. Budući da je taj kompleks od neobično velike važnosti, to je prava sreća što je na njemu onemogućene zemljišna spekulacija. Na podru-

Iako je za normalizovanje židovskoga naroda potrebno da se prije svega forsira i una-

čju Emek Zevulona razvija će se buduća velika Hajfa. Već he sada zemljište razdijeljeno na radnička naselja, tvorničke predjele itd. Od znatnijih novosagrađenih predgradja važno je spomenuti Kirjat Hajim, radničko naselje / 1935 godine bilo je već tu podignuto 800 kuća /, Kirjat Mockin, naselje srednjeg staleža / godine 1935 bilo je tu 150 / i Kirjat Bjalik, naselja njemačkih Židova / godine 1935 bilo je 120 kuća /. U industrijskoj zoni su podignute mnoge tvornice.

Zemljišna spekulacija

Konjunktura donijela je sa sobom jednu veoma nezgodnu popratnu pojavu. To je zemljišna spekulacija koja je naročito od 1933 do 1935 godine bila u punom jeku, te je židovskoj nacionalnoj kolonizaciji nanijela goleme štete. Od velike potražnje rasle su cijene, naročito u gradovima, silnom brzinom i često su puta, naročito u Tel Avivu, zabilježene upravo fantastične cifre. Razni mešetari mislili su da će na taj sramotni način najbrže doći do velikog bogatstva, pa su do mile volje podizalu cijene zemljištu. Razumije se da su zbog te zemljišne spekulacije najviše profitirali Arapi, budući da je cijena njihovog zemljišta svakim danom sve više rasla. Jewish Agency poduzela je razne mjere za pobijanje spekulacije, ali je bilo posve jasno da će najefikasnija mjera protiv toga "narodnog neprijatelja br. 1" biti jačanje Keren kajemeta. Nema sumnje da je spekulacija i Kkl nanijela goleme štete, jer je zemljište uopće silno poskupilo. Ipak je na tlu Kkl svaka spekulacija zauvijek onemoćena; a stvaranje velike zemljišne rezerve Kkl-a oduzelo bi spekulaciji otrovni žalac. Sredstva Kkl-a bila su međjutim vrlo skućena i on nije bio u stanju da ispuni svoj veliki zadatak. I dok je zemljišna spekulacija bila u svom punom jeku, a za jedan danun gradskog zemljišta tražila se fantastična suma, a cijene stanovima su ozbiljno ugrozile daljnji razvitak palestinske privrede - bilo je još

uvijek dosta jakih grupa u Cionističkoj organizaciji - većina od njih je već jednom nogom stajala vani - koje su tvrdile da je nacionalni kapital anahronizam od kojeg vuku teške profite Histadrut, "radničko-ljevičarska Egzekutiva" i ostali socijalistički "usrećitelji" svijeta. Ta zašto nacionalna kolonizacija, kad je privatna inicijativa tako jaka, a useoba struji u zemlju kao po loju ! Da li su ti ljudi bili poučeni zastojem koji je nastao u Palestini u septembru 1935 godine, kad su svi imali prilike da jasno vide ubitačne posljedice zemljišne spekulacije i da uoče blagotvorne djelovanje nacionalnog kapitala. Ali u septembru 1925 godine nalazila se već većina tih ljudi u "Novoj cionističkoj organizaciji". A Nova cionistička organizacija ne bavi se tako sitnim i sitničavim problemima kao što su spekulacija, privatni kapital i nacionalni kapital, već visokom politikom.....

Sabotaža cionističke izgradnje

Borba unutar Cionističke organizacije ili bolje borba protiv Cionističke organizacije nije

se u vrijeme konjunktura stišala, već je štaviše poprimala sve oštrije forme. Tu je burbu isprva vodila gotovo cjelokupna desničarska opozicija protiv "ljevičarske Egzekutive". I vremenom su međjutim u toj časnoj borbi revizionisti preuzeli monopol za sebe. Revizionistima nisu imponirali mnogi očevidni uspjesi Egzekutive, kao što im nije bilo stalo do jedne zaista konstruktivne izgradnje. Najprije je potrebno razbiti Cionističku organizaciju i preuzeti vlast. I tako su već godine 1934 proglasili bojkot nacionalnih fondova. Zašto ? Jer nisu zadovoljni s dodjelivanjem certifikata koje dobivaju od Egzekutive. Kakve veze imaju nacionalni fondovi s dodjelivanjem certifikata ? Nikakve. Revizionisti su međjutim našli priliku da započnu s "efikasnom" borbom protiv Cionističke organizacije. Poslije su nastojali argumentirati bojkot

time što ih Kkl navodno zapostavlja. Osim toga su revizionisti takodjer nastavili sa svojim vanjsko-političkim akcijama, te se uopće nisu obazirali na postulat cionističke discipline. U Palestini je opet njihova Nacionalna radnička organizacija s poznatim inicitiranjem i importiranjem metodama stanovitih evropskih zemalja izazivala nemire, a često i krvave sukobe medju palestinskim radništvom.

Pokušaj uspostavljanja discipline

Postojala su dva puta :
zadobiti revizioniste za konstruktivni rad i disciplinu, ili ih isključiti iz Cionističke organizacije. U nađi da će se ostvariti ono prvo, započeo je Ben Gurion pregovore s Zabtinskijem. Najprije su utanačene samo velike smjernice sporazuma i to o obustavi terora i bojkota, dok bi revizionisti i opet dobili pravo na certifikate /zbog bojkota narodnih fondova izgubili su revizionisti pravo na aliju putem certifikata/. Taj je osnovni sporazum medjutim kasnije proširen na način koji bi mogao ugroziti jedinstvenost Histadruta. Tako je taj sporazum - heskem - naišao na oštru opoziciju kod većeg dijela palestinskog radništva. Budući da je Ben Gurion želio da pitanje heskema riješi radništvo, to je palestinsko radništvo imalo odlučiti za ili protiv heskema. Kod glasanja zadobili su protivnici heskema veliku većinu. Na taj je način osujećena opasnost kojoj je bio izložen integritet Histadruta.

Istup revizionista

Revizionističkoj uniji nije više bilo mjesta u svjetskoj cionističkoj organizaciji, koja je sagrađena na svojevnoj dobrovoljnoj disciplini svih njenih članova. Kad je Egzekutiva na šekel

našampala disciplinsku klauzulu koja je u Pragu 1933 bila prihvaćena, zabranilo je revizionističko vodjstvo svojim članovima kupovanje šekela i najavilo istup Revizionističke unije iz Cionističke organizacije, jer je ona "odbacila Herzlov šekela umjesto njega zavela partijsku legitimaciju". Revizionisti su osnovali " Novu cionističku organizaciju " s bombastičnim programom, a strukturu svoje nove organizacije protkali su teatralnim inscenacijama. Mislili su da će na taj način zase predobiti široke židovske mase. No oni su se u svom računu prevarili.

19 cionistički kongres u Luzernu

Nema sumnje da su borbe unutar Cionističke organizacije i exodus revizi-

onista pojačale centrifugalne sile u Cionističkoj organizaciji. Bila je potrebna unutarnja konsolidacija, treba da se vrati prodorna snaga cjelokupne organizacije. Dok su na prošlim Kongresima problemi vanjske politike stajali u središtu diskusije, ovaj je Kongres došao do spoznanja da se u tom slučaju može voditi uspješnu vanjsku politiku, ako je organizacija u svakom pogledu iznutra čvrsta. Svim destruktivnim silama unutar organizacije treba suprotstaviti čvrstu branu. Disciplina nije pitanje pojedine partije, već bezuvjetni postulat za ostvarenje cionizma. Kontinuirani nastavak velike izgradnje u Erec Jisraelu i sve veća bijeda galutskog židovstva tražili su okupljanje širokih narodnih slojeva u jedinstvenoj Svjetskoj cionističkoj organizaciji. Istina je doduše da je uspjeh svih tih pokušaja bio i ostao samo djelomičan. Medjutim već je veliki napredak da je sam problem na ovom Kongresu bio posve jasno i konkretno tretiran i da je postojala dobra volja da se u tom pogledu stanje izmjeni. Najbolje se to pokazalo u tim tačkama, u kojima je zaista postignut uspjeh.

Prvo u htijenju za jakim i jedinstvenim vodjstvom -to je ostvareno izborom Dr. Weizmanna pretsjednikom organizacije. Drugo u naročito naglašenom htijenju za saradnjom sa svim strankama/ radničke grupe imaju na tom Kongresu apsolutnu većinu/ - to je ostvareno konstruisanjem velike koalicione Egzekutive. Treće u pokušaju organizacione reforme koji treba da teritorijalno okupi sve cioniste u jednoj zemlji, kako bi cionizam prema vani mogao jedinstveno nastupiti i kako bi se smanjio strančarski partikularizam i destruktivni centrifugalitet. Važno pitanje na Kongresu bilo je takodjer useoba njemačkih Židova. Useoba njemačkih Židova sa svojim imetkom može se jedino ostvariti u formi izvoza njemačke robe u Palestinu tj. transfer-sporazumom. To medjutim stoji u protivnosti s bojkotnom tendencijom židovskih krugova u svijetu koji s punim pravom odbijaju uporabu njemačke robe, dok u Njemačkoj traje obespravljene i difamacija Židova. Razumljivo je da kod mnogih cionista kod toga postoji pravi konflikt savjesti, ali je isto tako razumljivo da iz spoznaje o primatu Palestine, praksu treba tako udesiti da Palestina ima veću korist. Transferom kapitala u obliku robe palestinsko je gospodarstvo bez svake sumnje silno ojačalo, a naročito su nacionalne institucije i fondovi na taj način dobili novaca koji im je omogućio održavanje budžeta i sprovođenje važnih radova. Zbog tih razloga je ne samo iz obzira prema njemačkim Židovima - koji samo putem transfera mogu da napuste Njemačku -odlučila je većina Kongresa ne samo da odobri transfer, već da ga takodjer podredi oficijelnoj kontroli Jewish Agency. Tako je prihvaćen princip realne politike koji proizlazi iz naročite situacije cionizma. Prilično težak problem bio je na Kongresu koordinacija pojedinih radničkih grupa u Histadrutu. Gotovo sve cionističke stranke imaju ambiciju za "svojom" posebnom radničkom grupom u Palestini. Dok je medjutim radnička većina na Kongresu u mnogim pitanjima, pa i u

pitanju široke koalicije - pokazala razmjernu popustljivost, u pitanju jedinstvenog Histadruta nije iz posve razumljivog razloga nikako htjela popustiti. Jedinstveni Histadrut nije samo postulat židovskog radništva već cionizma i židovske budućnosti uopće. Ta je spoznaja provejavala velikom većinom Kongresa, te je u naprednim građanskim cionističkim strankama posvema usvojena. U svom velikom

govoru rekao je jedan od vodja američkih općih cionista Stephen Wise da bi se prvom revizionističkom kongresu trebala poslati slijedeća poruka: "Možete vi, posve omalovažavajući židovski duh i židovsku tradiciju, odlučiti se da izgradite i jačate reakciju u evropskim zemljama. Mi cionisti međutim želimo da saradnjom Histadruta ukorjenimo u Erec Jisraelu temelje demokracije, slobode i pravednosti." - U pitanju Zakonodavnog savjeta /Legislative council/ Kongres je jednodušno odbio svaku saradnju. Bilo je jasno da bi zadaća Legislative councila bila da iskoristi momentalnu arapsku većinu, pa da ometa židovskoj kolonizaciji djelo. U veliku koaliciju svih stranaka/ osim stranke Židovske države/ ušli su slijedeći pretstavnici s pretsjednikom H W e i z m a n n o m na čelu: Ben G u r i o n , S e r t o k , K a p l a n /radničkaka stranka/, G r ü n b a u m , B r o d e t s k y /udruženje općih cionista/, R o t t e n s t r e i c h / Savez općih cionista/ i rabi F i s o h - m a n n /Mizrahi/. S o k o l o w je postao počasni pretsjednik Jewish Agency i pretsjednik Keren hajesoda, ali je već u maju 1936 umro. U s i š k i n je ostao direktor KKla, dr. Nahum G o l d m a n n preuzeo je resor pretstavnika Jewish Agency kod Lige naroda u Ženevi, dr. R u p p i n , vodjstvo u resoru za plansku gospodarsku izgradnju. Od naročito je velike važnosti bio povratak Hajima Weizmanna, jer je

već za vrijeme Kongresa italo-abetesinski rat počeo da baca svoje tamne sjene na Palestinu. Palestina ponovo ulazi u tešku periodu i potrebno je čvrsto vodstvo. Hajim Weizmann preuzeo je svoju izvanrednu dužnost u pravo vrijeme.

Ratna panika u Palestini zbog opasnosti oružanog sukoba u Sredozemnom Moru

to je ona kušala da osujeti talijanske osvajalačke težnje. Tako je nastala opasnost da se italo-abetesinski rat pretvori u italo-engleski rat. Engleska je poslala jedan dio svoje ratne mornarice u Sredozemno More, a svoje pomorske baze u tom moru počela je učvršćivati. Sve te mjere engleske vlade kao i neprovjerene glasine o bezuvjetnom italo-engleskom pomorskom ratu u Sredozemnom Moru - koji može da izbije svakog dana - imale su kao posljedicu ratnu psihozu u Palestini. Ova je psihoza izazvala najprije kod Arapa, a zatim i kod Židova pravi "run" ulagača na banke. Bojali su se da bi u slučaju rata njihov novac stradao /zbog rekvizicije, inflacije itd./.

Kriza na gradjevnom tržištu

Prvi udarac doživjela je gradjevna industrija koja je u godinama konjunktura bila prekomjerno opterećena zajednicima. Banke su na navalu ulagača morale odgovoriti ograničenjem kredita koje se prije svega ispoljilo u odbijanju banaka da eskontiraju mjenice kojima je kućevlasnik plaćao gradjevnog poduzetnika da on njima finansira gradjevni posao. Kućevlasnik je redovno manji dio mjenica primio od budućih stanara na račun stanarina, a veći dio izdao je sam u namjeri da ih iskupi kad se dovrši izgradnja, a on dobi

Imperijalističke težnje fašističke Italije konkretno su se ispoljile u prepadu na Arabesiniju. Budući da su interesi Engleske bili ugroženi,

je hipotekarni zajam koji je redovno dostigao 50-60 % čistih gradjevnih troškova. Budući da su banke sada uskratile da ekstrahiraju ovakve mjenice, a isto tako i druge mjenice koje su kursirale u poslovnom prometu došlo je do iznenadnog zastoja gradjevne djelatnosti i prema tome i do nezaposlenosti gradjevnik radnika. Divlja spekulacija koja je za vrijeme prosperiteta poprimala sve ubitačnije oblike, morala je obustaviti "rad" i čekati. Navala na banke, koja je popratna pojava svake gospodarske panike, nije ostala bez utjecaja na manje bankovne institute i tako je prijetila obustava mnogih obrtnih pogona.

Efikasnim mjerama nacionalnih institucija uspijeva osujetiti krizu većeg razmjera

Zagovaratelji davanja apsolutne prednosti slobodnoj inicijativi zadobili su, nema sumnje, udarac. U vre-

menima krize redovno se uzdržaje privatna inicijativa od "inicijative". Treba imati na umu da je za nekoliko dana povučeno iz banaka 1,500.000 funti. Tek su se sada jasno ispoljile mnoge pogreške naglog razvitka u minimalnom vremenskom otsjeku prosperiteta, a te su: prekomjerno uzimanje kredita, naglo povećanje poslovanja u vrijeme najviše konjunktura, poskupljivanje gradnje i zemljišta, dizanje najamnina, opće poskupljenje nastalo većim potrebama i lagodnijim shvaćanjem života. Sve je to naravno posljedica svakog talasa prosperiteta i zato ne treba to suviše tragično uzeti. Medjutim, sve se više širila spoznaja da je potrebna "planska privreda" koja služi primarno nacionalnim interesima. Kako Jewish Agency ne može objavljivati privredne zakone, sve će se ipak dalje odvijati na osnovi uvidjavnosti i dragovoljnog podređivanja općim interesima zajednice. Nema sumnje, da

nisu nacionalne ustanove izvršile svoju dužnost, prilike u zemlji mogle su postati katastrofalne. Najveća palestinska banka Anglo Palestine Bank uživa povjerenje londonske City, jer je instrument savjesne finansijske politike Jewish Agency. Ova se banka u teškim danima pokazala kao čvrsta kičma cijelog bankovnog sistema koji finansira privatni inicijativu. Banke su uopće pomoću hitnih zajmova Anglo Palestine Bank, Barolay banke i vladine garancije prebrodile krizu bez teških posljedica. Grad Tel Aviv započeo je s javnim radovima i tako je unapred osujetio stvaranje većeg kadra nezaposlenog gradskog proletarijata i s tim u vezi stvaranje još veće panike. Gradjevna djelatnost i kolonizacioni radovi naših nacionalnih institucija nisu bili prekinuti ni čas i dobili su velike značenje kao ventil sigurnosti za radno tržište. Poljoprivredna je proizvodnja svih kolonija porasla, nije bila zahvaćena "krizom" i pokazala se, naprotiv, kao faktor stabilizacije. Tek je sada javnost u Palestini jasno uvidjela da bi utjecaj nacionalnih ustanova u smjeru stabilizacije i jačanja cjelokupne židovske privrede bio i kudikamo veći da su ove ustanove raspolagala obilnijim sredstvima. Treba napomenuti da u Palestini nema niti jednog preduzeća većeg stila u čijem začetku ne bi bila osnova koju su izvršili Keren hajesod ili Keren kajemet.

Postepeno oživljavanje privrede

Cionističke institucije i još uvijek reagirali su vrlo energično na ekonomsku depresiju. Bilo je jasno da je od neobično velike važnosti osigurati prodaju domaćih produkata i na taj način jačati industriju i poljoprivredu. U tu svrhu pojačana je akcija za zaštitu domaćih proizvoda - T o c e r e t h a a r e c. Kod Vaad leumija - vrhovne instance palestinskih Židova - utemeljen je centralni biro za zaštitu i propagiranje domaćih proizvoda - Igud lemaan toceret haarec. U tom birou nalaze se

delegati egzekutiva Jewish Agency, Histadruta i Saveza industrijalaca. Nužna zadaća za ponovno oživljavanje privrede namijenjena je novo osnovanom društvu /31 marta 1936 g./ "B i c u r". Svrha tom društvu je da zaposli radništvo na raznim gradnjama. Početni kapital iznosio je 80.000 funti, Anglo Palestine Bank dala je 50.000 funti, Jewish Agency 15.000 funti i Histadrut /iz fonda za nezaposlene/ 15.000 funti. Društvo je započelo s gradnjama stanova i oista te je tako skoro uspjelo zaposliti na stotine, a poslije i nekoliko tisuće radnika. Drugo važno novo osnovano poduzeće je "Društvo za poljoprivrednu kolonizaciju". To je društvo osnovala Jewish Agency u smislu zaključka Cionističkog kongresa u Luzernu. Ono treba da upravlja cijelom nacionalnom kolonizacijom. Osnovni kapital od 50.000 funti uložio je Keren hajesod, a nema sumnje da će nakon povratka političkog stabilizata u Palestini u tom društvu takodje učestvovati javni i privatni kapital. A g r a r n a b a n k a osnovana je sredstvima Keren hajesoda i Anglo Palestine Bank uz sudjelovanje privatnog kapitala. Ova banka davaće dugoročne povoljne zajmove kolonistima koji uposljuju židovske radnike ili sami sa obitelji obraduju svoj posjed. Društvo "B a t e k f a r" osnovano je inicijativom Jewish Agency sa zadatkom da dađe dugoročne zajmove kolonistima i radnicima koji se naseljavaju na zemljištu Keren kaje-meta za gradnju kuće s namještajem i malim pomoćnim gospodarstvom. Temeljni kapital iznosi 35.000 funti. Društvo su osnovali: Južno afričko društvo "Binjan", Keren hajesod i društvo za radničku poljoprivrednu kolonizaciju "Nir" /o kojem će još poslije biti govora/. D r u š t v o z a g r a d n j u r a d n i č k i h k u ć a osnovano je od Keren hajesoda i Histadruta u cilju da izgradi jeftine stanove za poljoprivredno radništvo. Stanarina u tim kućama je minimalna kako bi židovski radnici, usprkos minimalnim nadnicama, mogli živjeti na selu. Nadalje su osnovane tri

društva za iskorištavanje vode sa zadatkom da intenziviraju natanje u židovskim kolonijama. Osnivači su Kren kajemet i Kren hajesod. Finansijalno podupire ove zadruga Britansko kemijsko društvo /Lord Iveberett/. D r u š t v o z a i n v e s t i c i j e ima zadatak da kreditima omogući veći broj javnih radova: gradnju cesta, gradskih četvrti, javnih zgrada i da tako ujedno suzbija nezaposlenost. Osnivači su Keren hajesod i Histadrut, a finansiraće to društvo takodjer i Anglo Palestine Bank. Osnovni kapital iznosi 50.000 funti. Sva su ta društva, osnovana inicijativim nacionalnog kapitala i nacionalnih institucija, postepeno povratila privredni stabilitet zemlje. Osim toga valja istaknuti i energičnu borbu židovskog radništva da se onemogući stvaranje veće nezaposlenosti.

Židovsko radništvo jišuva bori
se za nastavak velike izgradnje
Ereco Jisraela

posleni radnik daje 12 radnih dana u godini. 25.000 radnika obvezalo se tako da plati 80.000 funti. Ovi brojevi dokazuju izvanredno sudjelovanje Histadruta, ako se uzme u obzir da se radnici s vrlo niskom plaćom kao radnici koji samo po nekoliko dana u tjednu radili bili izuzeti od te obveze. Pomoću prvih primitaka sudjelovao je Histadrut u osnivanju gore spomenutog društva "Biour". Za kratko vrijeme je pomoću tog fonda bilo uposljeno već 1.500 - 2.000 radnika u najvažnijim krajevima zemlje/u radničkom predgradju Kirjat Hajim u Hajfanskom zaljevu, kao i u novom velikom radničkom predgradju na jugu Tel Aviva - Kirjat Avoda itd./. Sva ta gore spomenuta nova poduzeća kao i aktivno sudjelovanje Jewish Agency i Hista-

Moaca Histadruta u januaru 1936 g. odlučila je da poduzme izvanredne mjere u borbi protiv nezaposlenosti. Prema toj odluci treba da svaki u-

druta u gotovo svim tim poduzećima, povratili su povjerenje u normalni privredni razvitak zemlje. U kolonizaciji je potrebno iskustvo. Dugotrajna teška ekonomska kriza 1926 - 1929 g. naučila je sionističke kolonizacione instance da se protiv nezaposlenosti treba boriti aktivnim konstruktivnim mjerama, a ne filantropskim potporama koje postepeno demoralizuju primaoce potpora. Ekonomski potres koji je u septembru 1935 g. započeo i zaprijetio daljnjoj normalnoj izgradnji Palestine, nije se pretvorio u krizu kao što je to bio slučaj upravo 10 godina ranije, koncem 1925 godine. A treba napomenuti da je teška ekonomska kriza 1926 - 1928 g. bila obilježena relativnim politički zatišjem, dok to sada nije bio slučaj. Sve u svemu u martu 1936 g. osjećalo se već jasno općenito poboljšanje palestinske privrede: građevna djelatnost je oživljela, nezaposlenost bila u stalnom opadanju, useoba u martu već na 3.800 useljenika, nakon što je u januaru spala na 2.095. Izgledalo je da će se povratiti era prosperiteta i velike izgradnje, ali na zdravijoj bazi. Ove su se nade zbog aprilskih događaja 1936 g. privremeno osujetile....

Političke komplikacije

S punim je pravom B e n G u r i o n na Vijeću Mapaja /radnička partija/ 21 januara 1937 g. rekao da se početak velikih i dugotrajnih nemira 1936 g. mora datirati sa italo-abeteskim sukobom. Onda je zaustavljen i privredni i politički prosperitet u Palestini. Ekonomski prosperitet je iznenada prestao, a u arapskim krugovima nastalo je komešanje i vrenje. Istovremeno je započela i sistematska protuengleska i protucionistička propaganda sa strane talijanskih agitatora. Italija je smatrala da treba raznim obećanjima dići Arape protiv Engleske. Arapi su započeli živom agitaci-

jom koja je sličila u mnogome agitaciji Arapa prije augustovskih nemira 1929 g. Izgledalo je međutim da je ovaj puta Engleska bila riješena da ne ustukne. U oktobru 1935 g. došlo je gotovo do eksplozije koja je samo efikasnim mjerama palestinske vlade uspješno zapriječiti. Policija je otkrila tajnu pošiljku oružja u Tel Avivu. Vjerojatno se tu radilo o oružju koje je bilo namijenjeno Abesiniji. Muftija je iskoristio tu priliku da započne sa živom huškačkom agitacijom tvdreći da se Židovi oružaju u namjeri da napadnu Arape. Arapi su sada tražili da se Židove uopće razoruža. Palestinska vlada je to odbila izjavivši da je zapečaćeno oružje koje se nalazi u posjedu Židova namijenjeno jedino obrani u slučaju najveće opasnosti. Na to su sve arapske stranke proglasile protestni generalni štrajk za 24 oktobra. Štrajk je uglavnom bio proveden i pokazao je da se od vremena do vremena može ostvariti jedinstveni front svih arapskih "stranaka". Međutim engleskoj vladi nisu u tom času konyenireali nemiri i zato joj je uspjelo da u zemlji održi rad i mir. Čak joj je uspjelo da za čas razbije harmoniju u arapskom taboru. Cinilo se da su arapski vodje ustuknuli. Izgledalo je kao da je taj "generalni štrajk" Arapa ostala jedna prolazna epizoda. Nezadovoljnici međutim, latili su se oružja. Bježali su u brađ i spremali se za "sveti rat" protiv nevjernika. Taj "sveti rat" imao je na početku karakter pojedinačnih terorističkih akata i atentata /ubijen je i židovski policijski sergeant Rosenfeld/. A kad je palestinska vkada razbila te razbojničke čete i ubila njihovog vodju pustolova Kasim Iz Edina, arapska je štampa žalila za palim herojem, a njemu je priredjen svečani pogreb u Hajfi. Vrhovni komesar Sir Wauchope pokušao je još jednom da kanalizuje arapsku borbu u granice zakona, te je iznova iznio na tapet osnivanje Zakonodavnog savjeta /Legislative Council/.

Plan Zakonodavnog savjeta

Uvodjenje Zakonodavnog savjeta nagovijestilo se već više puta, ali je uvijek naišlo na oštru opoziciju. Naročiti je Sir Wauchope u više navrata izjavio da mu je zaista ozbiljna namjera da uvede Zakonodavni savjet. Međutim u jednu konjunkturu i političke stabilnosti nije se moglo očekivati da će se Vrhovni komesar odlučiti na tako radikalne promjene palestinske uprave i tako ugroziti mir i red u zemlji. Ipak je Kongres u Luzernu vjerovao i u tu mogućnost, te energično odbio svaki pokušaj stvaranja nazovi parlamenta koji bi se temeljio na momentalnom manjinskom stanju Židova u Palestini. Ovaj puta međutim Vrhovni komesar je izjavio da svakako namjerava ostvariti svoj plan Zakonodavnog savjeta i u tu svrhu isposlovao i produženje svoje službe na daljnjih 5 godina kako bi imao prilike da provede svoju namjeru. On je u decembru 1935 g. predložio nacrt Zakonodavnog savjeta pretstavnicima Židova i Arapa. Prema tom nacrtu sastojao bi se taj Zakonodavni savjet od 28 članova i to: 5 činovnika, 11 imenovanih i 12 izabranih članova. Od toga bilo bi 3 izabranih i 4 imenovanih Židova. Nema sumnje da bi nema nesklona palestinska administracija za svaku svoju protužidovsku mjeru našla opravdanja u glasu arapske većine u Zakonodavnom savjetu. Posve je dakle razumljivo da su jehušiv i židovstvo jednodušno odbili Wauchopeov projekt Zakonodavnog savjeta. Jasno su spoznali kolika je opasnost osnivanja Zakonodavnog savjeta prije nego što je postignut sporazum između Arapa i Židova o budućnosti Palestine, te o pravcu kojim će se razvijati nova ustanova. Iako je Vrhovni komesar imao pristanak svih arapskih vodja da će ući u Zakonodavni savjet, ipak javnost nije znala za to. Arapski su vodje u javnosti kritikovali taj nacrt tražeći šire ovlasti za Zakonodavni savjet, a međusobno - o tome javnost nije mnogo znala - borili su se oni tko će ugrabiti više vlasti u Savjetu. U aprilu trebala je poći jedna arapska delegacija

U Londonu da tamo iznese arapske zahtjeve, ali je sada razdor u arapskim redovima došao do punog izražaja na taj način, što su oni Vrhovnom komesaru predali dvije odvojene liste: neka on odluči ko će predstavljati Arabe u Londonu. U međuvremenu su predstavnici svih engleskih stranaka u engleskom parlamentu u načelnoj diskusiji iznijeli poraznu kritiku nacrtu Zakonodavnog savjeta. Bilo je početo da je englesko javno mišljenje usvojilo židovsko gledište. Isto tako je bilo jasno da bi arapska delegacija u Londonu postigla mršave rezultate. Aprilski nemiri "očuvali" su Arabe od političke blamaže u Londonu.

Vraćaju li se Passfieldova vremena

Činilo se doduše da je Engleska odlučila da osužeti svaki pokušaj izazivanja nemira u Palestini, ali je također bilo očito da je ona spremna na razne koncesije Arapima na račun Židova. Zakonodavni savjet trebao je da bude jedna koncesija. Druga je koncesija bila znatno smanjenje broja certifikata koncem decembra 1935. Iako se ekonomsko stanje zemlje pogoršalo, ipak je bilo očito da je znatno sniženje useljeničke kvote bila koncesija Arapima; palestinska vlada podijelila je Jewish Agency 4350 certifikata. Od tog broja trebalo se 1000 odbiti na račun predujma, a 1200 zadržala je vlada kao rezervu. Treća je koncesija bila u pripremi. Ona je trebala gotovo onemogućiti prelaženje arapske zemlje u židovski posjed. Načrt je već bio gotov. Jewish Agency je odlučila da u tom vitalnom pitanju židovske budućnosti nikako ne popusti, Weizmann je izjavio da će stvar u slučaju stvarnog pokušaja realizacije, iznijeti pred Haaški sud - u međuvremenu su izbili aprilski nemiri koji su tako privremeno odložili taj plan.

Činilo se doduše da je Engleska odlučila da osužeti svaki pokušaj izazivanja nemira u Palestini, ali je također bilo očito da je ona spremna na razne koncesije Arapima na račun Židova. Zakonodavni savjet trebao je da bude jedna koncesija. Druga je koncesija bila znatno smanjenje broja certifikata koncem decembra 1935. Iako se ekonomsko stanje zemlje pogoršalo, ipak je bilo očito da je znatno sniženje useljeničke kvote bila koncesija Arapima; palestinska vlada podijelila je Jewish Agency 4350 certifikata. Od tog broja trebalo se 1000 odbiti na račun predujma, a 1200 zadržala je vlada kao rezervu. Treća je koncesija bila u pripremi. Ona je trebala gotovo onemogućiti prelaženje arapske zemlje u židovski posjed. Načrt je već bio gotov. Jewish Agency je odlučila da u tom vitalnom pitanju židovske budućnosti nikako ne popusti, Weizmann je izjavio da će stvar u slučaju stvarnog pokušaja realizacije, iznijeti pred Haaški sud - u međuvremenu su izbili aprilski nemiri koji su tako privremeno odložili taj plan.

Jafanski pokolj 19 i 20 aprila 1936

točni dio sredozemnog bazena. U Egiptu i Siriji izmjenjivali su se štrajkovi, nasilja i neredi. Francuska i Engleska pokazale su popustljivost. Bilo je očito da će nacionalni pokret u Egiptu - Siriji - barem prema vani uspjeti. Samo u Palestini Arapi nisu mogli da zabilježe veće konkretne uspjehe. A kad se primicao svršetak abesinskog sukoba, a držanje engleskog javnog mijenja nije Arapima ulijevao mnogo nade u uspjeh londonske delegacije, terorističke akcije u zemlji su se nastavljale, protužidovska agitacija bivala je sve jača. Iza ubištva Židova Hazana u Tulkaremu i njegova pokopa ispoljila se uzrujanost Židova u demonstracijama po ulicama Tel-Aviva. Vješti arapski agitatori širili su među arapskim krugovima alarmantne vijesti o namjerama Židova da provale u Jafu. A kad su između Raanane i Kfar Sabe nadjene dvije lješine/od kojih je dna - kako se poslije ispostavilo - od jednog Židova/ to se munjevitom brzinom među Arapima širila vijest da su Židovi prešli u napad. 19 i 20 aprila navalila je gradska fukara na Židove zaposlene u Jafi i ubila je više njih. Vlasti su posve pasivno posmatrale pokolj.

Talasi talijanskog pohoda u Abesiniju zapljuskali su is-

Teror i generalni štrajk Arapa

i Mandata. U čitavoj zemlji došlo je do prepada na živote i imetak Židova. Nema skoro ni jedne tačke u židovskom naselje-

Pokolj u Jafi trebao je biti signal za energičnu borbu Arapa protiv Židova

ničkom okrugu u kojoj se nebi puškaralo. Na stotine je bomba bilo bačeno - jedna štaviše u školu za jemensku djecu i ranila ih devedetero. To je bilo u Tel Avivu. U Talpijotu kraj Jerusalema pokušale su zločinačke ruke da podmetnu požor u prenapunjeni dom za jevrejsku dojenčad. Polja su tu i tamo spaljivana, kao i znatno djelovi šuma. U šumama Keren kajemeta palo je žrtvom ovom ludilu 40 hiljada drveta. Razbojničke ruke pokidaše na desetke tisuća loza i narančinih sadnica. Teroristi nisu zazirali ni od najsravnijih i najkukavičnijih sredstava nadajući se da će njima slomiti otpor židovskog jišuva i sigurni da će palestinska administracija vazda iskonstruisati "alibi" vodjama inastaviti s njima pregovore ma koliko se uprljali krvlju. U želji da izgadne jišuv proglasio je odmah nakon početka nemira novo osnovani Vrhovni arapski odbor / u kojem su bili zastupnici svih arapskih stranaka/ generalni štrajk - do konačne pobjede. Arapi su bili uvjereni da će zbog štrajka nastupiti potpuni gospodarski zastoj. Vjerovali su da Arapi, koji sačinjavaju 70 % palestinskog stanovništva, mogu štrajkom da izgadne ostali dio stanovništva.

Držanje Mandatarne vlasti

U pogledu držanja Mandatarne vlasti prema terorističkim akcijama Arapa, izgleda da se od 1929 nije ništa promjenilo. Palestinska administracija protkana je arapskim nacionalistima i ona je uspješno sabotirala i one naredbe koje su bar do nekle mogle biti efikasne za ugušivanje terora. Dok su s jedne strane članovi Vrhovnog odbora podržavali najvećim terorom štrajk kojem su se felasi teška srca i protiv volje pokoravali, a osim toga pozivali arapski narod da izdrži u borbi do konačne pobjede tj. da

zabrane Židovima useobu i prodaju zemljišta - dotle je Wauchope pregovarao s istim tim članovima Vrgovnog odbora i nagovarao ih da podju u London i da tami iznesu svoje žalbe. Nema sumnje: da je engleska vlada energično reagirala ona je mogla brzo likvidirati i nemire i štrajk.

Držanje jišuva Medjutim jišuv se nije dao slomiti. Neustrašivo i junački je nastavio izgradnju. Jišuv je u svoju parolu : h a v l a g a -suzdržljivost, ne dati se provocirati, stisnutim zubima odgovoriti na provokacije, držati pozije i neustrašivo ih braniti. I tako jišuv nije dao povoda nima nesklonoj palestinskoj administraciji da pod izgovorom da Židovi napadaju Arape, opravda Arapske bojazni e Židovskim aspiracijama u Palestini pa da tako poduzme mjere za likvidaciju židovskih aspiracija. Ipak havlaga nije bio znak neodvažnosti, kukavičluka. Junačka su djela vršili šoferi autobusa koji su, doduše, sa napetim živcima, ali ipak mirno i sabrano upravljali svojim kolima kroz kišu taneta i koji su pod ovakovom kišom uklanjali barikade, u nekim prilikama i sami uzimali pušku u ruke i sudjelovali u borbi koju su vodili s teroristima vojna pratnja auta ili trupe koje su hitno telefonom pozvane. Ta zemlja je u medjuvremenu postala vojnim logorom sa 15.000 momaka, a mreža palestinskih cesta bitnim dijelom ratnog područja. Isto toliko junačka djela pokazali su i čuvari naselja koji su noć na noć stajali na straži, na polju u vinogradu, na kapiji gospodarstva, na krovu i tornju, često u najvećoj opasnosti plaćajući nekada životom vršenje dužnosti - dok je medjutim poljoprivredni rad - dijelo mira u ratu - kročio naprijed uz napinjanje svih tjelesnih i duševnih snaga.

Junaci epopeje palestinske izgradnje

čitave obranbene borbe protiv pokušaja da se s vatrom i mačem, u-
kijstvom i paležom uništi ono što je mirnim gradilačkim radom stvo-
reno. Na svim tačkama, u gradu i u selu, u Emeku i u mošavot, nji-
hovi su haverim oni koji stoje u prvim redovima na braniku časti i
života jišuva. Židovski čuvar i židovski šofer, koji svuda i dan i
noć i usred kiša od taneta izvršavaju svoju dužnost - to su juna-
ci ove epopeje židovske: židovske izgradnje. Kao u vremenima Ezre i
Nehemije i danas stoje židovski radnici izgradnje spremni, držeći
u jednoj ruci srp, a u drugoj mač - iako su se danas oblici obra-
ne i izgradnje promijenili." /W. Preuss: Die Jüdische Arbeiterbe-
wegung in Palästina/

"Kao i uvijek oni su ti
/tj. židovski radnici/ ko-
ji stoje u prvim redovima

Tko podržava nemire. ?

U odlomku o arapskom problemu bilo je već govora o tome zašto su reakcionarno-fe-
udalni elementi nepomirljivi protivnici
velikog židovskog obnovnog djela u Palestini. Ovu njihovu latentnu
borbenost iskoristili su Talijani u namjeri da oslabe engleske po-
zicije na Prednjem Istoku. Nema sumnje da se fašistička Italija ni-
je zadovoljila samo propagandom kroz radio i obećanjima preko raz-
nih propagatora, već je ona arapski ustanak i štrajk podupirala i
izdašnim materijalnim sredstvima. Takodjer je vrlo vjerojatno da je
izvjesna suma priticala Arapima i iz Göbelsovog fonda za antižidov-
sku i germanofilsku propagandu. Medjutim, "ne samo vanjski neprija-
telji, već i unutrašnji prijete jišuvu, a time i radništvu. Židov-
ski i nežidovski komunisti su takodjer na djelu, iako je njihov
broj malen, ipak su njihove namjere opasne i zahtijevaju napetu pa-
žnju organizovanog radništva. Kao i uvijek i ovdje idu ruku o ruku

s najreakcionarnijim krugovima, spremni, da sklapaju savez sa svakim koji bi im pomogao da unište omraženo gradilačko djelo židovskog radništva" /Preuss, Arbeiterbewegung/

Ekonomska posljedica terora i štrajka

se židovski jišuv u zemlji u ekonomskom opsadnom stanju. S jedne strane omogućili su štrajkaški odbori dostavljanje životnih namirnica Židovima sa strane Arapa - ukoliko im je uspjelo da zabrane felahu da dovede svoje poljoprivredne proizvode na tržište - a s druge je strane teror na ulici postajao sve veći i ometao je vezu između židovski naselja. Gospodarski život zemlje je, međutim, tekao dalje. Jišuv je izdržao na svojim pozicijama i nastavio je svoj posao. Sve to dokazuje kako su zdravi i neovisni ekonomski temelji židovskog gospodarstva u Palestini. Teror i štrajk je najteže pogodio upravo Arape. Felasi su često uz najveću životnu opasnost na sve moguće načine i na svim mogućim putevima nosili životne namirnice u gradove, jer za njih ne postoji druga mogućnost prosperiteta do li uske ekonomske saradnje sa židovskim stanovništvom. Stanje arapskog seoskog stanovništva postalo je vrlo teško. Najveći dio zrelih plodova pokvario se na poljima. Import strane robe znatno se snizio zbog nemira. Dohoci palestinske vlade tako su se snizili da je ona prisiljena da snizi svoj budžet za izdatke. Sve to jasno dokazuje kako je gospodarski život čitave zemlje ovisan o židovskom jišuvu koji pretstavlja jedinu gradilačku snagu Palestine. Nema sumnje da je i židovsko gospodarstvo mnogo stradalo od nemira. Gradjevna je djelatnost pretrpjela težak udarac. Industrija je mnogo stradala. Na tisuće bjegunaca iz Jafe nagrnulo je u Tel Aviv. Jišuv se mora sam postarati za te bjednike, kao što je i sam morao snositi ve-

Za vrijeme štrajka -
koji je trajao do 11 oktobra 1936 g. - nalazio

lik dio troškova oko održavanja židovskih pomoćnih stražara /gafirim/. S druge je strane upravo židovskim radničkim naseljima uspjelo da opskrbe jišuv mlijekom i mliječnim produktima, povrćem i ostalim životnim namirnicama. Nekoliko hiljada židovskih radnika našlo novo zaposlenje u plantažama. Na tisuće židovskih radnika našli su opet zaposlenje kao pomoćni stražari, lučki radnici kod raznih vladinih radova kao i kod mnogih drugih radova koji su prije bili upravo hermetički zatvoreni pred židovskim radnikom. Prije svega su to članovi kibucim koji kao pioniri židovskog rada ispravljaju grijeh prosperiteta.

Židovska se izgradnja ipak nastavlja

u Tel Avivu i već je time jišuv pokazao svijetu svoju nesustalu volju da nastavi izgradnju Erec Jisraela. Uopće je jišuv na pokušaj privrednog ugušenja kao sredstvo političkog ubijstva odgovorio ne samo političkom samoobranom, nego i privrednom ofenzivom koja stvara sigurnosne bedeme i položaje iz koji se jišuv više neće dati istjerati. Usprkos nemira izgrađeni su čitavi novi kvartovi u Tel Avivu, Jerusalemu i Hajfi. Od izvanredno velike važnosti za budućnost Erec Jisraela, je izgradnje luke u Tel Avivu. U Hajfi nije moglo doći do štrajka lučkih radnika, jer je tamo radilo nekoliko stotina židovskih lučkih radnika. U Hajfi je međjutim prestao svaki rad, jer je ona bila posvema u arapskim rukama. Budući da je na taj način bila ukočena čitava palestinska trgovina, jer se čitav promet morao odvijati u Hajfi, to je vlada konačno ispunila davnu želju jišuva i dopustilo istovariivanje na ušću Jarkona /19 maja 1936 g./. Tako je Tel Aviv postao lukom. Društvo za izgradnju luke u Tel Avivu "Palestine Marine Trust" plasira se u gradjanstvu i medju plantatorima

Odmah na početku nemira otvoren je prema programu veliki Levantinski sajam

dionica za 50.000 funti. Treba još istaknuti da su za vrijeme nemira i zbog nemira izgrađene ceste između židovskih naselja na koje bismo inače mogli čekati godinama. Državni su uredi prenijeti iz Jafe u Tel Aviv, spoznaja o vrijednosti Toceret haareca postala je sada apsolutno očevidna. Ovi pozitivni rezultati, pa zatim uvećani prihodi nacionalnih fondova dokazali su vitalnost jišuva i cionističkog pokreta u najtežim časovima. **Poput more tištlu** je međutim jišuv i cionistički pokret sudbonosno pitanje imigracije.

Pitanje alije

Na početku je izgledalo kao da Engleska neće ustuknuti u pogledu useobe. U jeku terora odobrila je vlada useljeničku kvotu od 4.500 certifikata. No teror i štrajk su se produžili, a i produženjem nemira povećala se sklonost Vrhovnog komesara za popustljivost arapskim zahtjevima. Započeli su dugotrajni zakulisni pregovori s arapskim vodjama. Vodje su izjavili svoju spremnost da izdaju proklamaciju o obustavi štrajka, ako se barem privremeno obustavi židovska useoba, ili barem za vrijeme istraživanja Kraljevske komisije. Engleska je vlada, naime, izjavila da će odmah nakon prestanka terora odaslati Kraljevsku komisiju u Palestinu sa zadatkom da ispita pritužbe Arapa i Židova. Bilo je očito da je i obavijest o odašiljanju Kraljevske komisije bila koncesija Arapima, a naročito njen **sastav**. Nije uzalud poluoficijelni "Great Britain and the East" savjetovao Arapima, neka prestanu sa štrajkom i neka se pouzdaju u pravednost Kraljevske komisije, jer se u nju mogu mirne duše pouzdati..... U augustu je teror poprimio naročito brutalne forme. Sada su se javljali "posrednici" između palestinske vlade i Arapa. Najprije Emir Transjordanije Abdala, a zatim irački ministar vanjskih poslova Nuri Said Paša. Svi su oni došli do rezultata da samo privremena obustava židovske useobe može da vrati mir i red u

zemlju. Engleska vlada se sada sasvim ozbiljno bavila mišlju da popusti arapskim zahtijevima. Jasno je međutim da bi ta koncesija u budućnosti uvijek ohrabrila Arabe na nova nasilja. Židovi nikako nisu mogli pristati na takvu soluciju, iako je ona trebala imati samo privremeni karakter. Nagrada za teror i kazna za samosvaladavanje - to je opasni precedens za budućnost. 17 augusta 1936 g. sastala se Narodna skupština ereojisraelskog židovstva - Asefat hanivharim - na izvanredno zasjedanje. U jednoj rezoluciji izraženo je razočaranje jišuva zbog stava palestinske vlade i činovništva prema terororu. U pitanju useobe jasno je naznačeno da nema kompromisa. Židovska useoba je pretpostavka ostvarenja židovske nacionalne domaje. 25 augusta sastao se Akcioni komite u Zürichu. Upravo u to vrijeme izgledalo je da će aliya biti privremeno suspendovana. Zaključak u tom pogledu bio je vjerojatno već i stvoren. Weizmann je napustio zasjedanje i avionom pošao u London. Njegova energetska intervencija je uspjela. 7 septembra 1936 g. objavljena je programatska izjava engleske vlade prema kojoj je generalu Dill-u povjerena misija da uguši ustanak u Palestini. Engleska će se u punom opsegu držati Mandata.

Mifal Bioaron uvitahon

Na zasjedanju Akcionog komiteta stvorena je politička komisija koju su nazvali mali Akcioni komite, a u koju su ušli zastupnici sviju cionističkih frakcija. Izražen je konstruktivni gospodarski program koji treba da podržava i učvrsti gospodarstvo koje je ovisno o Jewish Agency, a djelomično takodjer i privatno gospodarstvo. U tu svrhu prihvaćen je jedan izvanredni sigurnosni budžet od 300.000 funti /otprilike kao i godišnji budžet Keren hajesoda/. Ovaj iznos treba namaknuti izvanrednom akcijom " Mifal Bioaron uvitahon " /akcija za konsolidaciju i sigurnost/. Od tih izvanrednih

prihoda predvidjeno je:

a/ političko djelovanje i potrebe javne sigurnosti	90.000 LP
b/ osvojenje rada, uklanjanje i suzbijanje nezaposlenosti	80.000 "
c/ zajmovi trgovini, industriji i zemljoradnji	90.000 "
d/ socijalno djelovanje	40.000 "

ukupno 300.000 LP

P. A. S. A. . Akoioni komite je nadalje odlučio da ostvari dugogodišnji Ruppinov plan tj. stvaranje samostalnog kolonizacionog instituta koji bi preuzeo sve aktivne zadaće kolonizacionog odjeljenja Jewish Agency. Postoji nada da će se na taj način u naredno vrijeme posvema konsolidovati 39 novih naseobnih zemljoradničkih tačaka. Ovo je društvo legalizovano u januaru 1937 g. pod imenom Palestine Agricultural Settlement Association /Društvo za poljoprivrednu kolonizaciju/. Zadaća je društva da finansira kolonizaciju, a naročito postrojenja za natapanje. Glavnica iznosi 50.000 funti. Palestinska vlada dopustila je izdavanje obligacija do najviše 200.000 funti. Za dividende prvih pet godina jamči Anglo Palestine Bank. /Cionistička Anglo Palestine banka povisila je 1936 g. svoj kapital od 300.000 funti na jedan milijun funti/

Završetak štrajka

Nakon što je Vrhovni arapski odbor uvidio da je misijom generala Dill-a Engleska odlučila da ne ustukne pred terorom, zetražio je on intervenciju arapskih kraljeva kako bi mu bio omogućen časni uzmak. I tako su 10 oktobra 1936 g. vladari arapskih država izdali proglas " plemenitom arapskom narodu u Palestini ", da

se vrati na posao i neka se pouzda u pravednost Engleske. Tom proglasu priključio se i Vrhovni odbor tražeći od Arapa da se pokore savjetu svojih vladara. Vodja arapskih četa Fejzi Bej al Kavkadži "povukao" se u Irak čekajući tamo povoljan čas za novu akciju /mentalno on je tamo interniran/. Tako je završio arapski štrajk i strahoviti teror koji je nanio velike i teške žrtve. Do završetka štrajka ubijeno je prema jednom izvještaju 34 Engleza /uglavnom vojnika/, 144 ih je ranjeno. Nadalje je ubijeno 619 Arapa i 81 Židov. Prema drugim podacima bio je broj arapskih žrtava manji. Golema je materijalna šteta. Direktna i indirektna šteta židovskog jišuva cijeni se na oko 1,500.000 funti.

Kraljevska komisija

Usprkos žučnih protesta Arapa dobili smo šedulu. Ona je doduše veoma malena /1.800 certifikata/, ali je u onom momentu značila važnu političku pobijedu. No sve odluke o daljnim smjernicama engleske politike u Palestini odgodjene su. Sve te smjernice treba da budu ovisne o izvještaju Kraljevske komisije /Royal Comission/. Na čelu te komisije je Lord Peel, a članovi su: Sir Horace Rumbold, Sir Lauric Hammond, Sir Morris Carter, Sir Harold Morris i Reginald Cupland. Zadaća je komisije da istraži način sprovođenja palestinskog mandata sa stanovišta obaveza koje ima mandatar prema Arapima i Židovima; da ustanovi da li se stanovišta ispravne interpretacije odredaba mandata imaju Židovi ili Arapi razlog za opravdane tužbe o načinu kako se mandat prije provodio ili kako se on sada provodi; i konačno, ako komisija prizna opravdanost takvih tužbi, treba ona da izradi prijedloge da se odstrani i onemogući njihovo opetovanje. Arapi su izjavili da će bojkotovati Komisiju zato, što Engleske nije prethodno zabranila židovsku useobu. Medjutim, nakon saslušanja židovskih svjedoka, prije nego što je Komisija trebala da napusti Palestinu, Arapi su promije-

nili svoju taktiku i došli pred Komisiju. O samom toku zasjedanja Kraljevske komisije može se danas, nakon njenog povratka u London /gdje će se još nastaviti s preslušavanjima/, konstatovati da je ona potvrdila mnoga naša strahovanja. Nije ona pokazivala ni malo razumijevanja za teške probleme židovstva. Nije ispravno da se o njoj, prije nego što podastre svoj izvještaj, mnogo više kaže. Valja samo istaknuti da su zastupnici Židova predložili konkretne prijedloge za rješenje palestinskog problema, dok su Arapi u svakom pogledu ostali intransigentni. Najgore je prošla palestinska vlada, jer je Komisija na temelju predloženog materijala očito mogla da vidi sve njene nedostatke, svu njenu slabost i nespremnost, kao i njenu želju da sabotira svaku konstruktivno djelo. Hoće li Komisija biti voljna da nadje zaista pravednu soluciju? Ili će se ponoviti igra koja je slijedila iza augustovskih nemira 1929 godine?

IX ŽIDOVSKI RADNIČKI POKRET U EREC JISRAELU

a/ historijski pregled

U više navrata bilo je već govora o velikom djelu židovsko radnika u Erec Jisraelu /Razvitak radničkog pokreta u Palestini do godine 1925 prikazan je u knjižici Cvi Rothmüllera - Židovska kolonizacija Palestine/. Ipak je potrebno da se ovdje sasvim ukratko prikaže razvitak radničkog pokreta u Erec Jisraelu do danas.

Židovski radnički pokret do rata

Nema sumnje da je historija židovskog radničkog pokreta u Palestini usko povezana sa počecima cionističke kolonizacije. Težnja židovskog naroda da promijeni svoj dosadanji život, da se normalizuje u Palestini imala je kao poslijedicu prelaženje produktivna seljačka ili radnička zvanja. Povratak k prirodi, fizičkom radu postali su lozinkom cionističke omladine u galutu. Ipak se tek od 1905 godine govoriti o nekom pravom radničkom pokretu u Palestini, iako je već prije toga nastao pokušaj da radništvo organizuje /agudat hapoalim/. S drugom alijom 1905 dolaze u Palestinu židovski radnici iz Rusije koji su započeli s organizovanjem židovskog radništva na socijalističkim temeljima. Oni su najviše alijom svojom zadaćom smatrali "osvojenje" rada u židovski kolonijama za židovske radnike /kibuš haavoda/. Ta se težnja poslije proširila i na osvojenje radnih pozicija upće, na "osvojenje" i obradivanje neobradjenih, pustih i močvarnih krajeva. Jednako je jaka bila težnja da se na novom tlu također izgradi novi socijalistički život, pa da se tamo ostvare postulati cionizma: židov-

ski rad, regeneracija židovske kulture i hebrejskog jezika. I tako se ujedinićio socijalni i nacionalni momenat kod novog židovskog radnika. Samostalni rad je postulat njegovog nacionalnog i socialnog nazora, naseljenj na nacionalnom tlu i kooperativnoj bozi je riješenje njegovog cionističko-socijalističkog nazora na svijet. God. 1908-1909 osnivaju se novi oblici i organizacione forme židovskog radništva u Palestini /kooperativi ili kolektivni u Sedžeri, kolektivističke naseobine u Daganji i Merhaviji/. Godine 1906 stvaraju se također i dvije radničke partije u Palestini. Te godine došlo je do konstituisanja palestinskog Poaleciona, a zatim do organiziranja Hapoel hacaira. Iako su u praksi te dvije grupe sardjivale, ipak su postojale neke bitne razlike između njih. Poale cion /kasnije ahdut haavoda/preuze je marksističku koncepciju, klasnu borbu itd. dok je Hapoel hacair zastupao socijal-reformistički program sa jako naglašenom nacionalnom notom. Od 1920 godine približavale su se te dvije stranke idejno i praktički, dok se nisu 1930 ujedinile u jednu stranku: Mifleget poalej Erec Jisrael /Mapaj/.- Godine 1910 osnuju radnici pšebnu čuvarsku organizaciju "Hašomer" i razdijele članove te organizacije na sva opasna i eksponirana mjesta.

b/ radnički pokret za vrijeme rata

Svijetski rat nanio je naročito teške nevolje Palestini. Mladi palestinski radništvo pokazalo je u tom sveopćem metežu, pustošenju, dezorganizaciji, gladi, nezaposlenosti, rakvizicijama i nesnosnim kontribucijama rijetku vitalnost, organizacionu volju i tvrdi vjeru u veliku budućnost palestinskog radništva. Tako je upravo za vrijeme rata radništvo započelo sa organiziranjem poljoprivrednih naselja, stvaranjem novih kooperativ-

nih forma - kolonija, proširenjem djelatnosti bolesničke blagajne, počecima sistematskog kulturnog rada, osnivanjem gornjogalilejskih kvucot i djelatnošću palestinskog radničkog fonda i razvitkom legionaškog pokreta. Od naročito je velike važnosti stvaranje kupoprodajne centrale radništva "Hamašbir" /liđerant/. Godine 1915 Hamašbir je kupovao i prodavao poljoprivredne produkte bez posredništva trgovaca koji su u ono doba gladi nemilosrdno dizali cijene.

c/ r a d n i č k i p o k r e t o d s v r š e t k a r a t a d o
1 9 2 5 g o d i n e

Balfourovom deklaracijom i završetkom rata nastali su mnogo povoljniji uslovi za razvitak palestinskog radništva. 1920 godine započela je treća alija. Ova je alija po svom sasatavu pretežno radnička, a olim su nastojali da se ukorijene u poljoprivredi. Radnički element u jišuvu porasao je u tom razdoblju na 25-30% cjelokupnog židovskog jišuva. Tažnja radništva da dodje do ujedinjenja radničkih partija izjalovila se zbog nekih principijelnih razlika između Poale cibona /od 1919 godine Ahdut haavoda/ i Hapoel haacira, iako je naročito Trum mnogo radio na tom ujedinjenju. Medjutim 5 decembra 1920. godine uspjelo je ujediniti palestinsko radništvo u Histadrutu. "na temelju zajedničkog rada i stvaranja zajedničkih institucija. Pod tim zajedničkim institucijama smatraju se: bolesnička blagajna, konzumno društvo, useljenički biro, ured za obavljanje javnih i gradjovinskih radova, pravni biro." Na prvim izborima sudjelovalo je 133 izbornika, 2 godine kasnije 6561 /78,3%/, na izborima za treću generalnu konferenciju 1926 godine 17.133 izbornika /80,3%/, a na izborima za četvrtu konferenciju 1932 god. 22.316 izbornika što čini 78,7% radnika se izbornim pravom. Mandate su dobili.

	1920	1923	1926
Ahdut haavoda	37	69	108
Hapoel hacair	26	36	54
Gdud haavoda	-	6	-
Hašomer hacair, Hehaluc	16	4	8
Poale cion smol	6	4	14
Radnička frakcija/komunisti/	--	3	8
različiti nepartažični	2	8	5
Lijevo opozicija/bez značaj- ne grupacije, imitacija engleskog "minority" pokreta/	--	-	4
Svega	87	130	201

Na izborima za četvrtu generalnu konferenciju 1932 dobili su mandate:

Mapaj/ujedinjene Ahdut haavoda i Hapoel hacair/.....	165
Hašomer hacair.....	16
Poale cion smol.....	16
Religijsni socijalisti.....	1
Cionistička omladina.....	1
Jemeniti.....	2
Svega	201

Za Mapaj je glasalo 1932 godine 17752 glasača od 22316, te je prema tome dobio 81,8% glasova.

Histadrut haovdim haivrim
haklalit B'Erec Jisrael

Ujedinjenje radništva 5 decembra 1920 ostvareno je na ovim principima: za sve radnike stvara se opća sindikalna organizacija. U okviru te organizacije spada, sva kolonizatorna, ekonomska i kulturna djelatnost, Politička djelatnost prepušta se međjutim pojedinim političkim strankama. Svi sindikati dolaze u okvir opće sindikalne organizacije /Histadrut/. O važnoj djelatnosti te organizacije bilo je već i biće još govora.

Ukorigenjivanje i učvršćivanje radništva

nom palestinskog židovskog radništva. Trebalo je učvrstiti i ukorigeniti olim treće aliye, ali je takodjer trebalo pripremati teren za nove olim. U vrijeme treće aliye razvila se čitava mreža novijih kooperativnih oblika. Javljaaju se nova kooperativna gradjevna poduzeća koja u okviru "ureda za javne i gradjevne radove" obavljaju poslove na vlastitu odgovornost, Radništvo stvara za sebe nove institucije. Osim već spomenutog "ureda za javne i gradjevne radove" koji se kasnije zove "Solel bone" osniva radništvo 1922 svoju banku "Bank hapoalim", nadalje kulturnu komisiju itd, /O svim tim institucijama biće još kasnije govora./ Nemiri u Jafi i Jerusalemu, Trumpeldorova herojska smrt nisu mogli da zaustave odlučnu volju, čvrstu vjeru i žarki optimizam palestinskog radništva. Još prije rata 1912 godine rekao je umrli vodja palestinskog radništva Vitkin: "Budu li se pred nama isprijekali kameni ili željezni zidovi, mi ćemo ih razoriti svojim neumornim radom!" I zaista, neumornim radom pretvaraju palestinski radnici iza 1920 godine močvarni Emek Jezreel u žitnicu palestinsku. Pusti Vadi Haavarit pretvaraju oni iza 1930 u plodni Emek Hefer, a iza 1935 godine

Avoda acmit i

Kibuš haavoda - to su lozinke koje su postale zajedničkom svojim

vode oni neumornu borbu da pinirskim radom asaniraju Hule kompleks. Isto to radništvo je danas spremno da započne gigantsku borbu za nekad plodnu a danas tužnu pustinju Negev....

Kriza 1923 i velika četvrta alijska 1924-26

i slabi jišuv, izgledalo je na časak da će nazposlenost i glad smrviti radništvo. I zaista pokazale su se mnoge pukotine. Bilo je radnika koji su gubili vjeru u sebe i u budućnost Ereca. Došlo je do sukoba unutar Histadruta. Gradske kvartove nestaju, javljaju se znakovi rasula..., ali stvaralačka snaga radništva zadobila je doduše udarac, no ona nije obamrla. Iza prvog jakog udara vraća se halučki duh i zanos u radničke mase. Na stotine radnika idu pod najžešćim uslovima da sade duhan. Pod najtešćim uvjetima prodiru oni opet u kolonije i u tu svrhu stvara se jedna grupa od 190 ljudi h a v u r a t m a a v a r /transportna zadruga/, koja je nastojala da proдре u Petah tikvu i da ondje radi na principu akordnog rada. Ovaj primjer slijedili su mnogi drugi radnici i tako stvaraju nove havurotkoje su primale i nove useljenika. Istovremeno je oživila gradjevna djelatnost, naročito u Tel-Avivu. Započela je velika četvrta alijska. Socijalna struktura četvrte alijske nije bila tako povoljna za radništvo kao struktura treće alijske. U godinama 1924-5 iznosio je postotak radničkih olim svega 25-30%. Tek godine 1926 kad je nova ekonomska kriza iznova nastupila pojačanom žestinom, povećao se broj radničkih olim na 60-80% svih useljenika. Ipak je broj organizovanih radnika u godinama četvrte alijske znatno porasao. 1 januara 1923 iznosio je broj organizovanih članova u Histadrutu 8000, 1924 godine 10500, 1925

Kad je ekonomska kriza 1923 godine pritisla još mladi

godine 14.000, 1926 godine 18.500, a godine 1927 - 22.500.

Radnički pokret u vrijeme teške
ekonomske krize /1926 - 1929 g./

Herojska borba palestinskog radništva protiv teške ekonomske krize u ovoj periodi već je uglavnom opisana. Ovdje tre-

ba dodati da u relativno velikoj iseobi iz Palestine radnici jedva učestvuju, iako su oni od besposlice najteže pogodjeni. Naprotiv, organizovane grupe kibucim primaju mnogo radnika i uspjeha im da se učvrste u plantažnim kolonijama. U jeku krize godine 1927 stvaraju kibucim Hašomer hacaira u Palestini novi zemaljski kibuc - Kibuc ar-oi /o tome će još kasnije biti govora/. Iste godine stvara kibuc Ejn Harod s još nekim kibucim zemaljski kibuc - Kibuc meuhad /i o tome će još biti govora/. I broj fabričkih radnika lagano raste. O sastavu gradskog radništva i promjenama koje su zbog krize nastale daje nam jasnu sliku slijedeća tabela /prema W. Preuss: Arbeiterbewegung/:

Zanimanja	1926	%	1929	%
A. Industrija, obrt i produktivne radnje	4801	36,5	5941	40,0
B. Transport	534	4,1	782	5,2
C. Gradnje, javni radovi i javne službe/čišćenje ulica itd./	4498	34,2	2325	15,6
D. Sanitetsko i učiteljsko osoblje, namještenici i hotelsko osoblje	2772	21,1	4385	29,3
E. Kućno osoblje	544	4,1	1483	9,9

Jasno proizlazi apsolutni i relativni pad gradjevinskih radnika.

Treća generalna konferencija Histadruta

druta /1926 g./. Iako je u zemlji vladala velika nezaposlenost, ipak traže u slobodnim izborima izabrani predstavnici organizovanog židovskog radništva slobodnu useobu i, razumije se, aktivniju i konstruktivniju borbu protiv nezaposlenosti sa strane vlade. Od velike su važnosti principijelni zaključci koji su na toj konferenciji stvoreni u pogledu zajedničkog organizovanja židovskog i arapskog radništva.

U vrijeme teške krize sazvana je treća konferencija Hista-

Težnje za stvaranjem Irgun mešutafa
/židovsko-arapska radnička organizacija/

Zaključci doneseni na toj konferenciji, a u tom pitanju glase:

1. Konferencija vidi u koordinaciji djelovanja židovskog i arapskog radnika u svim zajedničkim poslovima jednu hitnu nužnost.
2. Preduvjet zajedničkog djelovanja je pozitivno priznanje velikog značenja i opravdanosti židovske useobe u Palestinu.
3. Za to zajedničko djelovanje stvoriće se "Internacionalni savez palestinskog radništva".
4. Oficijelni jezici Saveza su: hebrejski i arapski.
5. Sve židovske sekcije sačinjavaju organski sastavni dio "Sveopće organizacije židovskih radnika Palestine"/Histadrut/ koja i nakon stvaranja Saveza i nadalje ostaje nepromijenjena.

6. I sve ostale sekcije imaju pravo da se organizuju u općoj autonomnoj zemaljskoj organizaciji unutar "Internacionalnog saveza".

Ovi zaključci pretstavljaju principijelne zahtjeve u pogledu odnosa prema arapskom radništvu. Na žalost se pokazalo da je u praksi veoma teško realizovati saradnu židovskih i arapskih radnika. Najveća je poteškoća u tome što su arapske mase još uvijek - ili danas više nego prije - podložni robovi svojim reakcionarno-feudalno-klerikalnim gospodarima. Tome treba dodati još i rovarenje šačice komunista koji se boje saradnje židovskog i arapskog radnika, jer u tome oni vide jačanje cionizma. Konačno treba još uočiti činjenicu da vladajuća stranka u Histadrutu, Mapaj nije dovoljno ozbiljno shvatila bezuvjetnu nužnost opetovanih pokušaja organizovanja arapskog radnika, pa mara su se ti pokušaji već toliko puta izjalovili. Tu valja spomenuti nastojanje Kibuc arcija koji se već godinama bori za Irgun mešutaf.

Novе institucije radništva

koja postaje vlasnikom svih radničkih dobara. 1924 godine pretvara se "Ured za javne i gradjevne radove" u kooperativno dioničko društvo "Solet bone". Iste godine pretvaraju se zemljoradnički kooperativi u društvo "Nir". Godine 1927 stvaraju radništvo svoje društvo za prodaju poljoprivrednih produkata "Tenuva", iste godine radničko životno osiguravajuće društvo "Hasne" itd. O svim tim institucijama biće još kasnije govora.

Godine 1925 okupio je Histadrut sve svoje kooperativne institucije Zajednicu radnika /Hevrat haovdim/

Radnički pokret od augustovskih ne-

Tek što je jišuv prebrodio tešku ekonomsku kri-

lučki olim počeli su ponovno da struje u zemlju, izbili su krvavi augustovski nemiri 1929 godine. Iza nemira počelo je radništvo da pribire i koncentrira svoje snage. Godine 1930 ujedinile su se obje velike radničke stranke Ahdut haavoda i Hapoel ha-cair u židovsku radničku stranku /Mapaj/. Ujedinjenje je ostvareno na bazi zajedničkog socijalističkog programa. Mapaj se pridružio socijalističkoj internacionali. U Mapaju se nalaze i gotovo svi kibučki pokreti, osim Kibuc arci Hašomer haacira koji naročito posljednje vrijeme u političkom pogledu samostalno istupa, te se zalaže za demokratizaciju Histadruta i za bližu saradnju s Arapima. Ostale radničke grupe nalaze se izvan Cionističke organizacije, tako Lijevi Poale Cijon koji otklanja saradnju s "buržoaskom" Cionističkom organizacijom i smjera prema III Internacionali. Medjutim i sam Poale Cijon /jedni su militantni jidišisti, dok drugi favoriziraju hebrejski itd./. Postoji još jedna mala grupa komunista koji neće da čuju o nekom konstruktivnom radu i koji često puta saradjuju s najreakcionarnijim arapskim krugovima u borbi protiv cionizma. Njihova "aktivna" uloga za vrijeme augustovskih nemira 1929 g. i aprilskih nemira 1936 g. je opće poznata. Medjutim njihov broj je posve neznan.

Brojčani razvitak Histadruta

1. januara	1931	imao je	Histadrut	30.060	članova
"	"	1932	" "	30.076	"
"	"	1933	" "	35.389	"
"	"	1934	" "	47.819	"
"	"	1935	" "	67.562	"
"	"	1936	" "	86.817	"
"	"	1937	" "	oko 100.000	"

Svega je u Palestini početkom 1937 g. 118.000 radnika /uključivši ovamo 23.000 žena radnica/.

Poslijedice konjunktura 1932 - 1935 g. Zbog konjunktura nastale su promjene u pogledu radničkih zvanja. Prije svega je postotak poljodjelskih radnika pao od 38,4 /1930 g. / na 21,2 /1935 g./, ali je u posljednje vrijeme broj radnika u poljoprivredi porastao apsolutno i relativno. Slijedeća tabela ilustrira posljedice konjunktura u pogledu radničkih zvanja:

	1930	%	1935	%
1 Poljodjelstvo:				
a/ radničarski poljodjelski : rad u kolonijama i kućna gospodarstva u kibucim	5133	16,9	8000	9,4
b/ poljodjelska radnička na- selja	6500	21,5	10000	11,8
2 Industrija i obrt u grado- vima i kolonijama	6158	20,3	25000	29,4
3 Transport u gradovima i ko- lonijama	1492	4,9	7000	8,2
4 Gradjevni obrt u gradovima i kolonijama	2636	8,7	16500	19,4

	1930	%	1935	%
5 Uredski, trgovački i hotelijerski namještenici	4466	14,8	7000	8,2
6 Slobodna zvanja	1899	6,3	4500	5,3
7 Kućni namještenici	1719	5,7	5000	5,95
8 Različiti	267	0,9	2000	2,35
S v e g a	30270	100	85000	100

U godini 1936 povisio se broj poljodjelskih radnika, dok je broj gradjevinarskih radnika pao. Tešku borbu koju je organizovano radništvo vodilo za očuvanje židovskog rada u kolonijama, nadalje "osvojenje" Emek Hefera itd., imali smo već prilike da opišemo.

Novе institucije palestinskog radništva

institucija. Spomenućemo neke znatnije kao na pr. Nezaposlenički fond, Invalidni fond, Organizacija "rađuica majki" - Imahot ovdot itd. Spomenuli smo već borbu palestinskog radništva iza zastoja koji je nastao ratnom panikom u Palestini zbog italo-abetesinskog sukoba. Organizovano radništvo pokazivalo je u to vrijeme kao i u vrijeme arapskog terora organizatornu snagu, disciplinu, samosvladavanje hrabrost i heroizam. U političkom pogledu valja istaći da radnički element dominira u jišuvu, da je na kongresnim izborima 1933 i 1935 godine radništvo dobilo oko 70 % svih glasova, da je u izborima za gradsko vijeće u Tel Avivu usprkos reakci-

I u ovom razdoblju izgradjivalo je radništvo mrežu svojih

101 -
onarnom izbornom zakonu došlo do jasne progresivne većine /iako je makinacijama desnice iza Dizengovljeve smrti High Commissioner postavio dežurničara R o k a h a za načelnika Tel Aviva/. Sve to dokazuje da evrejsko-radničko radništvo danas predstavlja najveću i najjaču, ali i najpouzdaniju pokretnu snagu u velikom cionističkom kolonizatorskom pothvatu.

3/ kolonizacioni oblici

Kibučki pokret u Erec Jisraelu

" Stvaranje kvucot bio je odgovor na zahtjeve života...
Osnovali smo kvucu i u njoj

stanuje čitava naša duša, sve težnje naše.... Pojam halucijuta trebalo se proširiti i produbiti. A kad smo vidjeli kolonije koje su živjele od iskorištavanja rada, pojačala se u nama potreba da nadujemo nove oblike života u kojima smo sami htjeli da radimo, bez gospodara i čuvara, a da ne rade drugi za nas..... Kvuca ima mnogo ciljeva: da oslobodi zemljište iz ruku posjednika i nadziratelja, da služi primjerom modernog poljodjelstva, da osvoji nove površine zemlje i da novim useljenicima pruži mogućnost da nauče rad. A prije svega je kvuca - a to je njen ures - ozbiljan pokušaj da stvori život gospodarske i privredne jednakosti i jednakopravnosti između haverim i haverot." Ovim je riječima jedan od osnivača Daganje - Josef Bussel - opisao početke kvuce. Od tog vremena prešla je kvuca fazu "ozbiljnog pokušaja" u realno ostvarenje. Kvuca je vodila dugotrajne borbe za pravo opstojanja protiv nerazumijevanja ne samo gradjanskih, već i mnogih radničkih krugova. Mnogo je patnji izdržala, a je također pokazala snažnu izdržljivost. Koliko li je stručnjaka "bje-

lodano" s "uvjerljivim" dokaznim materijalom toliko puta i u tako različito vrijeme dokazalo da je rentabilnost kvuce nemoguća, da se ona ne može održati da je ona jedna utopija itd. A ipak! Danas već i ti stručnjaci drukče govore, pobjedila je stvarnost. Moguće se tim stručnjacima čini da je v o l j a pobijedila r a - z u m , snažna volja za životnom afirmacijom u ljepšim i pravednijim životnim oblicima - krutu naučnu logiku. Halučki duh pobijedio je naučno slovo. Kvucoi u Erec Jisraelu danas ovijetaju - one su rentabilne, one vrše pionirsko-cionističku funkciju u izgradnji Erec Jisraela, one stvaraju buduće forme društva u Erec Jisraelu - one "stvaraju život gospodarske jednakosti i jednakopravnosti između haverim i haverot"

Osnovne značajke kvucot

Medju kvucot postoje različite diferencijacije, no osnovne značajke svih kvucot su uglavnom slijedeće: produkcioni temelji i načina življenja nose izraziti kolektivistički karakter, Zemljište redovno pripada Kkl-u. Naseljenje se vrši uglavnom nacionalnim sredstvima. U obzir dolazi samo vlastita radna snaga. Neograničena ravnopravnost svakog člana je glavni princip življenja u kvuci. Naročita se važnost polaže na moralnu obnovu čovjeka u kvuci. On treba da se sebe otrese sve trulo i pokvareno, ne sme da postoji razlika između teorije i prakse. On mora da realizuje svoja načela. Ova spoznaja nije odmah bila općena, ali je sve više prodirala u sve krugove kibučkog pokreta. U vrijeme rata porasla je cijena žitu tako jako da neimućni mali čovjek nije bio u stanju da kupi vreću žita. U gradovima su mnogi gladovali, dok je upravo u toj godini žetva u kvucot bila odlična, tako da bi kvucot žito mogle skupo prodavati i tako se riješiti teških dugova. Tada reče A.D. Gordon: "Šta? Ljudi kvuce, koji žele da žive novim životom, mogu tako šta da čine? Zar da iskoristimo sku-

pe cijene pa da prodamo gladujućim ljudima žito za spekulativne cijene? Zar da spekuliramo s njihovom nadnicom?" Neki su mu iz kvuce odgovorili: "Nismo mi podigli cijenu, pa ih nećemo ni spustiti. Ako mi naše malo žito prodajemo, gladni će ipak i dalje gladovati, a naše žito neće moći ništa efikasnog postići u borbi protiv gladi. Mi ćemo samo izgubiti priliku kad su visoke cijene i kad se možemo na najlakši način osloboditi jarma dugova." Gordon je medjutim odgovorio: "Nije upće važno kakvi općeni odnosi postoje i kako se spekulacija općenito odnosi. Prije svega nemoj ti sam biti spekulant. Nemoj općeno zlo uzeti za izliku da budeš i sam zao čovjek." Ovaj je moralni postulat postao temeljem kibučkog pokreta u zemlji, -

Mala kvuca

Navešćemo ovdje ukratko neke oblike kvucot, iako su one /kao i historijski razvitak njihov/ već opisane u knjižici Cvi Rothmüllera.

Mala kvuca ima redovno jednu jezgru koja je povezana dugogodišnjim prijateljstvom. To joj prema unutra pđaje naročito intimni karakter dok je ona prema vani prilično zatvorena.

Velika kvuca

U velikoj kvuci otpadaju te jake lične veze. Ona je jedna kolektivistička zajednica od 200-600 članova koja prima nove članove već prema potrebama gospodarstva, ali je i fluktuacija članova mnogo veća nego u maloj kvuci. Velika kvuca nosi u sebi i tendenciju izvjesne mehanizacije i industrijalizacije, te se prema tome u tom pogledu približava sovjetskom sovhozu.

Gdud Težnja je gduda da se proširi djelatnost kvuce u sve grane privrede, pa da tako ostvari zamisao Josef Trumpeldora o velikoj erec-jisraelskoj kolektivističkoj zajednici. Gdud je izgubio svako značenje, te se pretopio u Kibuc Meuhad. Osnovne težnje gduda trebaju kvucot postepeno ostvariri.

Kibuc Meuhad U višo navrata pokazale su se tendencije ujedinjenja raznih kvucot u zemlji u jedan zajednički veliki kibuc. Nastojanje gduda /Gdud Haavoda al šem Josef Trumpeldor/ izjalovila su se. U međjuvremenu se učvrstio kibuc u En Harodu, te je stvorio velik broj novih grupa u gradovima i kolonijama. U augustu 1927 ujedinili su se pod imenom Kibuc Meuhad /Ujedinjeni kibuc/ :kibuc En Harod, ruski Hašomer Ha-cair, "Maaorer" i različite druge kvucot u zemlji. Godine 1929 pristupio je Kibuc Meuhadu i gdud. Težnja je Kibuc Meuhada da okupi nesamo radništvo, koje radi u vlastitom gospodarstvu, već i nadničare. U velikoj komuni sa svojim vlastitim gospodarskim i kulturnim životom vidi Kibuc Meuhad veliki pionirski socijalistički rad od velike vrijednosti. Vaza komuna u jednom kibucu odgaja ih međjusobnom pomaganju i međjusobnoj odgovornosti, te podređuje interese pojedinačne grupe cjelokupnom pokretu. Ideološka platforma Kibuc Meuhada sadržana je u slijedećim točkama /Benari: Zur Geschichte der Kwuzah und des Kibbuz/:

1./ Cionistički zadaci bez kojih ne može ni jedan kibuc u zemlji da postoji. Kibuc Meuhad nije društveni pokret pojedinaca koji su se sastali da bi se zaštitili od zlih vjetrova, već je on pokret koji unapred zna da u životu nema idile, već nužde koja tu borbu traži.

2./ Naseljenje stoji u središtu rada u Palestini, kao u zemlji kolonizacije, a ako kibučki pokret hoće da stoji u središtu zemlje, onda mora da je kolonizacioni pokret, da naseli svoje haverim, da ishodi viši nivo poljodjelstva.

3./ Kibuc meuhad treba da omogući primanje velike aliye. Kibuc ne smije više da bude domena malog broja ljudi, već mora da primi mnogo olim i običnog čovjeka. Svakom treba da je put u kibuc otvoren, ne samo onom čovjeku koji je imao sreću da stekne "finiju" obrazovanost. Kibuc meuhad vjeruje u mogućnost da može snagom svog života i svoje kulture istrebiti nedostatke prošle odgoje pojedinaca.

Kod osnutka Kibuc meuhad brojao je svega 135 članova. Taj je broj početkom 1936 g. porastao na 4844 haverim i haverot, a s djecom i roditeljima na blizu 6000. Godine 1935 imao je Kibuc meuhad 23 kibucim i kevucot, a 1934 godine 35.000 dunama zemljišta.

Kibuc arci "Nakon mnogo lutanja počelo je iznova ispitivanje samoga sebe, iznova je došla čežnja za drugim djelom, istinitim, samostalnim, konkretnim. Bilo je jasno: samo ono što sami u životu obistinimo može uspjeti; Može da bude trajno i nama uvijek vjerno. I sjećanja na Erec Jisrael je oživjelo. Linija je bila jednostavna i konzekventna: zemlju treba sa svim onim povezati, što sam doživio i što me je tištilo" /Moše H. u "Kehilijatenu", jednoj ediciji "Hašomer hacaira"/. Težnja da se vodi život ostvarenja, konkretizuju ideološko teoretski postulati halučkog omladinskog cionizma u galutu - vodila je olim omladinskog pokreta Hašomer hacaira u Erec Jisrael. U aprilu 1927 g. ujedinila su se četiri kibucø Hašomer hacaira u Kibuc arci /Zemaljski kibuc/. Kibuc arci proizašao je iz omladinskog pokreta Hašomer hacaira, te ima svoj posebni stav u različitim političkim pitanjima.

Nalazi se u opoziciji prema radničkoj partiji Mapaj, nije stupio u socijalističku internacionalu, ide samostalno na izbore, natočito se zalaže za aktivnu saradnju s Ararpima, te se energično bori za ostvarenje Irgun mešutafa. Dok Kibuc meuhad favorizuje velike zajednice /Ejn Harod i Jadžur imaju po 500 članova/, Kibuc arci zastupa načelo manjih zajednica /oko 100, maksimum 120/. Programatske smjernice Kibuc arcia sadržane su u slijedećim zaključcima osnivalačkog zasjedanja u Hajfi.

Kibuc arci vidi u kibučkom životnom obliku:

1./ Početke naše nove narodne zajednice: kibuc nije samo sredstvo u službi nacije, već i svoj vlastiti sadržaj. Prototip buduće narodne zajednice i samostalni duhovni organizam. On teži potpunom stapanju pojedinca sa zajednicom, k zajedničkom životnom djelu, on omogućuje maksimalni razvitak čovjeka, on nastoji da riješi pitanje porodice i odgoje i da produbi medjusobne veze.

2./ Konstruktivno sredstvo halučkog cionizma: kibuc ostvaruje historijske i konstruktivno-cionističke težnje židovskog radnika u Erec Jisraelu: a/ podizanjem gospodarski naseobnih tačaka u gradu i selu, b/ maksimalnim prodiranjem u sve grane produkcije i c/ pripravljanje za samostalno vodjenje gospodarstva.

3./ Instrument za primanje radne židovske alije: kibučko djelo olakšava uvrštavanje i ukorijenjivanje halučke alije u zemlji i omogućuje maksimalno prodiranje u sve grane rada.

4./ Jezgra halučkog cionizma: kibuc je organski dio Histadruta i idejna zajednica s jasnim halučkim htijenjem i spoznajom.

Kibuc arci nije "zatvorena zajednica" kako se to jedno vrijeme sasvim neopravdano tvrdilo /ovo je pitanje obradжено u knjižici M.Orenstein: K problematici kibučkog pokreta u Erec Jisraelu/. Kod osnutka imao je Kibuc arci 256 članova, 1936 godine ima 3400, a s djecom i roditeljima oko 4000 članova. Kibuc arci

ima oko 36 kibucim i kvucot i 1934 godine imao je 21.900 dunama zemljišta.

Hever hakvucot

Nakon mnogih neuspjelih pokušaja tzv. malih kvucot da se ujedine u jednom zemaljskom savezu, ujedini se se god. 1924 pod imenom Hever hakevucot prvi puta/. Tek godine 1932-1934 došlo je do pravog konsolidovanja Hever hakvucot. Nakon dugogodišnje stagnacije povezo se veliki omladinski pokret "Gordonija" s Hever hakevucot i tako omogućio njen daljnji razvitak. Od tog vremena Hever hakevucot ne zastupa više bezuvjetno načelo "malih kevucot". U izvjesnom pogledu približio se kibučkom shvatanju Hašomer hacaira: u organskom i sintetskom shvatanju kibuca kao životne zajednice, naglašavanju odgojnog momenta kao preduvjeta za život u kibucu, o važnosti autonomije pojedine kevuce. U daljnjem razvitku Hever hakevucot imaće omladinski pokret "Gordonija" najodlučniji utjecaj. Srž ideologije "Gordonije" sažmeo je Ljubianiker u slijedećim osnovicama: "Naš pokret nije marksistički. U shvatanju A.D. Gordona vidi on polaznu tačku svog životnog naziranja... On odgaja haverim u duhu odgovornosti prema cjelokupnom interesu židovskog naroda.... Stoji na stanovištu apsolutne hebraizacije... U organskoj kevuci vidi on svoj put, put ostvarenja."

Hever hakevucot imao je 1936 godine oko 1750 članova, a s djecom i roditeljima preko 2000 u 21 kevuci.

Ostali kibucim

U posljednje vrijeme razvija se takodjer kibučki pokret u opće-cionističkoj omladini Hanoar hacioni. 1936 godine imali su oko 480 ljudi u 6 kibucim. I Hapoel hamizrachi ima dva kibuca i preko 200 članova. Hapoel hamizrachi u Palestini zastupa interese religioznih radnika pod geslom Tora veavoda. S Histadrotom ima posebni ugovor.

Općeniti pregled kibucim

Između 1934 i 1936 godine porastao je Kibuc meuhad za 1157 ljudi /31,4 %/, Kibuc arci za 646 ljudi /30 %/, Hever hakevucot za 134 ljudi /9,5 %/, Hanoar hacioni za 208 ljudi /76,5 %/. Navešćemo jednu tabelu "Cyderowitsch: u Palästina", septembar 1936/ o sastavu pojedinih zemaljskih kibučkih saveza. Treba napomenuti da je broj članova u kibucim znatno veći; ali nam tabela ipak pokazuje približno sastav zemaljskih saveza.

Zemaljski savez	Broj kibucim	Broj članova	u %		Djeca	Rodi- telji	Ukupno
			muški	zenske			
Kibuc meuhad	19	3337	53,5	46,5	380	155	3872
u % cjelokupnog broja	29,2	47,8	-	-	58,8	63,8	49,0
Hašomer hacair	22	1998	52,0	48,0	131	17	2146
u % cjelokupnog broja	33,8	28,6	-	-	20,2	7,0	27,5
Hever hakevucot	12	810	52,2	47,8	97	49	956
u % cjelokupnog broja	18,5	11,6	-	-	15,0	20,0	12,1
Hanoar hacioni	6	315	53,3	46,7	1	-	316
u % cjelokupnog broja	9,2	4,5	-	-	0,2	-	4,0
Hapoel hamizrahi	2	171	56,1	43,9	14	9	194
u % cjelokupnog broja	3,1	2,4	-	-	2,2	3,8	2,4
Ostali	4	357	53,2	46,8	23	13	393
u % cjelokupnog broja	6,2	5,1	-	-	3,6	5,4	5,0

Svega je u 65 kibucim bilo 6.988 članova /danas ima oko 12.000/ od toga 53 % muških i 47 % ženskih. Samo 1.570 članova stanovalo je u kućama /22,4 %/, 3722 u drvenim barakama - crifim - /54,1 %/, 1.188 u šatorima /17,6 %/. Sumarno treba još istaći da sve kvucot najbolje dokazuju veliku rentabilnost na taj način, što u posljednje vrijeme gotovo sve rade sa suficitom. I konsolidacijom pojedinih kvucot biće ta rentabilnost još očitija. Kibučki pokret danas nije više eksperimenat, on je stvarnost. On je prebrodilo najteža iskušenja držeći se Gordona: "Odbacujem od sebe onaj život koji je pokvaren i počinjem sve iz početka. Sve iz nova. S alef, betom počinjem svoj život. Ne mijenjam ništa, ne popravljam ništa, već sve pravim iz nova."

Mošav ovdim

Mošav ovdim /radničko naselje/ razvilo se iz kvuce. Mošav /treba razlikovati između "mošav" i "mošava". "Mošava" je kolonija na privatno-kapitalističkom temelju/ je kooperativno naselje s privatnom imovinom. Mošav ovdim temelji se na četiri principa: 1/ nacionalno tlo, 2/ vlastiti rad, 3/ uzajamna pomoć, 4/ zadrugarska prodaja i kupnja. Mošav se gradi samo na tlu Kkl-a, ne smije da ima najamne radnike, jer radnik u mošavu ne smije da iskoristi, tava srugog radnika. Ako se koji član mošava razboli ili mu se dogodi kakva šteta na zemljištu, pomažu mu drugi članovi mošava. Da bi se sprečilo obogaćivanje pojedinca raznim trgovačkim spekulacijama, uveden je zajednički magazin, koji prodaje sve proizvode, nadalje postoje kooperativni dućani u kojima član mošava kupuje sve svoje potreštine. U posljednje vrijeme javlja se u mošavu težnja za kolektivizacijom. U mošavim je 1936 g. bilo oko 6.000 članova, s djecom svega oko 10.000 duša.

Opći pregled svih radničkih naselja

Na koncu ćemo još prikazati 2 tabele /iz Preuss: Arbeiterbewegung/ koje

nam predočuju razvitak radničkih naselja od 1912 do 1935 godine:

Tabela I.

Oblik naselja godine	Broj naselja				Broj radnika i radnica			
	1921	1927	1930	1935	1921	1927	1930	1935
a/ kolektivističke grupe /kvucot/	12	26	25	43	404	1612	1693	6205
b/ kooperativne grupe na individualističkoj bazi /mošav ovdim/	4	12	12	35	160	982	1064	4048
c/ grupe radnica	-	6	5	9	-	98	124	320
Ukupno	16	44	42	87	564	2692	2881	10573

Tabela II.

+ = približna brojka

Oblik naselja godine	Broj duša				Površina zemlj./u dunamu/			
	1921	1927	1930	1935	1921	1927	1930	1935
a/ kvucot	?	2178	2566	+8000	14775	75200	78150	113377
b/ mošve ovdim	?	1831	2750	+7000	2811	50500	57230	95375
c/ grupe radnica	-	98	124	+ 350	-	-	-	-
Ukupno	-	4107	5440	+15000	17586	125700	135380	208752

Grupe radnica imaju zadaću da privedu nsvc nadošle djevojke produktivnom radu. U gospodarskom se pogledu ove grupe odlično razvijaju. Tom zgodom treba spomenuti djevojačku grupu "Ajanot" kraj Nes cijene koja pruža mogućnost izobrazbe za stc do dvjesta djevojaka. U tom pokretu radnica zajednički učestvuju Wize/Women international zionist organisation/ i Histadrut našim poslat.

o/r a d n i č k e i n s t i t u c i j e

Histadrut haovdim Opća radnička organizacija ima najviše zaslug na sindikalnom području. Uspjelo joj je da popravi mižerne uslove pod kojima je pol.žid. radništvo moralo da radi. Osigurala je i mnogim slučajevima minimalnu nadnicu, i ograničenje radnog vremena. Uopće je se više ili manje uspjeha vodila borbu za jačanje i hegemoniju radničke klase. Mnogo je Histadrut radila za opće cion. postulate, za organizovanje imigracije, za ukrcjenjivanje novih imigranata, za hebraizaciju, a preko svojih mnogobrojnih institucija mnogo je učinila u pogledu opće izgradnje Palestine. Propagirala je i forsirala je izgradnju seoskih gospodarstva na temelju slijedećih ideoloških principa: a/izgradnja gospodarstva; b/naseljenje na zemljištu koje daje Keren kajemet i c/naglašavanje hebrejske kulture.

Nabrojićemo sve važnije institucije koje su nastale stvaralačkim radom radništva i koje su u glavnom autonomne, iako su više manje ovisne o Histadrutu,

Hevrat haovdim Hevrat haovdim /društvo radnika/osnovana je 1924, a zadaće joj je da na koperativnom temelju ujedini sve žid. radnike u Palestini; na svim područjima fizičkog i duševnog rada. Društvo treba da sa

svojim posebnim društvenim institucijama djeluje u svim područjima konstruktivno gospodarskog, socijalnog i kulturnog rada. Ima zadaću da sama nadzire sve institucije i koperative, da međusobno koordinira i prilagodi njihov rad, da vrši kontrolu i da budno pazi da rad pojedinih institucija i kooperativa u svakom pogledu odgovara duhu i volji radništva. Svi radnici koji žive od svog rada mogu biti njegovi članovi. U stvari obvezuje Histadrut sve svoje članove da se također učlane u Hevrat haovdim. Hevrat haovdim uopće nije vlasnik svih radničkih dobara/ dok se Histadrut - kao okvirna organizacija - bavi sindikalnim radom/. Okupljanjem svih posebnih radničkih gospodarstava i radničkih institucija u jednoj matici, omogućuje se čvrsto organizovanje svih radnika te se tako stvaraju vrlo povoljni uslovi za ostvarivanje radničkih ideala.

Jahin

Zadaća je tog kooperativa da na tuđi račun /većinom se poslodavci nalaze još izvan Palestine/ pripravlja poljodjelsko zemljište a naročito da sadi plantaže naranča pa da se za njih brine, dok one ne nose plodove. Temeljni kapital iznosio je 1927 1.500 Lp., 1931 6430 Lp. a porasao je 1935 god. na 18407 Lp. Razvitak "Jahina" ilustrira najbolje slijedeća tabela

Godina	Obradjena površina zemlje	Novčani iznos narudžbi	Broj uposlenih radnika
1927	195 dunuma	8045 lp.	80
1928	1000 "	17310 "	110
1929	1500 "	23599 "	200
1930	2140 "	31023 "	240
1931	2215 "	30488 "	392
1932	2289 "	40311 "	390
1933	4637 "	93431 "	520
1934	5775 "	102724 "	750
1935	6200 "	110000 "	750

"Jahin" je i sam organizovao u gradovima radničke grupe koje su se spremale da pređu u poljodjelska zvanja. Svega je "Jahin" do konca 1935 god. omogućio naseljenje 206 porodicama. U posljednje vreme započeo je "Jahin" takodjer sa osnivanjem mješovitih gospodstava.

Hit U uskoj je vezi sa "Jahinom" društvo "Hit" zajedničko poduzeće "Hamašbira", "Jahina" i "Tnuve". "Hit" ima zadaću da plasira u inozemstvu citrusove plodove radničkih naselja. U god. 1928-29 ekspedirao je "Hit" 6740 sanduka, 1933-34 već 89000, a 1934-35 200000 sanduka.

Hamašbir Konzimna zadruga "Hamašbir" osnovana je 1916 god., a zadaća mu je bila da kuopuje u prodaje žito bez posredništva trgovaca. "Hamašbir" je stalno nastojao da se prilagodi stvarnim potrebama radništva, a to mu je jednom više a onda opet manje i uspjevalo. Medjutim s vremenom je nastala potreba za

temeljito reorganizacijom "Hamašbira". Prije svega je od općeg prodajnog odjeljenja ocijepljeno prodajno odjeljenje za poljoprivredne produkte. /1928god./ Zatim se u godinama 1931 -33 prešlo na preuredjenje "Hamašbira", u kupovno društvo na veliko i na autonomiju pojedinih odijeljenja koja će se, kao autonomne koperative sama sobom po demokratskom principu upravljati. Nadalje je "Hamašbir" u finansijskom pogledu posvema reorganizovan. Iza tih reorganizacija uspjelo je "Hamašbiru" da u svim prvcima do intenzificira svoju djelatnost. God. 1932 imao je "Hamašbir" već 21 konzumnih koperativa s 1300 članova i s vlastitim kapitalom od 3500 Lp. Koncem 1935 iznosio je broj lokalnih konzumnih koperativa u naseljima 40 a broj prodajnih magazina 60 sa 4000 članova i s temeljnim kapitalom od 25300 Lp.

Tnuva Tnuva se razvila kao autonomno prodajno odeljenje poljoprivrednih produkata iz "Hamašbira". Njegovo značenje raste u svakoj godini, te naročito u teškoj godini 1936 pokazao svoju veliku važnost u palestinskoj izgradnji, razbivši u to neobično teško vrijeme arapskog štrajka i terora živu djelatnost. Teško si možemo zamisliti da bi u onoj teškoj godini uspjelo jišuv snabjeti životnim namirnicama da nije bilo "Tnuve".

Slijedeća tabela pokazaće nam razvitek "Tnuve" od 1926-27 do 1934-1935:

/Tabela se nalazi na str. 123./

Godina	Prodaja svih produkata	Od toga mlijeje i mlj. produkti	
		Lp.	litara
1926-27	58067	46670	1750000
1927-28	70379	53620	2185000
1928-29	96210	64110	2789000
1929-30	139102	83453	3054640
1930-31	146649	90115	4261230
1931-32	176727	112330	5621745
1932-33	209913	134481	6975434
1933-34	290360	188810	8500000
1934-35	410000	288000	11500000

U godini 1935-36 porasla je količina mlijeka na 15-16000000 litara. Sličnim tempom razvijela se prodaja jaja i ostalih produkata. "Tnuva" je na svim važnim mjestima izgradila moderne hladione i mlijezare. Treba još istaknuti da samo gospodarstva i pogoni koji baziraju na vlastitom radu, mogu da budu članovi "Tnuve". Nadalje se mora čitava produkcija predati "Tnuvi".- Izvjesno je da je daljna izgradnja Erec Jisraela usko povezana s daljnim djelovanjem i rezvitkom ove nadasve važne radničke institucije.

Potreba čvrste povezanosti kooperativnih naselja u svojoj cijeloj Nir losti navela je radništvo da stvori poljoprivredno naseljeničko društvo "Nir". Svi članovi poljoprivredne sindikalne organizacije treba također da budu članovi "Nir-a". "Nir" ima zadaću da sprovadja kolonazatorne i ekonomske redove svih vrsti koje mu podjeljuje poljoprivredno radništvo, dok se za ostale poslove prije svega

strukovne, brine organizacija poljoprivrednih radnika. "Nir" je također samostalni finansijski instrument poljoprivrednog radničkog pokreta koji stoji uz bok nacionalnim fondovima.

U godini 1935 uspjelo je "Niru" da povisi svoj kapital na 140000 Lp. i da pruži posebni zajam Keren Kajemetu u visini od 200000 Lp. zbog kupovanja zemljišta za radnička naselja. U god. 1936 porasao je kapital "Nira" na 215000 Lp. Pomoću "Nira" dobila su radnička naselja dugoročne zajmove u visini od 147000 Lp./naročito za radove u Emek Heferu/. Bez intervencije "Nira" nebi bilo moguće da se od 1935 god. započne s novom kolonizacijom. Godine 1935 osnovao je "Nir" jedno posebno društvo "Haboker" koje ima da se brine za nabavu dobrih krava i koza za mliječnu produkciju.-

Solel Bone Jedna od prvih tvorevina Histadruta bio je Misrad l'avodot ciburijot uvinjan /ured za javne radove i gradnje/. Misrad je imao zadaću da nadzire gradjevne radove radnika, da kreditiranjem pomogne grupe koje su plaću za rad dobivale istom nakon završetka radova. 1924 god. pretvorio se misrad u gradjevni kooperativ "Solel bone". Uskoro je Solel Bone osnovnim kapitalom od 15.000 Lp započeo svojom djelatnošću, te iznajmio neke kamenolome. Misrad je izvodio radove /do svoje likvidacije/ za 682.804 Lp. Oko polovice te sume utrošeno je na gradnje, dok se druga polovica utrošila za javne i drenažne radove. "Solel Bone" izveo je do svoje likvidacije 1927 god. radove za 771.532 Lp. "Solel Bone" sagradio je 1481 kuća, 152 km ceste i 75 km željeznica itd. Zbog mnogih velikih radova zapao je "Solel Bone" godine 1927 u finansijske poteškoće, istovremeno je prestala alijs, a s njom i gradnje - i tako je

morao likvidirati. God. 1935 konstituirao se ponovo "Solel Bone" i centralizirao je mjesne urede /Misradim kablanim/ koji su se otprije nalazili u tri glavna grada. Ovi su uredi u godinama 1928-32 izveli radove za 326.000 Lp. U godini 1934 već za 600.000 Lp, a 1935 god. za 1.000.000 Lp. Novi centralni "Solel Bone" započeo je svoju djelatnost sa svega 15.000 Lp tako da se još za sada ne može govoriti o nekim velikim radovima.

Centrala za kooperative
/Merkaz hakooperacia/

Ideja radničkih kooperativa razvila se veoma uspješno u čitavoj zemlji. Stvara ju se razni kooperativi kao na pr. u transportu /autokooperativa/, u metalnoj industriji /bravarstva kooperativa i sl./, zatim stolarske kooperative itd. U godini 1924 bilo je u Erecu 23 kooperative s 353 članova /radnika/. 1930 god. 42 kooperative sa 750 radnika. God. 1932 bilo je 60 kooperative sa preko 1.000 članova-radnika, koncem 1935 bilo je već 76 kooperative sa 2792 članove-radnika s godišnjom produkcijom od 1,324.149 Lp s vlastitim kapitalom od 286.610 Lp i s investiranim kapitalom od 558.878 Lp. Palestinske radničke kooperative stoje u uskoj vezi s gospodarskim, finansijskim i strukovnim institucijama cjelokupnog palestinskog radništva. Sve te kooperative nalaze se pod jedinstvenim vodstvom i čvrstom disciplinom "Merkaz hakooperacia"- centrala za kooperative.

O važnim poljoprivrednim kooperativama - Hamašbiru i Tnuvi- bilo je već govora.

Bank Hapoalim

Ovisnost radništva i radničkih kooperativa prema općim građanskim bankama mogla bi postati fatalna po radništvo, budući da te banke u glavnom rade prema čisto finansijskim principima.

mjevanja za specifične zadatke radništva. Bilo je jasno da bez egzistencije vlastitog finansijskog i kreditnog instituta ne postoji osnova za konstruktivni rad palestinskog radništva. God. 1921 osnovalo je pal. radništvo uz pomoć cionističke organizacije radničku banku /Bank hapoalim/ sa zadatkom da se neprestano bori za povećanje broja radnika u zemlji, baziranje i postepeno izgradjivanje gospodarstva radništva u svim njegovim granama i odijelima kao i njihovo prenošenje u vlastiti posjed radništva. Banka daje kredite radničkim gospodarstvima, socijalnim i drugim institucijama radništva itd. Naročito se povoljno razvijala ta banka u godinama konjunktura /1932-35/. Tu periodu brzog razvitka ilustriraće nam slijedeće tabela:

Godina	Podijeljeni zajmovi	Depoziti	Vlastiti kapital	Čisti dobitak
1932	256344 LP.	60000 Ip.	100000 Lp.	5308 Lp.
1933	366495 "	186505 "	100000 "	6492 "
1934	455600 "	273420 "	110000 "	8211 "
1935	604000 "	340000 "	130000 "	10354 "

Treba napomenuti da je banka u jesen 1935 nastavila sa svojim normalnim poslovanjem i da je tokom vremena dokazala da je ona nezamjenjivi član u lancu gospodarskih institucija radništva.

K a p a j Kupat poalej Erec Jisrael/fond palestinskog radništva/ osnovan je 1909. Kapaj sudjeluje u zemljoradnji, osnivanjem gospodarstava i naselja, kupuje mašine za zemljoradnju i gradske industrijske kolek-

tive, udružuje radnike u gradskoj industriji u koperative, daje im stručnu naobrazbu i osvaja im radna mjesta. Osniva i podupire radničke domove, bolesničku blagajnu/ Kupat holim/, kulturne institucije. Obavještava radništvo stručnom i političkom litereturoom, God. 1926 preuzima Histadrut taj fond te daje inicijativu za osnivanje Lige za radnu Palestinu.- Dohoci tog fonda u posljednim godinama izdani su za slijedeće svrhe:

	1933	1934	1935
Poljoprivreda	31,5%	38%	46%
/radničko gospodarstva/			
Useoba i rad	23%	19%	29%
Kultura i socijalno	29%	31%	9%
čjelovanje, šport itd.			
Propaganda	14%	9%	14%
u blagajni	2,5%	3%	2%

K Kupat holim

Budući da u Palestini ne postoji gotovo nikakva javna socijalna skrb a poslodavci nisu dužni da se brinu za svoje radnike u slučaju bolesti, nemoći itd., to je radništvo prisiljeno da se u svakom pogledu samo za sebe pobrine. I u tom pogledu pokazalo je svjesno palestinsko radništvo snagu i stvaralačku sposobnost. Bolesnička blagajna /Kupat holim/ palestinskog radništva ne svojim razgranjenim radom u čitavoj zemlji u mnogim pogledima može već danas da posluži mnogim kulturnim zemljama sa obvezetnom socijalnom skrbi. Broj članova iz godine u godinu raste, kako nam to slijedeći podatci potvrđuju:

Broj članova Kupat holim iznosio je :

God. 1921.....	3200	God. 1928.....	14679
" 1922.....	5746	" 1930.....	17500
" 1923.....	6600	" 1932.....	19000
" 1924.....	8100	" 1933.....	26000
" 1925.....	12350	" 1934.....	37300
" 1926.....	15364	" 1935.....	50000

S članovima porodice iznosi dana. broj članova Kwoat holim preko 100000 u 130 mjesta. Plaćanje prinosa vrše radnici progresivno prema dohotku. /Oko 2.3% dohotka/ Iako nije članarina jednaka, ipak imaju svi radnici /članovi/ bez razlike ista prava. U bolnicama dobivaju radnici i najskuplje lijekove besplatno.- Kupat holim imao je godine 1935 tri centralna, pet okružna i sedamdeset seoskih ambulatorijskih, nadalje razne sanatorije, mnogobrojne apoteke, rengenološke stanice, stanice za dojenčad itd. Godine 1930 dovršena je velika centralna radnička bolnica u Emek jezreolu. Kupat holim djeluje također preventivno nastojeći naročito da prilagodi tešku palestinsku klimu novim olim.- Nema sumnje da je radništvo ovom institucijom pokazalo upravo grandioznu stvaralačku snagu. Ne ipak je potrebno da vlada skine taj teški teret s palestinskog radništva i da učini ono što su već davno učinile ne samo napredne evropske države, da svali brigu oko socijalne skrbi na poslodavce.

H a s n e Hevrat Erec jāsrael lvituh- životno radničko osiguranje započelo je svoje djelovanje 1924g. /iako ne još pod tim imenom/. Društvo se konstituiralo kao grana Hevrat haovdim. Broj psiguranih porasao je godine 1932 na 1000 a 1936 god. 5000, osiguravajuća od 150000 funti

/1932/na preko 500000 funti/1936/.

Keren hoser haovoda

Keren hoser haovoda ima za cilj da osigura radnicima egzistenciju u slučaju nezaposlenosti. Upravo u vrijeme prosperiteta godine 1933 započelo je radništvo s mnogo elana rad za taj fond. U oktobru 1935 imao je taj fond već 35000 funti. Kad je broj nezaposlenih koncem te godine počeo da raste, namaklo je palestinsko radništvo divnom požrtvovnošću 80000 funti i tako je moglo aktivno učestvovati u "Bicur" /o kojem je već bilo govora/.

Ostale radničke institucije

U čitavoj zemlji postoje različite radničke posudbene blagajne koje se vrlo lijepo razvijaju, naročito "Mišan" u Tel-Avivu. Keren hainvalidim /invalidni fond/ ima za zadaću da se pobrine za radnike u slučaju njegove nesposobnosti za rad.

Hanoar haoved

Radništvo također vrlo mnogo radi i na kulturnom polju. Citava nova nacionalna kultura, koja se danas u Palestini razvija, nosi u glavnom radničko obilježje. Hanoar haoved okuplja radničku omladinu do njihova 18 godine, kad prelaze u redove Histadruta.

Vaad hatatbut

On upravlja školskom mrežom u kojoj odgrija radničku djecu. Slijedeće brojke pokazuju nam povoljan razvitak odgojne djelatnosti palestinskog radništva:
/statistika se nalazi na slijedećoj strani!/.

God. 1921	bilo je u zemlji	1 radn. škole,	1 dječji vrt s	19 uč.
" 1922	" " "	7 " "	7 " "	94 "
" 1923	" " "	9 " "	9 " "	145 "
" 1924	" " "	10 " "	14 " "	354 "
" 1926	" " "	12 " "	26 " "	908 "
" 1929	" " "	19 " "	36 " "	1499 "
" 1932	" " "	26 " "	44 " "	2206 "
" 1935	" " "	50 " "	74 " "	7300 "

Kulturna komisija brine se:

- 1/Za izgradnju čitaonice i klubova u gradovima i kolonijama,
- 2/Djeluje na umjetničkom polju. U mnogim se krajevima se stvaraju radnički korovi i orkestri. Napose valja napomenuti radničko kazalište "Ohel" /utemeljeno god. 1925/, koje je već dostiglo zemljerni umjetnički nivo.
- 3/Izdaje važne knjige i revije,
- 4/Uredjuje centralnu biblioteku koja ima 80 odijela i 75000 svezaka,
- 5/Podržava hebrejske, a donekle i arapske kurseve u čitavoj zemlji.

H a p o e l

Nadalje valja istaknuti radnički sportski klub "Hapoel" koji se bavi svim granama sporta. Dok je god. 1932 taj klub brojao 2800 članova, imao je on god. 1935 već 10000 članova u 84 mjesta Palestine.

Š t a m p a

Valja naglasiti radnički dnevnik Davar koji ima jutarnje i večernje izdanje, naklada mu je 45000 primjerna. Izlaze još drugi časopisi.

Broj židovskog radništva iznosi danas oko jednu trećinu sveukupnog židovskog stanovništva u Erec Jisraelu, ali je njegovo značenje kudikamo značajnije nego što bi se to prema njegovom brojčanom odnosu moglo prosuditi. Radništvo je najjači organizovani faktor u zemlji. On je ona gradilačka čest jišuva koja uvijek iznova traži mogućnost razvitka u znaku nacionalnog i socijalnog oslobođenja. - "Židovski radnički pokret u zemlji nastaviće svoju tešku borbu..... bez obzira na žrtve..... nošen spoznajom o veličini svog zadatka i utrti će put za sve veće mase židovskih useljenika, duboko osvjedočen da se konačno nađe put i arapskom radniku, jer zajednički neprijatelj židovskog i arapskog radnika neće moći da zapriječi da se nađe put sporazumu na temelju zajedničkih interesa, usprkos današnjih..... nacionalnih protivština. Prije svega će o židovskoj omladini čitavog svijeta i njenom idealizmu ovisiti kako će se razvijati nastavak gradilačkog djela....." /Walter Preuss: Arbeiterbewegung/.

X KULTURNA IZGRADNJA EREC JISRAELA

Od neizmjerne je važnosti u stvaranju židovske budućnosti u Erec Jisraelu kulturna izgradnja. O velikom kulturnom stvaralačkom radu židovskog radništva u Palestini bilo je već govora. Ovdje ćemo sasvim ukratko iznijeti neke važnije momente o općenoj kulturnoj djelatnosti jišuva u Erec Jisraelu.

Hebrejski jezik

Obnova hebrejskog jezika je bitni element židovskog obnovnog pokreta i jedna od najznačajnijih pojava u palestinskoj izgradnji. Dok je

još na početku cionističke djelatnosti bila živa diskusija o većoj ili manjoj važnosti habrejskog jezika, danas je jedinstvena važnost hebreskog neosporiva. Gotovo cjelokupni jišuv smatra danas hebrejski bitnim faktorom u izgradnji žid; narodne domaje. To čak uvidja i lijevi Poale cion/barem njegov veći dio/ koji je nekad zastupao jidiš jezik. Najvažniji organ panskog hebrejskog jezičnog pokreta je "Vaad halašon"/komite za jezik/. Do svoje smrti stajao je na čelu tog pokreta Bjalik.

Literatura i novinstvo

Obnova hebrejskog jezika potiče literaturnu aktivnost jišuva. Nastaju žid. nakladne knjižare, a zbog porasta čitalačke publike raste i kvilitet i kvantitet izdanih književnih djela. I oprema knjige postaje sve ukusnije. U hebrejskom jeziku izdaje se od prilike deset puta toliko publikacije koliko u arapskom i engleskom zajedno. To najbolje dokazuje živu literaturnu djelatnost židovskog jišuva u Palestini. Interese Židova zastupaju u Palestini četiri hebrejsko dnevnik, te jedan engleski i to :Devar/radnički list/, Haarec/opće cionistički/, Doar hajom/Desničarsko građanski/, Haboker/stoji blizu stranci Židovske države/ i Palestin Post/vnpartajski/. Osim tih dnevnika izlazi čitav niz tjednika, mjesečnika itd.

Školstvo

Mnogo truda uložio je obnovni pokret ta izgradjivanje valjanog školstva, iako je dužnost palestinske vlade da izdržava školstvo u zemlji, ona ga je posve zanemarila i podupire ga samo subvencijama. Jišuv je bio dugi niz godina preslab da se sam stara oko valjanog školstva u zemlji. Najveći dio sreťsvava za uzdržavanje školstva u Palestini namaknuo je obnovni fond židovskog naroda Keren hajesod.

God.1932 preuzeo je jošuv odgovornost za svoje školstvo na sebe, od tog vremena ograničio se Keren Hajesod samo na to da ovećom subvencijom pomogne jošuvu u svom velikom i odgovornom zadatku.-- Slijedeća tabela pokazuje nam porast židovskih učenika u godini 1933 i 1935 u gradovima i kolonijama:

	Broj učenika		Porast prema 1933		% učenika 1935
	1933	1935	aps.broj	postotak	
Gradovi	16.437	22.464	6.027	36,6	68,5
Kolonije i sela	6.474	10.324	2.850	38,1	31,5
Ukupno	23.911	32.788	8.877	37,1	100,0

Danas /1937/ iznosi broj svih židovskih učenika u svim školama /i u nežidovskim/ 45.225. Porast učenika u pojedinim školskim vrstama prikazuje nam slijedeće tabela:

	Broj učenika		Porast prema 1933	
	1933	1935	apsolutni brojevi	postotak
Dječji vrtovi	4.377	6.028	1.151	23,6
Osnovne škole	16.522	23.516	6.994	42,3
Srednje škole	1.654	2.163	509	30,8
Preparandije	386	447	61	15,8
Stručne i obrtne	472	634	162	37,1
Ukupno	23.911	32.788	8.877	37,1

Kategorija škola i njihov porast ilustriraće nam slijedeća tabela:

Kategorije odgoj- nih institucija	Broj učenika 1933	Broj učenika 1935	Porast prema aps. brojevi	1935 %	Postotak 1935
Opće škole	14.444	19.423	4.984	34,6	59,3
Mizrahi	6.663	8.457	1.794	26,9	25,7
Histadrut haovdim	2.804	4.903	2.099	74,9	15,0
Ukupno	23.911	32.788	8.877	37,1	100,0

U čitavoj zemlji bilo je godine 1935 312 škola prema 272 iz godine 1933. Broj učitelja porasao je od 1930 iz godine 1933 na 1217 u godini 1935.- Od škola treba napose spomenuti hebrejsku tehniku u Hajfi. U njoj je odio za gradjevine i arhitekturu kao i obrtna škola s laboratorijima i radionama. Naročito treba istaknuti H e b r e j s k u u n i v e r z u na Skopusovom brdu u Jerusolimu. Dok je univerza iza svoga osnutka godine 1925 uglavnom služila naučno-me svijetu kao naučni institut, u posljednje vrijeme ta univerza pruža i praktičnu izobrazbu te podjeljuje nakon završetka studija diplome. Univerza ima slijedeće institute: judaistički, orijentalistički, institut, odjeljenja za historiju, filozofiju, literaturu, matematski institut, odjeljenja i laboratorije za fiziku, biologijsku i koloidnu kemiju, anorgansku i primjenjenu kemiju, botaniku, zoologiju, geologiju, parazitologiju i higijenu. Arheološko odjeljenje postiglo je već iskopinama važne rezultate. U najnovije vrijeme otvoreno je odjeljenje za agrikulturu koje je usko povezano s pokusnom stanicom Jewish Agency u Rehovotu. Pokusna satnica u Rehovotu postigla je već mnoge praktične rezultate i na taj je način u mnogo unaprijedila čitavu palestinsku agrikulturu.-

Hebrejska nacionalna i univerzitetska biblioteka broji danas oko 300.000 svezaka, te je na taj način najveća biblioteka na prednjem istoku.-

Zdravstvo

Teška palestinska klima i gotovo potpuna zapuštenost zemljišnih kompleksa stvorili su čitave predjele s endemičkim bolestima od kojih se naročito isticala malarija svojom ubitačnom žestinom. Neumornim i herojskim radom naših pionira uspjelo je velike predjele potpuno asanirati, dok se u drugim predjelima još vodi teška borba, a neki predjeli još čekaju na svoje oslobođenje samoprijegornim radom židovskog haluca. Glavni instrument zdravstvenog rada u Palestini je "Hadasa" koja podržava u zemlji čitav niz bolnica, poliklinika, ambulanta itd.itd. u koje ima pristup svako bez razlike /rase i religije/. Profilaktična služba u spomenutim zdravstvenim centrima je u Jerusolim i Tel-Avivu. W i z o podržava u zemlji mnoge savjetodavne stanice za trudne žene i mlade majke, te institute za njegu dojenčadi. Wizo /Women international zionist organisation/ inače zadužuje cjelokupni židovski narod svojim velikim produktivnim socijalnim radom u Erec Jisraelu. Hadasa /koju podržava američka ženska cionistička organizacija "Hadasa"/ stoji u najužem kontaktu s Kupat holim o kojem je već bilo i ranije govora.

Umjetnost

Teško je govoriti o velikim produktivnim umjetničkim djelima u jednoj zemlji koja tek nastoji da formira i izgradjuje sebe i svoju budućnost. Ipak je umjetnička težnja jišuva toliko snažna da se ona mnogim strancima pričinja kao fenomen. U Erec Jisraelu stvara se danas pred našim očima h e b r e j s k a n a c i o n a l n a m u z i k a koja još danas nije dobila jasno obilježje, ali već danas možemo razabirati njene

konture, čiju zaslugu na tom polju imaju Joel Engel i dr. Osobito mnogo razumijevanja za glazbu imaju židovski radnici poglavito u poljoprivrednim naseljima. Mnogi strani umjetnici bili su zadivljeni besprimjernom razumijevanju na kojeg su naišli prigodom raznih koncerata u zemlji naročito medju palestinskim radništvom. Poglavito valja istaknuti veliki palestinski simfonijski orkestar kojeg je osnovao slavni violinista Bronislav Hubermann. Prve koncerte tog novoosnovanog orkestra dirigirao je najveći živi umejtnik na glazbenom polju Artur Toscanini.- Slični interes kao i muzika pobudjuje u Palestini k a z a l i š t e. Najznamenitije kazalište "Habima" sa sjedištem u Tel-Avivu uživa svjetski glas, te dostojno reprezentira obnovljeno židovstvo u Erec Jisraelu. Uz bok mu stoji radničko kazalište "Ohel" koje se posljednjih godina razvija u prvorazredni ansambl. Spomena je vrijedno satirično kazalište "Matate".- Preuranjeno bi bilo govoriti o drugim granama umjetnosti, iako jišuv u slikarstvu i rezbarstvu već posjeduje talente. Punim pravom očekujemo u budućnosti i daljnji snažni razvitak umjetničke djelatnosti jišuva.-

XI. Z A K L J U Č A K

=====

Broj Židova u Erecu.

Broj Židova u Palestini raste apsolutno i relativno. Danas početkom 1937 iznosi 410000 što čini 32% sveukupnog stanovništva.

Slijedeća tabela pokazuje nam apsolutni i relativni porast žid. jišuva u posljednim godinama:

God.	Žid. stanovništvo	nežid. stanov.	Žid.u %
koncem 1931	183000	797000	18%
" 1932	202000	820000	19%
" 1933	245000	844000	22%
" 1934	300000	865000	26%
" 1935	375000	888000	30%
" 1936	410000	913000	32%

Razdiobu žid. jišuva u zemlji prikazuje nam ova tabela.

	1931	1935
U Tel-Avivu i predgradjima stanovalo je	49000	135000
U Jerusalemu i " "	55000	71000
U Hajfi i " "	17000	50000
U Jafi " "	8000	18000
U ostalim gradovima " "	9000	10000
	<u>138000</u>	<u>284000</u>
U selima " "	45000	91000

Zbog nemira smanjio se u posljedne vrijeme broj Židova u arapskoj Jafirna dalje se omjer seoskog stanovništva nešto popravio. Svaka-ko je potrebno da se razmjer gradskog i seoskog stanovništva po-pravi u korist sela. Zadatak je nacionalnih fondova da svojski ra-de na normalizovanju socijalne strukture Židova u Palestini, a za-daća je žid. naroda da omogući veći prihod fondovima.- Židovsko zemljište poraslo je od 1,070000 dunuma u 1932 god. na 1,285000 dunuma u 1935 god. Dok je u tom razdoblju broj Židova u zemlji porasao za 86%, žid. zemljišni posjed porasao samo za 20%.

Poljoprivreda

Palestinska stvarnost i težnja Židova da se privredno emancipiraju od Arapa imala je kao posljedicu forsiranje mješanog gospodarstva. Mješano gospodarstvo omogućuje život jedne fami-rije na relativno malom zemljišnom kompleksu. Tabela vrijednosti poljoprivredne produkcije u god. 1934 izgedala je ovako:

Mješano gospodarstvo.....	648000	Lp.
Prirodno umnožavanje dom. životinja.....	75000	Lp.
Nasade/žito itd./.....	150000	Lp.
Citrus	850000	Lp.

Ukupno 1,723000 Lp.

Proširenje poljoprivrede, intenziviranje gospodarstva biće zadatak najbliže budućnosti.

Industrija

Industrija je zbog posljednjih nemira pretrpjela priličnu štetu, iako nije došlo do obustave po-

gona u većem razmjeru. Međutim pojedine industrije bile su prisiljene da ograniče produkciju i da otpuste jedan dio radništva. Do veće nezaposlenosti zasada nije došlo, budući da su radnici našli zaposlenje u poljoprivredi. Normalizovanje palestinskih prilika omogućit će jak zamah industrijskoj djelatnosti. I građevna djelatnost još se nije mogla oporaviti, osim u Hajfi, gdje je ona relativno živa. Normalizovanjem nesigurne političke situacije i pojačanom useobom dobiće građevna djelatnost također novi impuls.

Trgovina

Volumen trgovine znatno se smanjio, iako ima izgleda da se uskoro poveća. Smanjenje je nastalo zbog sniženog životnog standarda koji je umanjio potražnju nekih artikla, nadalje zbog umanjene industrijske inicijative zbog čega je smanjen import nekih sirovina i strojeva. Zbog umanjene industrijske djelatnosti smanjen je također i eksport. Ima izgleda da će se u ovoj godini volumen trgovine nešto popraviti, a naročito će eksport zbog rekordnog izvoza naranča porasti. Osobito mnogo izgleda ima tranzitna trgovina zbog prikladnog geografskog položaja. Do 1936 razvijao se promet u palestinskim lukama vrlo povoljno. Kako nam slijedeća tabelapredočuje/zbog usporedbe navešćemo također veliku sirsku luku Bejrut i najveću trgovačku luku Sredozemnog mora Aleksandriju, radi se samo o parobrodarskom prometu/:

	1931	1932	1933	1934	1935	mil. tona	
Jafa	1,3	1,4	2	2,4	2,5	"	"
Hajfa	1,3	1,7	2,6	3,4	4,8	"	"
Bejrut	1,9	2,1	2,3	2,4	2,4	"	"
Aleksandrija	4,9	4,8	4,8	5,3	5,3	"	"

Pejpa je dakle pretekla Bejrut i posve se približila Aleksandriji. Postoji vjerojatnost da će nova luka u Tel - Avivu postati treća Važna luka u Palestini.

XXXXXXXXXXXX

Kraljevska komisija vratila se je u London i tamo nastavlja svojim radom. U palestini još uvijek nema mira. Terorističke akcije arapskih bandi stvaraju u zemlji napetost i nervozu. Komandant pal. engleskih trupa general Dill ne poduzima efikasne mjere koje bi mogle osujetiti buduće nemire koji poput Dameklovog mača lebda nad Palestinom i kočje njegov daljnji razvitak. Sudovi su još uvijek neobično blagi prema arapskim teroristima i tako ih hrabre na nove i još gorje terorističke akte. Revizionisti su započeli pojačanom borbom protiv Jewish Agency i njenih institucija. U Varšavi demoliraju uređjaje pal. ureda, a u Jerusalemu namještaju u zgradi Jewish Agency... A ipak, izgradnja Palestine nastavlja se i nastaviće se svakejnom voljom žid. naroda, gradilačkom snagom žid. haluca. Ne treba zatvarati oči pred opasnosti koja nam se novom žestinom suprostavlja. Medjutim kolonizacija Palestine uči nas da izgradnja zahtjeva odlučnu volju graditelja, pregaralaštvo haluca-pionira. Gotvo čitav tok kolonizacije Palestine bio je protkan opasnostima u raznim oblicima. Zar je haluco-pionir sustao u tursko vrijeme crvene cedulje? Zar je on sustao u teškoj periodi svjetskog rata, kada su turske vlasti nečuvono tiranizovale tada još slabi jišuv? Zar je on sustao kad je trebao da stavi svoj život na kocku sušeći malarične mčvove u Emek Jezreelu i drugim krajevima Palestine? Zar je on sustao god. 1929 kad su nahuškani Arapi kušali da unište i ubiju sve što ima veze sa židovstvom? Zar je on sustao kad je Engleska bi-

jelom knjigom 1930 sankcionisala taj pokolj i pokušala da onemogući stvaranje židovske nardone domaje? Zar je on sustao u vrijeme štrajka i terora 1936 kada su nahuškani Arapi kušali da unište židovski jišuv, a Englesko je sve to pasivno posma - trala?

Ne, graditelji Erec Jisraela ne mogu se zaplašiti raznim atakama uperenim protiv budućnosti židovskoga naroda. Oni se šuljaju u Palestinu i onda kad im turske vlasti brane, oni ustraju u Palestini, i onda, kad im se "ratnim rekviriranjem" pokušala oduzeti životna mogućnost. Oni suše močvare i uvećavaju površinu Erec Jisraela. Oni brane svoje pozicije, a Arapa i traže sporazum, bratski sporazum s bratskim arapskim narodom. Oni prelaze preko Bijele knjige, stvaraju nove pozicije u Erec Jisraela...

Zar da oni sada, upravo sada sustanu pred opasnostima? Ne, oni prihvaćaju borbu i vjeruju, čvrsto vjeruju u svoju pobjedu. Oni vjeruju u svoju pobjedu, jer poznaju svoju snagu koja suši ubitačne močvare; koja ruši ograde postavljene useobi, gazi Bijelu knjigu i - gradi Erec Jisrael. Kraljevska komisija daće nam uskoro izvještaj, a graditelji Erec Jisraela nastaviće svoje veliko djelo. Efendije i njihovi ideološko raznobojni pomagači siju mržnju i huškaju arapski narod protiv Židova. A graditelji Erec Jisraela izgradiće sporazum s bratskim arapskim narodom uprkos svim zaprekama!

EREC JISRAEL BIĆE IZGRADJEN - JER TO GRADITELJI EREC JISRAELA

H O Ć E ! ! !

B i b l i o g r a f i j a

A. Borne : Palaestina Land und Wirtschaft

Hugo Fermann: Palaestinakunde /5 svezaka/

; " " Arapsko pitanje

Gerhard Holdheim: Palaestina

. Arabisch - jüdisches Problem

Benari: Zur Geschichte der Kwuzah und des Kibuz

Ornstein: Problematik der Kibuzbewegung

Walter Preuss: Die Jüdische Arbeiterbewegung in Palaestina

M. Bogdan: Megilat hahistadrut

Frumkin: Palestina u stvarnosti

Izvještaji Egzekutive cionističkim kongresima

Protokoli cionističkih kongresa.

Publikacije Kkl-a i Kh.

"Židov", Palaestina /Wien/ itd.

I PORAST JIŠUVA

1931

1932

1933

1934

1935

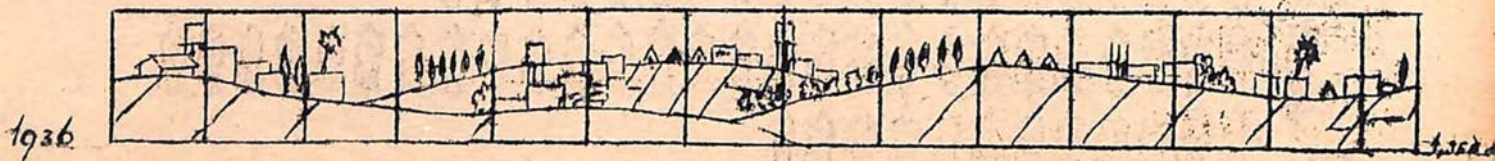
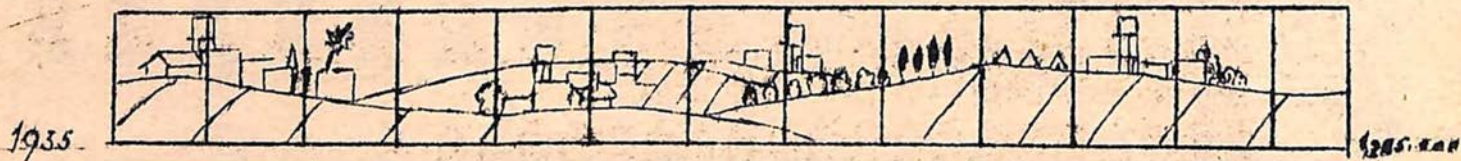
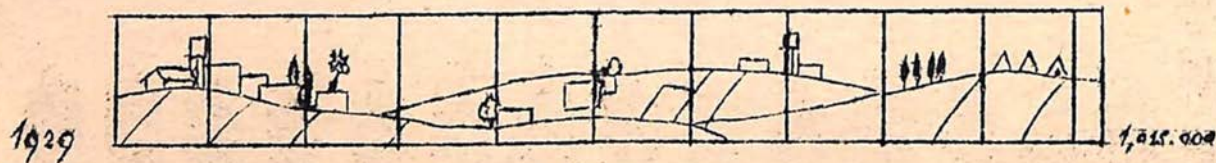
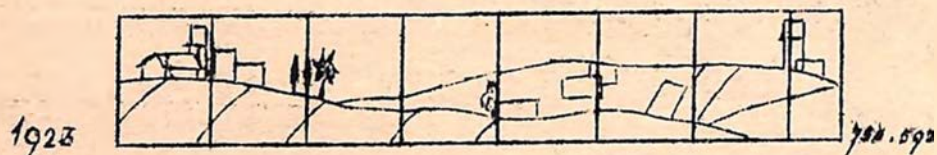
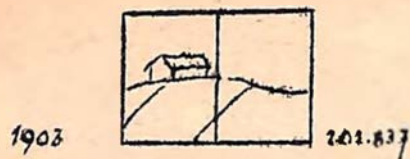

1936

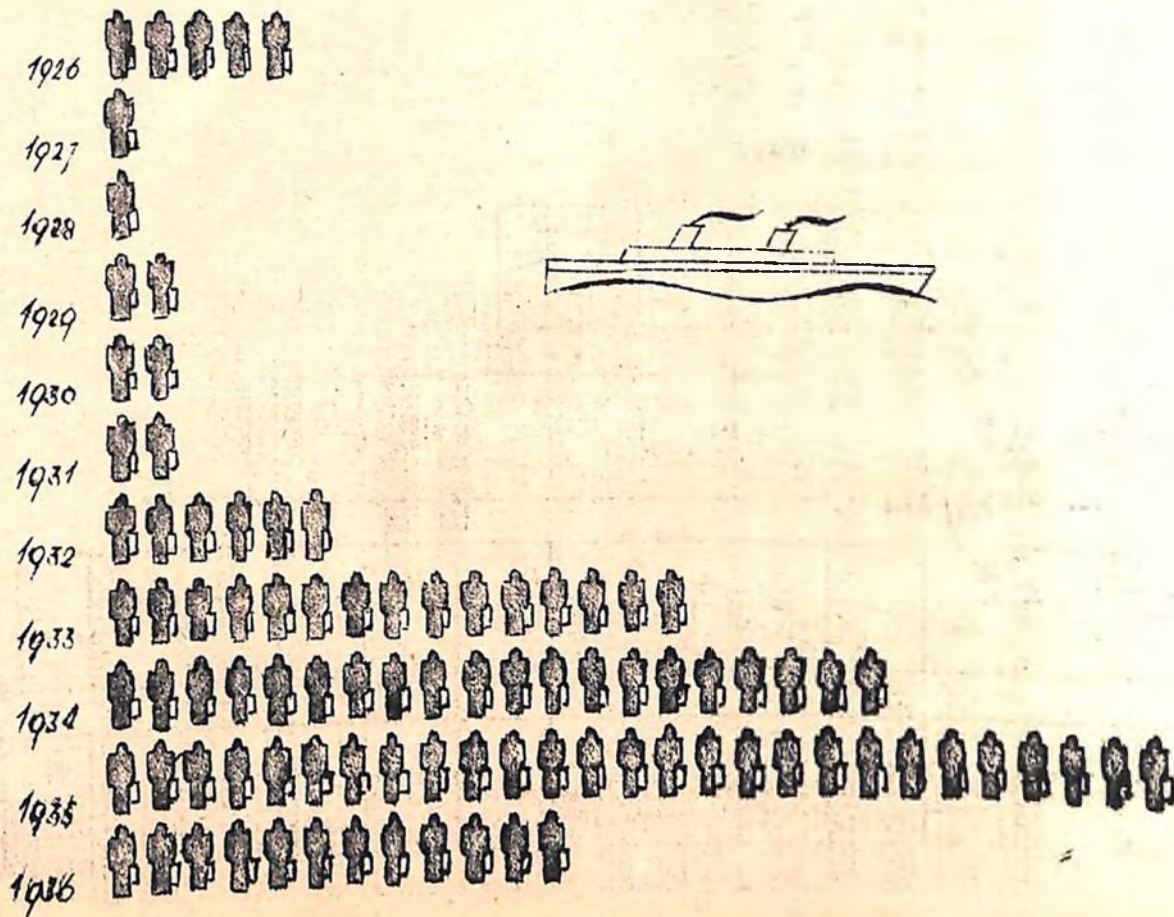

zmake figure
pretstavuje
20.000 ljudi

II PORAST ŽIDOVSKOG ZEMLJIŠNOG POSJEDA

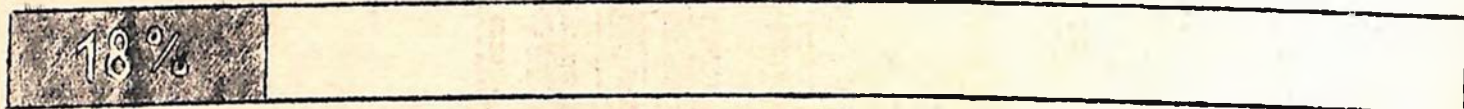
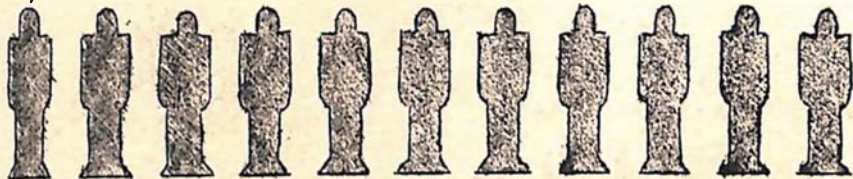
III ALIJA

svaka figura 2500 uvojenika

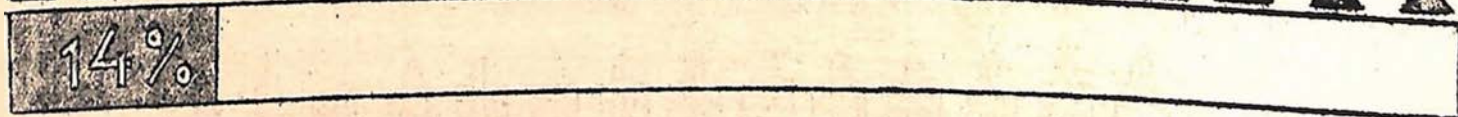
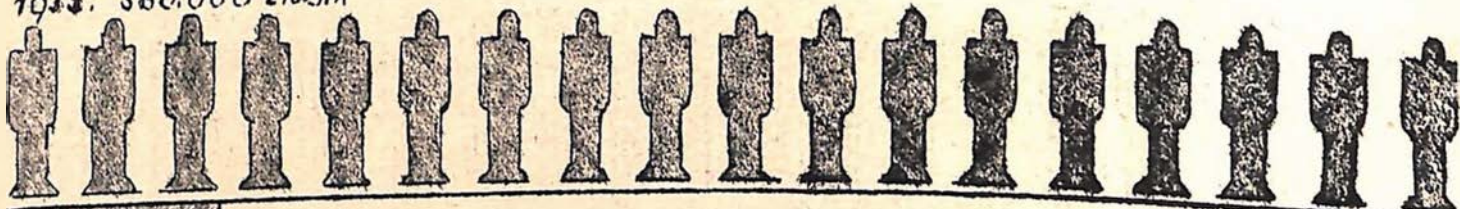
IV KOLIKO ŽIDOVA ŽIVI OD POLJOPRIVREDE

1931: 220.000 ŽIDOVA

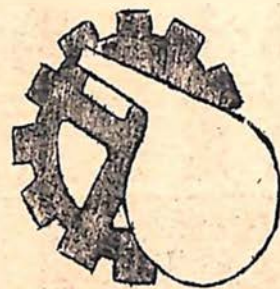
U POLJOPRIVREDI

1935: 360.000 ŽIDOVA

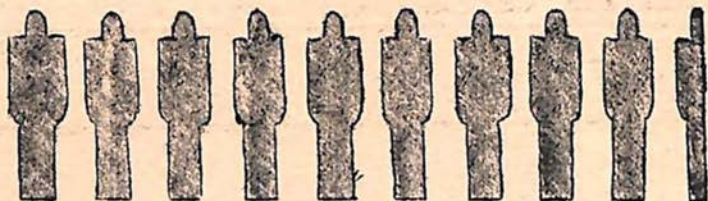

U POLJOPRIVREDI

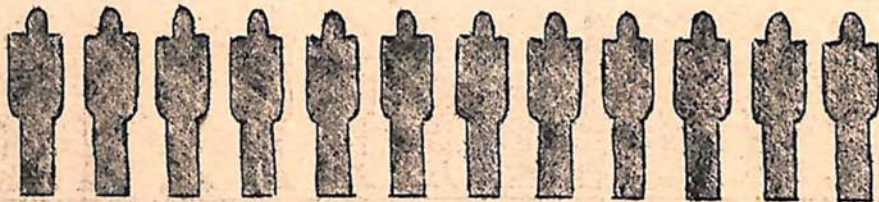
V U ŽIDOVSKOJ INDUSTRIJI ZADOŠLENO JE:

1933

1934

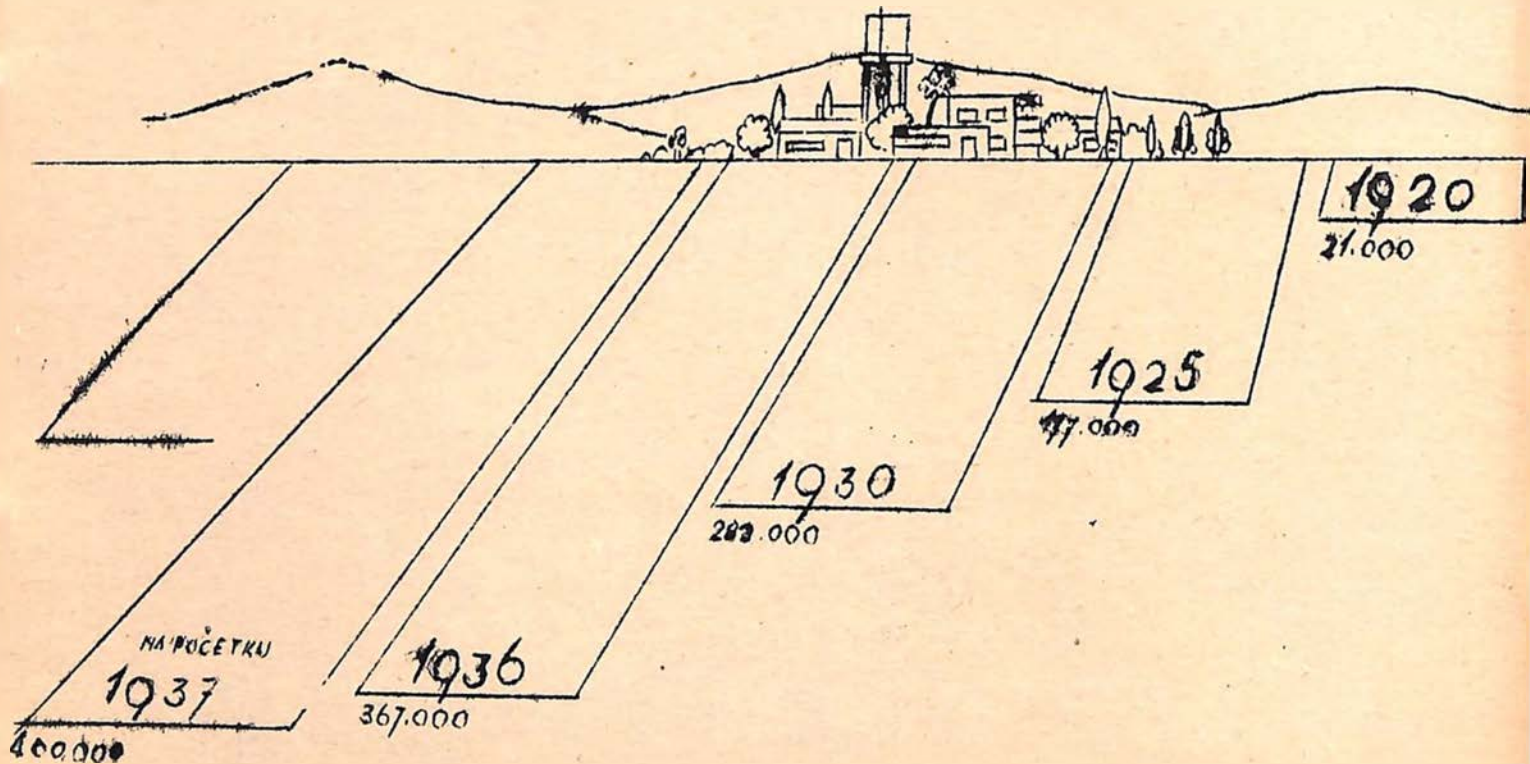
1935

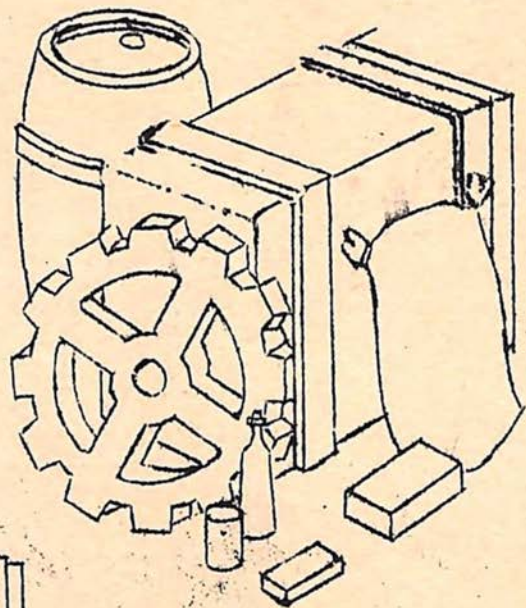
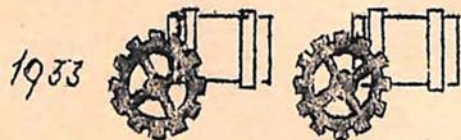
svaka figura 4000 radnika

VI PORAST ZEMLJIŠNOG POSJEDA KKL

/U DUNAMIMA/

VII ŽIDOVŠKE INVESTICIJE U INDUSTRIJI

svaka figura 250000 Ld

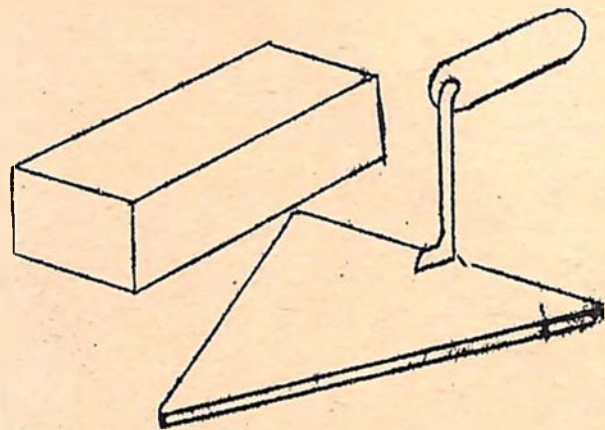
VIII ŽIBOVŠKE INVESTITIJE U GRADNJI

1932

1933

1934

1936

svaka figura 50000,-

1850

1850

1850

1850

